

TACTICA AUDIERII ÎN PROCESUL PENAL

GHID DE BUNE PRACTICI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Tactica audierii în procesul penal : ghid de bune practici / Elena Cazan, Daniela Matei, Radu Gavriș ; coord. ghid: Remus Budăi. - Târgu Jiu : Măiastra, 2020

ISBN 978-606-042-060-6

- I. Budăi, Remus (autor și coord.)
- II. Cazan, Elena
- III. Gavriș, Radu
- IV. Matei, Daniela

Coordonator ghid:
REMUS BUDĂI

Autori ghid:

**ELENA CAZAN
DANIELA MATEI**

**REMUS BUDĂI
RADU GAVRIȘ**

TACTICA AUDIERII ÎN PROCESUL PENAL GHID DE BUNE PRACTICI

Editura MĂIASTRA
Târgu Jiu • 2020

„Ne aflăm într-un domeniu în care e cu neputință a formula procedee care să se supună unor legități, criterii generale, dată fiind înfinitatea formelor de manifestare a personalității umane”

(Aurel Ciopraga)

„Și cum se prezintă oare afirmațiile martorilor în practică? De cele mai multe ori, pline de erori și contradicții. Pe baza lor totuși, magistratul este obligat să-și formeze o convingere, să explice legea și să pronunțe o sentință. Fericit acela care în asemeni condiții a pronunțat sentința fără să aibă pe jumătate sufletul cuprins de îndoială! Probabil că numai greutatea datoriei izbăvește pe mulți de frica unor remușcări”

(Constantin Rădulescu - Motru)

CUPRINS

INTRODUCERE	7
CAPITOLUL 1 - PREGĂTIREA AUDIERII	9
1.1. Strângerea informațiilor despre infracțiune	9
1.2. Strângerea informațiilor despre persoana audiată.....	9
1.3. Camera de audiere	10
1.3.1. Obiecte pe care trebuie să le conțină camera de audiere	11
1.3.2. Poziționarea persoanelor în camera de audiere.....	12
1.3.3. Camera de observație	14
1.4. Determinarea numărului de persoane care vor face audierea	14
1.5. Stabilirea persoanelor care trebuie audiate	15
1.6. Pregătirea instrumentelor de consemnare/înregistrare a audierii	16
CAPITOLUL 2 - AUDIEREA PERSOANEI CARE A SĂVÂRȘIT INFRAACȚIUNEA ...	17
2.1. Procedee tactice de audiere.....	17
2.1.1. Probe tehnico-științifice sau probe rezultate din audieri?.....	17
2.1.2. Rolul declarației persoanei care a săvârșit infracțiunea în contextul administrării probatoriului	18
2.1.3. Tendințe actuale.....	18
2.1.4. Cum poate un anchetator să stimuleze comunicarea cu persoana audiată	19
2.1.5. Caracteristicile unui bun anchetator	19
2.2. Planificarea audierii	20
2.2.1. Ce probe sau informații avem?.....	20
2.2.2. Pe cine audiem?	21
2.2.3. Când audiem?	25
2.2.4. Unde audiem?	26
2.2.5. Câți anchetatori vom fi prezenți și care este profilul optim de anchetator?.....	27

2.2.6. Ce alte persoane vor fi prezente la audieri?.....	28
2.2.7. În ce ordine vom audia persoanele?.....	28
2.2.8. Cum vom realiza citarea?	28
2.2.9. Care va fi cronologia întrebărilor?.....	28
2.2.10. Cum vom consemna declarația?	29
2.2.11. Ce mijloace tehnice vom folosi?.....	29
2.2.12. Care vor fi procedeele tactice folosite?.....	29
2.3. Detalii importante pentru o audiere de succes.....	29
2.3.1. Poziționarea fizică	29
2.3.2. Alimente și băuturi.....	30
2.3.3. Armament și cătușe	30
2.3.4. Comportamentul general al anchetatorului	30
2.3.5. Limbajul anchetatorului.....	31
2.4. Etapele audierii făptuitorului	32
2.5. Atitudini ale făptuitorului în raport cu învinuirea	34
2.5.1. Refuzul de a da declarații, prin recurgerea la dreptul procedural la tăcere	34
2.5.2. Recunoașterea sinceră.....	34
2.5.3. Recunoașterea parțial sinceră.....	36
2.5.4. Recunoașterile nesincere (falsele recunoașteri)	37
2.5.5. Nerecunoașterea sinceră	38
2.5.6. Nerecunoașterea nesinceră	38
2.6. Procedee de audiere pentru cazurile de recunoaștere parțial sinceră, recunoaștere nesinceră sau nerecunoaștere nesinceră.....	39
2.6.1. Procedeele frontale.....	39
2.6.2. Procedeele combaterii alibiului	40
2.6.3. Procedeele combaterii alibiului	40
2.6.4. Procedeele întâlnirilor surpriză	41
2.6.5. Procedeele audierii repetate	41
2.6.6. Procedeele speculării contradicțiilor	41
2.6.7. Procedeele încrucișate	42
2.6.8. Procedeele drumului parcurs	42

2.6.9. Procedeele reconstituirii	42
2.6.10. Procedeele confruntării	43
2.7. Procedee de stimulare a recunoașterii.....	43
2.8. Procedee de analiză a limbajelor verbal și nonverbal.....	44
2.9. Modelul de audiere PEACE	44
CAPITOLUL 3 - AUDIEREA VICTIMEI INFRACTIUNII	47
3.1. Acuratețea declarațiilor victimei	47
3.2. Planul de audiere.....	47
3.3. Etapele audierii.....	48
3.4. Denaturări în declarațiile victimei	49
3.4.1. Denaturări în cazul victimelor de bună-credință.....	49
3.4.2. Denaturări în cazul victimelor de rea-credință.....	55
CAPITOLUL 4 - AUDIEREA MARTORULUI INFRACTIUNII	59
4.1. Calitatea de martor	59
4.2. Martor de bună-credință versus martor de rea-credință	59
4.3. Martorul de rea-credință	60
4.3.1. Martorul „cu cazier”	61
4.3.2. Martorul „cu școala vieții”	61
4.3.3. Martorul „neimplicat”	62
4.3.4. Martorul „dușmănos”	62
4.3.5. Martorul „prietenos”	63
4.3.6. Martorul „fricos”	63
4.3.7. Martorul „deconspirabil”	64
4.3.8. Martorul „autor”	64
4.3.9. Martorul „victimă”	65
4.3.10. Procedee de audiere folosite pentru martorii de rea-credință ...	65
4.4. Martorul de bună-credință	66
4.4.1. Pericolul retractării declarațiilor luate sumar	66
4.4.2. Denaturări în declarațiile martorilor de bună-credință	67
4.5. Etapele audierii martorului	77
4.6. Audierea cognitivă	78

4.6.1. Personalizarea audierii	79
4.6.2. Reintroducerea în contextul faptei.....	81
4.6.3. Formularea întrebărilor	81
4.6.4. Suplimentele de memorie.....	82
4.6.5. Alte elemente importante în cursul audierii	83
4.6.6. Reamintirea cronologică inversă	84
4.6.7. Schimbarea perspectivelor.....	84
4.6.8. Rezumatul	84
4.6.9. Finalizarea.....	85
CAPITOLUL 5 - ASPECTE PSIHLOGICE REFERITOARE LA AUDIEREA PERSOANELOR	86
5.1. Originea comportamentului infracțional: factorii de risc.....	86
5.2. Tulburările mentale și comiterea faptelor prevăzute de legea penală ...	86
5.2.1. Schizofrenia	87
5.2.2. Tulburarea depresivă majoră	88
5.2.3. Tulburarea bipolară	89
5.2.4. Tulburarea de personalitate antisocială	89
5.3. Tulburarea de stres posttraumatic în cazul persoanei vătămate (TSPT) ...	90
5.3.1. Simptome intruzive	91
5.3.2. Evitarea stimulilor asociați evenimentului traumatic	91
5.3.3. Alterări de cogniție și dispoziție	92
5.3.4. Variația tabloului clinic al tulburării de stres posttraumatic.....	93
5.3.5. Retrăirea evenimentul traumatic	93
5.3.6. Când apar și cât durează simptomele tulburării de stres posttraumatic?	93
5.4. Factori psihologici care intervin în declarația unui martor.....	94
5.4.1. Tulburarea de stres posttraumatic la martori (TSPT).....	95

INTRODUCERE

Deși, în mod firesc, în ultimii ani, odată cu dezvoltarea capabilităților tehnice și a generalizării comunicărilor online, probatoriul tinde să devină din ce în ce mai științific, clasicele audieri rămân totuși constanta în lipsa căreia desfășurarea procesului penal este de neconceput.

Spre deosebire de situațiile existente în multe alte țări, unde personalul angrenat în administrarea probatoriului beneficiază de cursuri specializate privind audierea persoanelor, în România cei care fac parte din organele judiciare își însușesc aceste procedee de cele mai multe ori în mod autodidact, prin exersarea lor chiar în dosarele pe care le instrumentează. Din nefericire, la noi nu există încă o adevărată „școală” de audiere.

Tocmai de aceea, ghidul de față își propune să suplinească un gol existent dar și să constituie un început care, în paralel cu seminarele organizate pe această temă de Institutul Național al Magistraturii și stimularea schimbului de idei între practicieni, să conducă, în scurt timp, la îmbogățirea cunoștințelor acumulate, la sistematizare și specializare.

Am încercat să ne raportăm la conceptul de audiere pozitivă, adică recurgerea la metodele specifice psihologiei și comunicării, cu mai multă deschidere și empatie circumstanțială din partea magistratului, cu excluderea metodelor intruzive, manipulatorii și coercitive, eliminarea rigidităților și chiar mai puțin solemnitate atunci când scopul este aflarea adevărului în cauză.

* * *

Autorii lucrării:

- **Remus Budăi**, procuror, Direcția Națională Anticorupție, formator cu norma întregă la Institutul Național al Magistraturii
- **Elena Cazan**, procuror, Parchetul de pe lângă Judecătoria Sectorului 4, București
- **Daniela Matei**, procuror, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție
- **Radu Gavriș**, comisar șef de poliție, Direcția Generală de Poliție a Municipiului București

* * *

Contribuția la elaborarea lucrării:

- **Elena Cazan** - Capitolul 1 - Pregătirea audierii
- **Remus Budăi și Radu Gavriș** - Capitolul 2 - Audierea persoanei care a săvârșit infracțiunea
- **Remus Budăi și Radu Gavriș** - Capitolul 3 - Audierea victimei infracțiunii
- **Remus Budăi** - Capitolul 4 - Audierea martorilor infracțiunii
- **Daniela Matei** - Capitolul 5 - Aspecte psihologice privind audierea persoanelor

* * *

Coordonarea ghidului a fost asigurată de
Remus Budăi.

* * *

CAPITOLUL 1

PREGĂTIREA AUDIERII

1.1. Strângerea informațiilor despre infracțiune

Strângerea informațiilor despre fapta prevăzută de legea penală care face obiectul cercetărilor într-un dosar de urmărire penală presupune mai multe activități succesive: inventarierea informațiilor deja aflate în posesia organelor judiciare penale; sortarea, pentru identificarea, reținerea și analiza ulterioară doar a acelor informații relevante pentru viitoarea audiere a unei anume persoane; cunoașterea informațiilor sortate, care se face prin studierea sau examinarea nemijlocită a acestora, indiferent de sursa lor sau de suportul juridic sau material care le conține; analiza informațiilor examinate.

1.2. Strângerea informațiilor despre persoana audiată

Informațiile despre persoana audiată pot fi culese din:

- ansamblul actelor procedurale și procesuale din dosarul penal. Din acestea pot reieși date despre modul de comitere a faptei, circumstanțe reale și personale, aspecte privind temperamentul făptuitorului sau despre aptitudinile acestuia;
- conținutul fișei de cazier judiciar a persoanei care urmează a fi audiată, eventual și a fișei de evidență operativă;
- sistemul informatic ECRIS (Electronic Court Record Information System Database) din care se poate stabili existența altor dosare penale existente la aceeași unitate judiciară, modul de operare folosit curent de făptuitor în alte spețe similare, pentru care nu a fost însă condamnat până la momentul analizei, nivelul de școlarizare, cercul său social, inclusiv identitatea altor persoane cu care a participat la comiterea unor alte infracțiuni (date care nu apar în fișa de cazier judiciar), acestea din urmă putând fi utile pentru identificarea chiar a altor participanți la comiterea infracțiunii cercetate în speță. Prin intermediul aplicației ECRIS GPS pot

- fi obținute informații cu privire la existența altor dosare penale la alte organe judiciare, soluționate sau în curs de soluționare;
- orice alte baze de date aflate la dispoziția organului judiciar;
  - dosarul individual al persoanei condamnate, întocmit de administrația penitenciarului pentru fiecare persoană condamnată care execută o pedeapsă privativă de libertate în penitenciar (art. 105 din Legea nr. 254/2013);
  - dosarul individual al persoanei reținute sau arestate preventiv (art. 109 alin. 2 din Legea nr. 254/2013), care conține și fișa de cunoaștere individuală a persoanei respective, precum și fișa medicală;
  - sursele deschise (în principal, internetul, rețelele de socializare).

1.3. Camera de audiere

Deși este un element cvasiignorat în practică, configurația camerei de audiere constituie un aspect important pentru reușita audierii. Audierea trebuie să se desfășoare într-un cadru lipsit de elemente care pot distra atenția persoanei audiate sau care pot determina apariția unui sentiment de teamă sau nesiguranță a acesteia¹. Atunci când se amenajează camera de audiere, sunt câteva reguli de bază care trebuie respectate. Organul judiciar trebuie să încerce să asigure persoanei care va fi audiată confortul fizic în timpul audierii prin:

- punerea la dispoziție a unui scaun pe care persoana audiată să se poată așeza în timpul audierii. De notat este faptul că, în practică, acest lucru este respectat doar în cazul audierilor efectuate de procuror sau de organele de poliție. Trebuie să evidențiem însă și practica instanțelor judecătorești de a realiza audierea nu doar a inculpatului, ci a tuturor părților în procesul penal, cu aceștia stând în picioare și vorbind la un microfon, amplasat fie pe un stativ, fie pe un pupitru;
- asigurarea în timpul audierii a unui spațiu minim rezonabil, cu o distanță suficientă între persoana audiată și obiectele ori persoanele din jur, dincolo de limita spațiului intim;
- asigurarea, în timpul audierii, a unui minime stări de confort ambiental, în sensul că declarația nu trebuie luată la temperatură excesivă (nu trebuie să fie prea frig sau prea cald), la surse de lumină prea puternice sau prea slabe (de exemplu, să nu se proiecteze lumină puternică pe fața făptuitorului) sau la curenți de aer deranjați (de exemplu, acesta să nu fie expus direct la o sursă prea apropiată de aer rece, gen aer condiționat sau ventilator);

- în camera de audiere nu trebuie alterată capacitatea de concentrare și exprimare a persoanei audiate prin alte surse de diminuare a atenției acesteia, cum ar fi: zgomotul intens (indiferent de sursa acestuia: muzică ambientală, zgomot cauzat de utilaje de construcții acționate în sediul organului judiciar ori chiar în afara acestuia, dar suficient de aproape încât să tulbure audierea și să afecteze semnificativ capacitatea de concentrare și exprimare a persoanei audiate), existența unor mirosuri neplăcute persistente (provenind din diverse surse) sau o circulație (chiar și silențioasă) a altor persoane prin camera de audiere;
- camera de audiere trebuie să aibă aptitudinea de a permite comunicarea verbală clară și facilă între persoana audiată și organul judiciar, fără a exista obstacole fizice între acestea, care să obțină contactul vizual sau fonetic, în timpul audierii (în doctrina nord-americană, anumiți autori insistă chiar pe menținerea posibilității de exprimare inclusiv nonverbală a persoanei audiate)²;
- camera de audiere nu trebuie să conțină nimic care să distragă atenția persoanei audiate sau a investigatorului și să fie liniștită, separată de alte încăperi, fără a permite accesul altor persoane care să întrerupă accidental audierea³.

1.3.1. Obiecte pe care trebuie să le conțină camera de audiere

- a) dacă audierea este realizată la sediul organului de urmărire penală, în camera de audiere trebuie să se afle cel puțin:
- o masă (și scaunul aferent) la care trebuie să stea așezat organul judiciar (polițist sau procuror) care realizează audierea (în cazul în care audierea este realizată de 2 persoane din cadrul organului judiciar, se va asigura un scaun suplimentar);
  - dacă declarația este consemnată de un grefier, se va asigura și inventarul necesar consemnării declarației: masă, scaun, computer, imprimantă.
  - câte un scaun pentru persoana audiată, pentru fiecare dintre avocații acesteia și pentru membrii escortei (în cazul audierii unei persoane reținute, arestate sau condamnate cu executarea pedepsei în penitenciar).
  - mijloace tehnice audio sau audio-video pentru înregistrarea audierii persoanei;

b) în cazul audierii în sala de judecată, în aceasta din urmă trebuie să se afle cel puțin:

- un pupitru/prezidiu așezat pe un piedestal, cu scaunele aferente, pe care se așază judecătorul sau instanța de judecată;
- un pupitru, cu scaunul aferent, pe care se așează procurorul de ședință; prin prisma principiului egalității de arme, configurația sălii de judecată presupune, potrivit legislației actuale, asigurarea unei egalități între acuzare (procuror) și apărare (inculpatul, respectiv avocatul acestuia) inclusiv din punct de vedere al modului de poziționare al acestora în sala de judecată;
- o boxă pentru inculpații reținuți, arestați sau deținuți;
- masa grefierului, amplasată la mică distanță de pupitrul judecătorului sau instanței de judecată și inventarul necesar acestuia: scaun, computer, imprimantă;
- mijloace tehnice audio pentru înregistrarea ședinței de judecată (potrivit art. 369 alin. 1 C. proc. pen.);
- câte un microfon funcțional pentru fiecare membru al completului de judecată, grefier, procuror, respectiv persoana audiată (sau orice persoană care ia cuvântul în fața instanței);
- un pupitru înalt de lemn amplasat în fața pupitrului judecătorului sau instanței de judecată, la o distanță rezonabilă, de la care să vorbească persoana audiată (sau orice persoană care ia cuvântul în fața instanței).

1.3.2. Poziționarea persoanelor în camera de audiere

Modul de poziționare a persoanelor în camera de audiere nu este reglementat expres de legea procesual penală română, ci diferă în funcție de locul amplasării acesteia, fie la sediul organelor de urmărire penală, fie în sălile de judecată din incinta instanțelor judecătorești, unde au loc audierile în faza de judecată și în cea de cameră preliminară.

a) În camera de audiere din sediul organelor de urmărire penală, poziționarea persoanelor este astfel:

- persoana audiată este situată pe un scaun, în fața organului judiciar;
- în lateral față de persoana audiată se poziționează apărătorul acesteia, la o distanță care să nu le permită contactul fizic; se va evita interpunerea apărătorului între persoana audiată și ușa de acces, pentru a nu crea un disconfort psihologic acesteia, prin inducerea unei senzații de clausturare;

- organul judiciar se poziționează cu spatele spre un perete (sau fereastră, după caz) și cu fața spre persoana audiată și apărătorul acesteia, fiind de preferat să fie asigurat contactul vizual al organului judiciar cu întreg corpul persoanei audiate, nu doar cu o parte a acestuia, pentru a putea sesiza inclusiv limbajul nonverbal (corporal) al acesteia. În cazul în care există în încăperea un al doilea investigator sau un grefier, aceștia se poziționează în lateral față de organul judiciar care audiază, dar cu fața spre persoana audiată și apărătorul acesteia și fără a se interpune între ușa de acces și persoana audiată, pentru a nu crea un disconfort psihologic acesteia din urmă.
  - b) În sălile de judecată din incinta sediilor instanțelor judecătorești, poziționarea persoanelor se face astfel:
    - judecătorul sau instanța de judecată se află de obicei poziționați cu fața spre ușa de acces și cu spatele spre peretele opus intrării în sală; destul de des se întâmplă însă în practică ca ușa de acces să fie poziționată în lateral față de pupitrul menționat;
    - procurorul de ședință se va afla în lateral, la un unghi de 90 de grade față de pupitrul judecătorului sau instanței de judecată;
    - persoana audiată se află lângă pupitrul din lemn, amplasat în partea opusă a sălii față de pupitrul judecătorului sau instanței de judecată, pe locul cel mai apropiat de ușa de acces în încăperea, dar cu spatele său în lateral față de aceasta;
    - apărătorul acesteia se poziționează în lateral față de persoana audiată, puțin retras, la o distanță care să nu le permită contactul fizic sau vizual;
    - justițiabilii, avocații și orice alte persoane care doresc să asiste la ședința de judecată sunt așezați chiar la intrarea în sala de judecată, paralel cu pupitrul judecătorului sau instanței de judecată, dar în partea opusă a sălii față de acesta din urmă;
    - grefierul se va afla la mică distanță de pupitrul judecătorului sau instanței de judecată, în partea stângă a acestuia, fiind orientat cu fața spre procurorul de ședință, având spre stânga persoana audiată și spre dreapta instanța de judecată;
    - persoanele audiate care sunt reținute, arestate sau deținute sunt amplasate în „boxa areștaților”, cu spatele la perete și cu fața spre sala de judecată, la fel ca grefierul, vor fi orientate cu fața spre procurorul de ședință, având spre stânga persoana audiată și spre dreapta instanța de judecată.
- În doctrina recentă⁴ s-a subliniat faptul că, pentru a conduce la rezultate procesuale optime, scopul final nefiind obținerea unei mărturisiri, ci aflarea

adevărului în cauză, este oportun ca, la o audiere, poziționarea participanților să fie astfel:

- persoana audiată să fie amplasată în partea dinspre ușa de acces a camerei de audiere;
- distanța între persoana audiată și organul judiciar trebuie să fie cât mai redusă, cu respectarea spațiului personal;
- ceilalți participanți oficiali la audiere (procurorul, grefierul etc.) ar trebui poziționați în lateralul organului judiciar care realizează audierea;
- între persoana audiată și organul judiciar care realizează audierea nu trebuie amplasat niciun obstacol, fie el obiect de mobilier (pupitru, masă etc.) sau de orice altă natură, care împiedică realizarea unui bun contact vizual al organului judiciar cu întregul corp al persoanei audiate, pentru a putea sesiza indiciile nonverbale furnizate de persoana audiată („body language”) pe durata audierii.

1.3.3. Camera de observație

Din păcate, o asemenea încăpere este foarte rar întâlnită în sediile organelor de cercetare penală din România. Ea constă într-o încăpere izolată fonic, alăturată camerei în care are loc audierea unei persoane, de care este despărțită printr-o „ferastră de observație”. Aceasta permite privitorilor să vadă într-un singur sens, doar dinspre camera de observație spre cea de audiere, nu și în sens invers. De obicei, geamul ferestrei dinspre camera de audiere reflectă imaginea privitorului, căruia îi dă iluzia că se află în fața unei oglinzi și nu a unei ferestre. Între cele două încăperi pot fi montate sisteme de comunicare audio și video.

Necesitatea amenajării unor astfel de încăperi în sediile organelor judiciare este exprimată indirect de modul de reglementare de către art. 134 alin. 3 C. proc. pen. a procedurii identificării persoanelor („recunoașterea din grup”), potrivit căruia această activitate procedurală trebuie să se desfășoare în așa fel încât „persoanele care urmează să fie identificate să nu o vadă pe cea care le identifică”. Acest text legal instituie implicit o obligație a organelor judiciare de a amenaja și folosi, cel puțin pentru procedura identificării persoanelor, o astfel de facilitare.

1.4. Determinarea numărului de persoane care vor face audierea

Numărul persoanelor care realizează audierea diferă în funcție de faza procesuală astfel:

a) În faza de urmărire penală, conducătorul apreciază, în funcție de complexitatea speței și de volumul de muncă estimat, necesar pentru efectuarea cercetărilor, câte persoane din cadrul organului judiciar respectiv vor participa efectiv la audierea unei persoane. De cele mai multe ori, audierea este realizată de un singur lucrător de poliție sau procuror; în cazuri complexe, se întâlnesc și situații în care audierea unei persoane este realizată de doi procurori sau de un procuror și un polițist de poliție judiciară.

b) În faza de judecată, numărul persoanelor din cadrul instanței judecătorești care vor participa efectiv la audierea unei persoane este reglementat de art. 54 din Legea nr. 304/2004 republicată, care prevede următoarele:

- cauzele în primă instanță (inclusiv cele penale) aflate pe rolul judecătoriei, tribunalului și curții de apel se judecă (și implicit se audiază persoane) în complet format dintr-un judecător;
- contestațiile formulate împotriva hotărârilor pronunțate în materie penală de către judecătorii și tribunale în cursul judecății în primă instanță, de către judecătorii de drepturi și libertăți și judecătorii de cameră preliminară de la aceste instanțe, se soluționează în complet format din 2 judecători;
- apelurile și recursurile se judecă în complet format din 3 judecători⁵, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel.

Trebuie adăugat că, în faza de judecată, la audierea unei persoane, participă nu doar judecătorul sau instanța de judecată, ci și procurorul (a cărui participare la judecată este obligatorie în orice cauză penală, conform art. 363 C. proc. pen.), precum și părțile, subiecții procesuali principali și alți subiecți procesuali, avocații, cu toții având dreptul de a asista la audierea unei persoane și a adresa întrebări acesteia (mai puțin martorii și experții).

1.5. Stabilirea persoanelor care trebuie audiate

Organul judiciar competent să soluționeze o cauză penală concretă este cel care stabilește, în funcție de probele, indiciile și informațiile rezultate din dosarul cauzei, care este numărul, identitatea și calitatea procesuală a persoanelor ce vor fi audiate, precum și ordinea de audiere a acestora.

1.6. Pregătirea instrumentelor de consemnare/ înregistrare a audierii

În cursul urmăririi penale, consemnarea declarației persoanei audiate se realizează fie prin scrierea acesteia cu instrumente scripturale pe formularele judiciare penale, fie prin tehnoredactarea acesteia pe calculator. De asemenea, în această fază procesuală, audierea suspectului sau inculpatului se înregistrează cu mijloace tehnice audio sau audio-video; doar atunci când înregistrarea nu este posibilă, acest lucru se consemnează în cuprinsul declarației, de către organul judiciar, cu indicarea concretă a motivului pentru care înregistrarea nu a fost posibilă (art. 110 alin. 5 C. proc. pen.). Deci luarea declarațiilor suspectului sau inculpatului se face atât pe suport material (hârtie), cât și digital sau optic (înregistrare audio-video).

În faza de judecată, consemnarea declarației oricărei persoane este realizată prin tehnoredactarea acesteia pe calculator, de către grefier, urmată de printarea și semnarea acesteia. Spre deosebire de faza urmăririi penale (în care doar audierea suspectului sau inculpatului se înregistrează cu mijloace tehnice audio sau audio-video), ședința de judecată se înregistrează integral cu mijloace tehnice audio potrivit art. 369 alin. 1 C. proc. pen.

Pregătirea audierii presupune și pregătirea instrumentelor de consemnare a declarației (hârtie, instrument de scris/semnat, calculator, imprimantă, formulare judiciare penale), respectiv înregistrare a audierii sau a ședinței de judecată (pregătirea mijloacelor tehnice audio sau audio-video: sistemul de înregistrare audio, camere video, medii de stocare, microfoane cu stativ etc.).

¹ Stancu, E., op.cit., p. 439.

² Anderson, Mark, *Effective interviewing: what about interview room set-up?*, pe site-ul www.andersoninvestigative.com.

³ Boyle, Michael; Vullierme, Jean-Claude, *A brief introduction to investigative interviewing - a practitioner's guide*, Consiliul European, 2018, p. 23.

⁴ Anderson, M., op. cit.

⁵ Potrivit art. VI alin. 2) din O.U.G. nr. 92/2018, în cauzele penale, dispozițiile art. 54 alin. (2) din Legea nr. 304/2004, privitoare la judecarea apelurilor în complet format din 3 judecători se aplică la judecarea apelurilor în cauzele care au fost înregistrate în primă instanță începând cu 1 ianuarie 2020. Apelurile formulate în cauzele penale înregistrate în primă instanță începând cu data intrării în vigoare a O.U.G. nr. 92/2018 și până la data de 31 decembrie 2019 inclusiv se judecă în complet format din 2 judecători.

CAPITOLUL 2

AUDIEREA PERSOANEI CARE A SĂVÂRȘIT INFRAACȚIUNEA

2.1. Procedee tactice de audiere¹

Procedeele de tactică criminalistică în domeniul audierii persoanelor care săvârșesc infracțiuni nu sunt prevăzute în acte normative, de aceea au un caracter de recomandare. Termenul de tactică este preluat din domeniul militar, reprezentând totalitatea mijloacelor utilizate de o persoană pentru a izbuti într-o acțiune.²

În ceea ce privește audierile, criminalistica împrumută elemente studiate în alte domenii, cel mai frecvent de la psihologie, comunicare sau logică. În general, tactica de audiere privește studierea comportamentului persoanei audiate, studierea comportamentului celui care audiază (organul judiciar) precum și procedeele tactice de audiere.

În această materie nu pot exista reguli stricte deoarece oamenii au trăsături, educație și comportamente diferite, astfel că marja de libertate a organului judiciar, dacă sunt respectate limitele legale, este destul de largă.³

Din păcate, în cauzistica penală de la noi din țară sunt folosite destul de rar regulile de tactică criminalistică referitoare la audieri. Ele sunt aplicate, mai degrabă, în faza de urmărire penală, în situația unor dosare complexe, iar în alte spețe sunt avute în vedere doar cele referitoare la analiza comportamentului făptuitorului sau comportamentul celui care audiază. În lipsa unei pregătiri specifice, există încă foarte multe audieri care se desfășoară fără ca organele judiciare să folosească chiar și cele mai elementare noțiuni de psihologie sau comunicare.

2.1.1. Probe tehnico-științifice sau probe rezultate din audieri?

Întrucât aplicarea celor mai bune metode de tactică criminalistică nu garantează succesul audierii, în general probatoriul ar trebui să se bazeze mai degrabă pe alte probe decât acelea rezultate din audierea persoanei care a

săvârșit infracțiunea. Mai mult, inclusiv audierea acestora ar trebui să aibă în vedere probe tehnico-științifice administrate anterior. Până la începutul anilor 2000, probatoriile se bazau foarte multe pe audieri, acestea fiind principalele mijloace de probă (aspect care, din păcate, și astăzi, în multe cauze, a rămas neschimbat). Mijloacele criminalistice erau limitate la tehnologia existentă în acei ani. Apariția camerelor de supraveghere, realizarea expertizelor genetice judiciare în România, posibilitățile recente privind expertizarea microurmelor, datele obținute cu ajutorul telefoniei mobile, internetului și rețelelor de socializare, au extins foarte mult cantitatea de informații (care pot fi transformate în probe) disponibile organelor judiciare. În multe cauze, probatoriul poate fi constituit aproape în totalitate cu ajutorul procedurilor probatorii susmenționate.

2.1.2. Rolul declarației persoanei care a săvârșit infracțiunea în contextul administrării probatoriului

Audierea celui care a contribuit la săvârșirea infracțiunii poate avea, totuși, o contribuție importantă la constituirea probatorului. Atunci când făptuitorul este sincer și cooperant, declarația sa are o acuratețe mai mare decât cea a persoanei vătămate sau martorilor de bună-credință, în condițiile în care, de cele mai multe ori, percepțiile acestora pot fi marcate de diverse distorsiuni.

În practică, există situații în care, chiar de la începutul cercetărilor, făptuitorul are o atitudine sinceră, iar organele judiciare nu au suficiente informații pentru a le putea valorifica și realiza un probatoriu solid, iar probațiunea se efectuează pornind chiar de la declarația de recunoaștere (spre exemplu, se recuperează bunuri sustrase, se identifică alți participanți la infracțiune etc.).

Chiar și în ipoteza în care făptuitorul nu este sincer, în condițiile unei audieri minuțioase, declarația sa poate avea un rol important în probatoriu pentru că, în această situație, nesinceritatea sa va putea fi dovedită prin raportarea elementelor de detaliu la cele rezultate din alte mijloace de probă.

2.1.3. Tendințe actuale

În ultima perioadă, se vorbește din ce în ce mai mult de trecerea spre tehnici de audiere bazate pe construirea unei relații de încredere între anchetator și persoana audiată, al căror scop nu este neapărat obținerea unei mărturisiri, ci obținerea unor date care, prin verificarea lor prin intermediul altor mijloace de probă mult mai exacte, vor contribui la stabilirea vinovăției sau nevinovăției persoanei.

Și-a făcut loc mai nou conceptul de *audiere pozitivă*, care înseamnă mai multă comunicare și psihologie, cu excluderea metodelor coercitive, intruzive sau manipulatorii. Există șanse mai mari ca făptuitorii cu care anchetatorii reușesc să comunice cât mai mult, să recunoască fapta săvârșită sau să ofere informații prețioase pentru cauză. De aceea, audierea pozitivă se focalizează pe construirea unor raporturi corecte între anchetator și anchetat, care sunt considerate a fi cheia unei audieri de succes.

Audierea pozitivă înseamnă o audiere cu mai multă comunicare și cât mai puțină manipulare, al cărei obiectiv este mai degrabă culegerea de informații relevante pentru cauză decât obținerea unei recunoașteri, în care primează întrebările deschise în raport cu cele închise, în care se urmărește crearea unei relații între cei doi actori, cu o mai puțină componentă de dominare din partea anchetatorului.⁴

2.1.4. Cum poate un anchetator să stimuleze comunicarea cu persoana audiată

Există mai multe modalități de stimulare a comunicării în vederea desfășurării unor audieri pozitive, prin adoptarea de către anchetator a unui comportament deschis, evitarea unui limbaj negativ (niciodată nu trebuie să-i spună făptuitorului că minte sau să i se adreseze jignitor), complimentarea celui audiat sau stimularea autocomplimentării acestuia („cum reușești să fii mereu în formă cu un program așa încărcat?”, „foarte frumos câinele tău”), adoptarea unor poziții nonverbale de „ogîndire” în raport cu persoana audiată, prin feedback și gesturi de confirmare (cum ar fi datul din cap) sau inclusiv prin solicitarea unor mici „favoruri” de la audiat („pot să folosesc un minut pixul tău?”, „îmi dai și mie cana de acolo?”).⁵

2.1.5. Caracteristicile unui bun anchetator

În practică, descoperim adesea polițiști, procurori sau judecători care își desfășoară activitatea cu profesionalism, dar care nu reușesc să-și creeze abilitățile necesare pentru desfășurarea unor audieri de succes.

Un bun anchetator este, în general, o persoană căreia îi place să citească (în mod special psihologie și comunicare), este un fin observator, nu doar al persoanei audiate dar, atunci când este la început de carieră, și al colegilor de muncă care au mai multă experiență (unii spun chiar că tehnicile de audiere se învață „furând”), face cursuri de pregătire și încearcă să acumuleze experiență prin efectuarea cât mai multor audieri, deoarece experiența este esențială în acest domeniu.

Pe parcursul carierei, dacă respectă toate aceste reguli, anchetatorul își va construi, la un moment dat, un stil propriu. Când, în urma experienței dobândite, tehnica de audiere devine parte a personalității sale, aceasta va funcționa de la sine și foarte natural.

2.2. Planificarea audierii

Înainte de a trece la audierea propriu-zisă, este necesară planificarea acesteia. Activitatea de planificare a audierii nu necesită întotdeauna un plan scris, pentru că, în raport cu multitudinea activităților judiciare efectuate, generalizarea planificării scrise s-ar transforma în birocratizare.

În esență, planificarea audierii înseamnă răspunsul la următoarele întrebări: 1. ce probe sau informații avem? 2. pe cine audiem? 3. când audiem? 4. unde audiem? 5. câți anchetatori vom fi prezenți și care este profilul optim al anchetatorului? 6. ce alte persoane vor fi prezente la audieri? 7. în ce ordine vom audia persoanele? 8. cum vom realiza citarea? 9. care va fi cronologia întrebărilor? 10. cum vom consemna declarația? 11. ce mijloace tehnice vom folosi? 12. care vor fi procedeele tactice folosite?

2.2.1. Ce probe sau informații avem?

Înainte de începerea unei audieri, o importanță foarte mare o are studierea dosarului cauzei (cuprinzând datele de la cercetarea la fața locului, constatări și expertize, mijloace speciale de supraveghere, data și ora săvârșirii infracțiunii, posibilul mobil etc.) și a altor informații de orice natură (provenind din surse deschise, baze de date, investigații sau materiale clasificate). Anchetatorul nu trebuie să intre în audiere nepregătit și trebuie să conștientizeze că, așa cum făptuitorul este supus unui proces minuțios de observare, orice reacție a anchetatorului este, la rândul ei, observată, evaluată și interpretată de persoana audiată.

Cei audiați simt foarte bine dacă cel care îi audiază știe sau nu dosarul, dacă este conectat sau nu la cauza pe care o instrumentează. Când simt că anchetatorul nu cunoaște dosarul consideră, de cele mai multe ori, că nu există probe și, pe cale de consecință, vor fi mai tentați să mintă. Unul dintre gesturile cele mai nepotrivite pe care le poate face organul judiciar este de a răsfoi dosarul chiar în fața făptuitorului și de a-l parcurge chiar în momentele când acesta răspunde la vreo întrebare. Nu este însă greșit să aibă în față o agendă

cu anumite amănunte pe care și le-a notat din dosar, deoarece acest aspect denotă pentru cei din jur o studiere amănunțită a cazului.

2.2.2. Pe cine audiem?

Este sarcina anchetatorului să stabilească cât de mult dorește să aprofundeze cunoașterea făptuitorului. Complexitatea și importanța cazului, rolul determinant în anchetă al celui care urmează să fie audiat, sunt elementele pe baza cărora anchetatorul va stabili nevoia de a-l cunoaște pe cel care urmează să îl audieze.

Informații diverse

În esență, pot interesa organul judiciar mai multe aspecte:

- informațiile generale: vârsta, educația, starea civilă, cazierul judiciar, cazierul contravențional;
- modul general de viață: afilierile sociale sau religioase, hobby-urile, prejudecățile, comportamentul la locul de muncă, comportamentul sexual (numai când este legat de obiectul dosarului), istoricul familiei, anturajul, mediile frecventate, situația financiară, proprietățile, activitățile în mediul online;
- existența unor aspecte particulare: problemele cu alcoolul, cu drogurile, o boală psihică sau una fizică;
- relaționarea în raport cu victima: existența unei relații de rudenie, concubinaj, relație sexuală ascunsă, prietenie sau simple cunoștințe;
- atitudinea în audierile efectuate în alte cauze: în măsura în care există date că persoana a fost audiată anterior și în alte cauze, ar trebui să se ia legătura cu organele judiciare care au instrumentat cauzele respective, pentru a stabili comportamentul acesteia în anchetele anterioare.

Baze de date

Pentru cunoașterea unora din aspectele susmenționate pot fi folosite baze de date informatizate. Facem aici o scurtă trecere în revistă a principalelor baze de date unde pot fi descoperite informații despre o persoană.

Baze de date ale poliției:

- SEIMD/SNRI - Sistemul Electronic Integrat de Management al Documentelor/Sistemul Național de Raportare a Incidentelor - date cu privire la legitimări de persoane, verificări autovehicule, date din dosare penale/petiții;

- ROCRIS - Sistemul Informatic al Cazierului Judiciar Român - date cu privire la cazierul judiciar al unei persoane;
- Urmăriți - datele cu privire la persoanele care au săvârșit infracțiuni în urma cărora au fost emise mandate de urmărire;
- Furturi auto - datele referitoare la un autovehicul care are implementată o măsură referitoare la furt/interdicție/ înmatriculare;
- EPS - Aplicație pentru Evidența proceselor-verbale de constatare a contravențiilor săvârșite de posesorii permiselor de conducere eliberate de autorități ale altor state.

Baze de date ale altor instituții decât poliția:

- Portal DEPABD - Portalul Direcției pentru evidența Persoanelor și Administrarea Bazelor de Date - datele de evidență ale unei persoane, starea civilă, copiii, părinții, soțul/soția acesteia, adresele de domiciliu sau reședință, mențiunile referitoare la dreptul de a conduce un autovehicul;
- ANP - Administrația Națională a Penitenciarelor - datele referitoare la o persoană care se află sau s-a aflat într-un penitenciar.
- IGFP - Aplicația Inspectoratului General al Poliției de Frontieră unde pot fi obținute date cu privire la intrările și ieșirile din țară ale unei persoane pe la granițele de frontieră;
- REVISAL - Registrul de Evidență a Salariaților - date cu privire la contribuabili persoane fizice sau juridice;
- bazele de date ale ANAF;
- Registrul Comerțului;
- baza de date a Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară (ANCPI).

Sursele deschise

Internetul și, în special, rețelele de socializare - Facebook, Instagram, Tik-Tok, SnapChat - pot fi foarte folositoare în ceea ce privește cunoașterea unor aspecte referitoare la persoana audiată. De asemenea, sunt folosite frecvent portalul instanțelor (pentru procese pe rol) sau site-ul Agenției Naționale de Integritate (pentru declarații de avere). Uneori, o simplă căutare în mediul online este edificatoare, însă se poate apela și la specialiști din cadrul unităților de analiză a informațiilor ale poliției.

Caracteristici specifice

În continuare, vom prezenta importanța pentru audiere a cunoașterii a unor aspecte specifice persoanei audiate.

Apartenența la un cult religios

Făptuitorul poate face parte dintr-un cult care îi impune anumite restricții (de exemplu, nu are voie să mintă, nu are voie să fure) sau este pur și simplu un om religios. În aceste situații, anchetatorul va putea apela la subiecți pe teme de religie iar, pentru a stimula comunicarea, va putea să aducă în discuție chiar aspecte religioase personale. Uneori, convingerile religioase ale făptuitorului pot constitui un pretext pentru a-și recunoaște faptele, justificându-și pentru sine și pentru ceilalți recunoașterea ca fiind derivată din respectul față de divinitate.

Spre exemplu, autorul unui omor comis asupra unei fetițe nu dorea să spună nici cum o omorâse, nici ce făcuse cu cadavrul. Din investigații rezulta că era un om religios, care mergea în fiecare duminică sau sărbătoare la biserică, iar în copilărie făcuse parte din corul bisericii. Atitudinea lui inițială era una de început de colaborare, ar fi dorit să recunoască dar nu era convins. Îl reținea, în special, oprobiul comunității, care s-ar fi amplificat considerabil după mărturisirea sa. Anchetatorul a apelat la sentimentele sale religioase, insistând pe necesitatea morală ca fetița să fie înmormântată creștinește, cu slujbele cuvenite, iar părinții să poată să se îngrijească de datinile străvechi - îngrijirea mormântului, pomenile de rigoare. Autorul a recunoscut omorul și a condus anchetatorii la locul unde aruncase cadavrul. În declarația sa, autorul a folosit aceste argumente pentru a-și prezenta recunoașterea faptelor ca fiind un act de pioșenie.

Formația de militar de carieră

Fie că este sau a fost militar de carieră, fie a urmat cursurile unei instituții de învățământ militar, făptuitorul poate avea trăsături ca simțul onoarei, al corectitudinii, al disciplinei. Cât de adânc au fost asimilate aceste valori morale variază de la persoană la persoană. Anchetatorul poate folosi aceste aspecte aducând în discuție subiecți care țin de onoarea militară, de necesitatea, impusă chiar de rigorile militare, de a spune adevărul, de faptul că un militar sau fost militar este un om demn, care nu dă înapoi în fața greutăților.

Mediul de proveniență - urban sau rural

Deși se estompează din ce în ce mai mult, diferențele dintre urban și rural sunt încă vizibile, în unele aspecte, în țara noastră. Unii făptuitori proveniți din anumite zone ale mediului rural pot avea anumite temeri - una dintre ele fiind aceea de a nu se face de răs în localitățile din care provin (în comunitățile mici „gura satului” este un element care nu îi lasă indiferenți pe unii locuitori), de aceea anchetatorul poate aborda o discuție pe această temă, stimulând o discuție despre valorile morale.

Mediul urban își pune amprenta într-un mod diferit: oamenii sunt mai reticenți, mai puțin dispuși să colaboreze cu autoritățile. Sunt mult mai atenți la detalii și sunt înclinați să evite implicarea într-o anchetă. De aceea, făptuitorul crescut într-un mediu puternic urbanizat va fi mai receptiv la argumentele logice.

Orientarea sexuală

Acest aspect nu ar trebui să fie, în principiu, un punct de interes pentru anchetator. Poate să fie un element important pentru o audiere doar dacă săvârșirea unei infracțiuni sau mobilul infracțiunii are legătură cu orientarea sexuală a făptuitorului - spre exemplu, crime comise din gelozie în cazul unor cupluri formate din persoane de același sex. În practică, au existat situații în care, deși detaliul avea legătură cu speța, persoanele nu au dorit să se li afle orientarea și nu au recunoscut-o, aspect care, în principiu, a îngreunat ancheta. Dacă detaliul este relevant, anchetatorul va realiza o discuție privind acceptarea firească a orientării sexuale a interlocutorului și va desfășura o comunicare în care alte detalii personale - care nu sunt relevante pentru anchetă - vor fi protejate.

Școlarizarea și educația

Făptuitorii cu un nivel de școlarizare și educație precară au deseori o capacitate redusă de înțelegere, o comunicare deficitară și nu au o reprezentare foarte clară a faptelor și a consecințelor lor. Câteodată nu înțeleg evenimentul, nu înțeleg nici întrebările anchetatorului, iar eventualele argumente logice ale acestuia sunt pentru ei greu de înțeles. Anchetatorul va trebui să folosească cuvinte simple, verificând pe tot parcursul discuției dacă autorul înțelege întrebările. Mesajul transmis trebuie să fie cât mai simplu, eventual împărțit în segmente și explicat pas cu pas. Anchetatorul poate recurge la exemplificări, acestea fiind elemente pe care făptuitorul le poate înțelege mai facil și cu ajutorul cărora poate evalua propria lui situație. Dacă făptuitorul are un nivel de educație cel puțin mediu, poate avea o capacitate ridicată de înțelegere a aspectelor juridice de bază, cum ar fi circumstanțele atenuante, legitima apărare, avantajele legale ale recunoașterii faptei săvârșite, iar anchetatorul poate prezenta și argumente logice care să conducă la recunoașterea faptei săvârșite.

Etnia și naționalitatea

Înainte de a audia un făptuitor de etnie sau naționalitate diferită de aceea a anchetatorului, este indicată documentarea în legătură cu diferențele culturale, tradițiile și obiceiurile comunității din care face parte. Este foarte

important ca, într-o audiere de acest gen, anchetatorul să arate că s-a documentat asupra acestor diferențe și să îi arate celui audiat că este la curent cu unele din tradițiile sau obiceiurile comunității sale, acest tip de abordare stimulând comunicarea. De asemenea, stimularea comunicării poate fi realizată și prin învățarea câtorva cuvinte în limba folosită de făptuitor.

Pedofilia

Pedofiliile fac parte dintr-o categorie de infractori blamată în orice societate, inclusiv de către ceilalți infractori. Își minimalizează de regulă faptele, găsind formule prin care să își justifice abuzurile comise („nu i-am făcut nimic, l-am iubit doar!”) și interpretează gesturile simple ale victimei ca fiind provocări de natură sexuală, considerând că aceasta și-a dat acordul dacă nu a făcut vreun gest ferm de respingere. Toate aceste explicații, fără îndoială neverosimile, îi servesc în a-și justifica faptele și în a-și diminua sentimentul de vinovăție resimțit. Deși faptele îi vor stârni anchetatorului foarte multă repulsie, pentru a stimula discuția nu trebuie să aibă o atitudine ostilă față de făptuitorul pedofil. Îl va asculta, fără să îi lase impresia că îl judecă, disprețuiește sau că nu îl crede. Cât timp autorul povestește faptele în succesiunea lor, motivările și scuzele pe care și le găsește sunt irelevante. De aceea, în timpul audierii, nu trebuie intervenit pe un ton moralizator.

Persoanele cu afecțiuni psihice

Înainte de a audia o persoană care are o afecțiune psihică, anchetatorul trebuie să afle care este această afecțiune, dacă în legătură cu aceasta au existat internări, cum anume îl afectează pe autor și la ce reacții să se aștepte pe parcursul audierii. Afecțiunea psihică poate fi aflată din istoricul medical (existent la medicul de familie) sau din internările pe care autorul le-a avut la unitatea spitalicească de profil. Există însă și situații în care persoana nu s-a prezentat la un medic și nu are stabilit un diagnostic anume, context în care comportamentul său psihic nu poate fi aflat decât prin efectuarea de investigații. Este important ca anchetatorul să cunoască dacă autorul este coerent, orientat în spațiu și timp sau dacă are tendința spre exagerare.

2.2.3. Când audiem?

Stabilirea momentului zilei când audiem poate fi, de asemenea, relevant pentru succesul unei anchete. Dimineața, oamenii sunt mai proaspeți și dau cele mai multe detalii, este cea mai bună perioadă de audiere a persoanelor

care colaborează cu organele judiciare (inclusiv a făptuitorilor sinceri). După-amiaza oamenii sunt puțin mai oboseți fizic și mintal, de aceea este considerată perioada mărturisirilor. Seara apare oboseala cea mai mare, nefiind indicată audierea, întrucât pot interveni chiar false recunoașteri și, pe de altă parte, inclusiv anchetatorul poate fi obosit. Durata audierii n-ar trebui să depășească 4-6 ore, după 6 ore de audieri intervenind o oboseală foarte mare.⁶

2.2.4. Unde audiem?

Nu există o dispoziție legală care să ne oblige să audiem la sediul organului judiciar. Conceptul de audiere are un sens mai larg decât acela al luării unei declarații, astfel că trebuie subliniat că sunt contraindicate audierile (chiar neconcretizate într-un act procedural și care rămân sub forma unei simple discuții) realizate cu prilejul cercetării la fața locului sau în mijlocul de transport cu care se face deplasarea spre sediul organului judiciar. În cazuri excepționale, audierea poate avea loc și la domiciliul persoanei (în caz de boală gravă, spre exemplu), dar în această situație ar trebui să fie prezenți minimum doi anchetatori.

Regula trebuie să fie însă aceea că audierea trebuie să se desfășoare la sediul organului judiciar. O audiere corectă ar trebui să se desfășoare într-o cameră special construită, dotată și destinată pentru această activitate. În România, aceste camere de anchetă sunt foarte rare, tocmai de aceea atragem atenția că o audiere corectă ar trebui măcar să se desfășoare într-o încăpere în care să nu fie prezente și persoane care nu participă la activitate. Din păcate, configurația unor birouri în care își desfășoară activitatea mai mulți procurori nu este deloc propice audierilor.

O audiere de succes nu se poate desfășura decât într-un mediu liniștit, într-o încăpere în care să nu intre și să iasă în mod frecvent diverse persoane, fără telefoane (dacă există telefon fix, trebuie dezactivat sonorul), fără televizoare sau radiouri deschise. Biroul de anchetă nu trebuie să aibă obiecte care să amintească de instituția organului judiciar (pentru a nu inhiba comunicarea), trebuie să fie zugrăvit în alb, să nu aibă prea multe tablouri sau alte tipuri de ornamente pe pereți, iar pe masă să nu existe pixuri, agrafe, capsatoare sau alte obiecte care ar da posibilitatea făptuitorului să se concentreze în altă parte decât la discuția cu anchetatorul. De asemenea, lumina trebuie să fie normală, nu difuză. Camera trebuie să fie dotată cu masă, scaune cu spătar (nu trebuie să urmărim crearea de disconfort persoanei audiate) și instrumente de înregistrare audio-video a declarației. Înainte de a începe audierea, pe ușa

de intrare în camera de audiere ar trebui pusă o plăcuță cu inscripția „nu deranjați”.

2.2.5. Câți anchetatori vom fi prezenți și care este profilul optim de anchetator?

Regula este că audierea trebuie să fie desfășurată de un singur anchetator. Prin excepție, pot fi cel mult doi anchetatori, dar cei doi ar trebui să se cunoască foarte bine, iar audierea trebuie să se realizeze sub conducerea unuia dintre ei. De ce doar doi anchetatori? Pentru că, pe de o parte, prezența mai multor persoane poate ridica nivelul de anxietate al persoanei audiate. Se inhibă astfel procesul de stabilire a unei relații de încredere între anchetator și persoana audiată. Pe de altă parte, dacă întrebările sunt puse de mai multe persoane, atenția persoanei audiate nu mai este focalizată pe întrebările care se pun, ci pe persoanele care pun întrebările. Unele persoane audiate profită de situația de a se afla în centrul atenției și „preiau” conducerea anchetei. Al doilea anchetator poate lua notițe sau poate consemna declarația. De asemenea, poate vedea ancheta dintr-o perspectivă diferită, iar la final să pună întrebările uitate de primul anchetator. În timpul audierii poate trimite către persoana audiată semnale verbale sau nonverbale de încurajare sau descurajare (interjecții, datul din cap a aprobare sau dezaprobare, poziție deschisă, zâmbete, atitudini opuse limbajului nonverbal al primului anchetator). De asemenea, poate juca rolul anchetatorului „bun”, în opoziție cu atitudinea anchetatorului „rău”.

Cu privire la profilul optim al anchetatorului trebuie făcute referiri, în primul rând, la vârsta acestuia. În general, anchetatorii mai în vârstă au șanse mai mari să obțină o mărturisire decât anchetatorii tineri. Anchetatorii tineri sunt priviți uneori cu neîncredere de făptuitorii mai în vârstă ca ei. Anchetatorul mai în vârstă poate juca uneori rolul unui „tată” plin de înțelegere. Anchetatorul mai tânăr poate juca, în anumite circumstanțe, rolul „ucenicului” în raport cu o persoană audiată, în scopul obținerii a cât mai multe informații.

În ceea ce privește sexul anchetatorului, trebuie menționat că femeile audiază mai lesne femeile victime ale unor agresiuni sexuale sau copii. O femeie poate juca rolurile de „mamă”, „mătușă”, „soră”. De asemenea, un făptuitor afemeiat poate comunica mult mai facil cu o femeie frumoasă, îmbrăcată modern. Alteori însă, anchetatorii femei au șanse foarte reduse de comunicare cu persoane audiate care vin din țări unde statutul femeii este considerat inferior.⁷

2.2.6. Ce alte persoane vor fi prezente la audieri?

Trebuie întotdeauna verificate dispozițiile legale care prevăd participarea la audiere, în unele situații, a avocaților, interpreților, părinților făptuitorilor, serviciilor de probațiune, direcțiilor generale de asistență socială și protecția copilului, psihologilor etc. Organul judiciar va trebui să se asigure, înainte de audiere, că sunt anunțate persoanele a căror participare este obligatorie.

2.2.7. În ce ordine vom audia persoanele?

În general, dacă vorbim de făptuitori, regula este că se începe cu „veriga cea mai slabă”. Acest lucru înseamnă că, dacă în cauză sunt mai multe persoane cercetate, va fi identificată în primul rând persoana cu privire la care există cele mai mari șanse să coopereze cu organul judiciar.

Această persoană va rezulta în baza unor informații cu privire la comportamentul avut în alte cauze sau activități investigative iar, în cazul inexistenței acestora, va fi persoana care nu are antecedente penale sau cea care este mai tânără.

2.2.8. Cum vom realiza citarea?

Citarea se poate face prin citație clasică (trimisă prin poștă), dar, când anumite considerente care țin de tactica anchetei o impun, citarea se poate face și prin apelare telefonică iar, în anumite cazuri (de regulă, când se organizează acțiuni mai mari), citarea suspectului sau inculpatului va fi realizată prin emiterea directă a unui mandat de aducere.

2.2.9. Care va fi cronologia întrebărilor?

În situații complexe, în funcție de particularitățile fiecărei spețe, poate fi întocmit, evident după analiza și studiul minuțioase ale dosarului, chiar și un plan scris al întrebărilor care vor fi adresate făptuitorului.

După stabilire, întrebările vor fi puse într-o ordine cronologică în care vor fi, în principiu, adresate făptuitorului. Această ordine, evident, nu trebuie privită cu rigiditate, ea va putea să fie schimbată pe parcursul audierii, în funcție de răspunsurile făptuitorului.

2.2.10. Cum vom consemna declarația?

Pentru o bună audiere, declarația nu va trebui consemnată niciodată chiar de organul judiciar care adresează întrebările, deoarece atenția acestuia va trebui să se concentreze spre persoana audiată, căreia să-i urmărească atât limbajul verbal, cât și limbajul nonverbal. Declarația va trebui să fie consemnată fie de grefier, fie de al doilea anchetator.

2.2.11. Ce mijloace tehnice vom folosi?

Înregistrarea audierii făptuitorului cu mijloace de înregistrare audio sau audio-video este obligatorie potrivit dispozițiilor din Codul de procedură penală.

Avantajul înregistrării este acela că împiedică retractarea ulterioară a declarației de către făptuitor prin contestarea modalității de audiere și, în același timp, permite analizarea limbajului verbal și a comportamentului nonverbal.

Uneori, prezența unei camere de luat vederi poate avea inițial un efect inhibitor, care poate fi diminuat dacă i se explică persoanei audiate necesitatea înregistrării. De regulă, efectul inhibitor dispare după câteva minute de la momentul începerii audierii. Înregistrarea nu trebuie să-l aibă pe anchetator în cadru, ci doar pe cel audiat. Filmarea se face dintr-un unghi de 45 grade.

2.2.12. Care vor fi procedeele tactice folosite?

Cu privire la procedeele tactice care pot fi folosite vom face referiri ulterior.

2.3. Detalii importante pentru o audiere de succes

Cu privire la audierea făptuitorului, organele judiciare trebuie să aibă în vedere, pe lângă modalitatea de planificare a audierii, și alte detalii importante, care pot ajuta la efectuarea corespunzătoare a procedurii probatorii.

2.3.1. Poziționarea fizică

Unul dintre aspecte privește poziționarea fizică a organului judiciar în raport cu persoana cercetată. Regula este, bineînțeles, așezarea de o parte și de alta a biroului de lucru. Totuși, trebuie avut în vedere că acest tip de poziționare

este considerat unul de competiție, adversarial, de aceea, dacă se dorește stimularea comunicării, n-ar trebui să existe nicio barieră fizică între cei doi, deci n-ar trebui să existe un birou sau o masă. În acest sens, anchetatorul va putea pleca de pe scaunul său pentru a se așeza și discuta cu făptuitorul pe partea în care se află acesta. Inexistența unor obiecte de mobilier între cei doi este un avantaj pentru anchetator și din perspectiva faptului că va putea să observe întregul limbaj corporal al făptuitorului (inclusiv limbajul nonverbal al membrilor inferioare, aspect ce nu ar fi putut fi observat dacă s-ar fi aflat dincolo de birou). Totuși, în situația când va recurge la o asemenea modalitate de audiere, anchetatorul trebuie să aibă grijă să nu intre în spațiul intim al persoanei audiate.⁸

2.3.2. Alimente și băuturi

Anchetatorul nu va mânca și nici nu-i va permite persoanei audiate să mănânce în timpul audierii. Dacă totuși audierea se prelungește și este necesar ca persoana audiată să mănânce, audierea poate fi suspendată pentru o scurtă perioadă de timp. În sens asemănător, în mod cât se poate de evident, în timpul audierii făptuitorului nu se vor consuma băuturi alcoolice.

De asemenea, în principiu, nu este recomandat să oferim persoanei audiate cafea sau ceai, dar întotdeauna va exista un pahar cu apă. Cu ajutorul acestui pahar pot fi observate comportamente nonverbale care pot indica minciuna. Astfel, în ipoteza în care făptuitorului i se usucă gura sau buzele, va consuma frecvent din paharul cu apă și va solicita reumplerea lui.

2.3.3. Armament și cătușe

Chiar dacă anchetatorul este deținătorul unei arme, trebuie să știe că purtarea unui pistol în timpul audierii îi va provoca o stare de anxietate persoanei audiate și va inhiba comunicarea, în loc să o stimuleze. Deci armamentul trebuie să stea în timpul audierii în rastele și nu la anchetator. În mod asemănător, chiar dacă făptuitorul este arestat preventiv, în timpul audierii trebuie să îi fie scoase cătușele.

2.3.4. Comportamentul general al anchetatorului

Trebuie plecat de la premisa că în fiecare om există și ceva bun, indiferent cât de revoltătoare ar fi fapta săvârșită. De aceea, audierea trebuie abordată prin trecerea peste anumite prejudecăți inerente și prin căutarea acelu „ceva

bn” în personalitatea făptuitorului, pentru a putea stimula comunicarea cu acesta. Pe tot parcursul audierii, anchetatorul va trebui să aibă o atitudine calmă, neantagonică, fără a aduce reproșuri în legătură cu fapta săvârșită și fără să aibă o atitudine moralizatoare. Atenția va trebui să fie concentrată permanent către persoana audiată. Din acest motiv, nu se va plimba prin cameră și nu va consemna el însuși declarația. Privirea nu ar trebui să fie concentrată direct pe ochii persoanei, ci se va focaliza spre partea inferioară a feței.

2.3.5. Limbajul anchetatorului

Una dintre primele dileme vizează modul de adresare față de făptuitor. Anchetatorul va folosi termenii de politețe (domnul/doamna) și pronumele de politețe (dumneata/dumneavoastră), sau se va adresa mai puțin formal, pe numele mic?

Recomandăm folosirea formulelor de politețe, fără însă a privi acest aspect cu rigiditate, în contextul în care uneori adresarea pe numele mic ar putea să dezghețe comunicarea (formulele de politețe impun o anumită distanță). Atragem atenția însă asupra unui lucru observat în practică, acela că anchetatorii se adresează pe numele mic persoanelor care au un statut social mai scăzut când, dimpotrivă, chiar față de aceste persoane ar trebui să se folosească mai mult termenii domnul/doamna. În acest mod, acestea vor simți că le acordăm o considerație de care nu au avut parte niciodată - aspect care poate duce la crearea unei relații mai apropiate, ce va stimula dialogul.

Una dintre cele mai dificile sarcini care poate apărea este aceea de a avea un limbaj compatibil cu cel al persoanei audiate, dat fiind faptul că făptuitorii pot proveni din diverse medii, fiecare cu cultură specifică, iar pentru unii dintre ei școlarizarea și educația pot fi cvasiinexistente. Pentru a ajunge la compatibilizarea limbajului trebuie ca, în etapa premergătoare audierii și în etapa relatării libere, să încercăm să observăm cât de bogat sau de sărac este vocabularul făptuitorului și să folosim, pe cât posibil, aceleași cuvinte sau un limbaj foarte simplu. Nu este suficient să îl întrebăm dacă a înțeles ceea ce am spus, deoarece multe dintre persoanele aflate în fața noastră sunt tentate să răspundă că au înțeles deși, în concret, mai degrabă nu este așa (din cauza autorității și statutului anchetatorului sau din dorința de a nu-l contrazice sau supăra pe acesta). De asemenea, trebuie evitate expresiile jignitoare și, în principiu, cuvintele argotice.

Anchetatorul va încerca să evite crearea impresiei căutării mărturisirii. Nu trebuie să comunicăm făptuitorului că vrem adevărul de la el, ci că „vrem să lămurim niște detalii”. Cu excepția momentului prezentării învinuirii, pe timpul conversațiilor care au loc trebuie evitate cuvintele care exprimă în mod direct săvârșirea infracțiunii. Acestea pot produce făptuitorului o stare de anxietate care îl va determina mai degrabă să tacă decât să vorbească. Prin urmare, trebuie mai degrabă să folosim expresiile eufemistice „chestia asta”, „lucrul ăsta”, „povestea asta”, „fapta asta” și nu termenii de infracțiune, omor, crimă, decapitare, tâlhărie, jaf, viol, furt.

Totodată, în conversație se va evita ritmul alert, sacadat sau prea lent, iar tonalitatea vocii trebuie să fie, în principiu, mai scăzută, eventual cu accentuarea din când în când a unor cuvinte.

2.4. Etapele audierii făptuitorului

În ceea ce privește etapele audierii propriu-zise, din punct de vedere legal trebuie parcurși cronologic următorii pași:

a) Etapa identificării

Potrivit art. 107 din C. proc. pen., la începutul primei audieri, organul judiciar adresează întrebări privind persoana suspectului sau a inculpatului. În practică, au existat situații când făptuitorii nu își cunoșteau cu exactitate datele de identitate sau care nu avuseseră niciodată acte de identitate, nefigurând în baza de date privind evidența populației. În aceste situații s-a procedat la amprentarea, luarea unor probe genetice, fotografierea acestora, dispunându-se ulterior efectuarea unor expertize antropologice sau genetice.

Este important ca, în această etapă a identificării, organul judiciar să nu se mărginească doar la consemnarea pe formular a datelor de identitate, ci să încerce să poarte un dialog cu făptuitorul pentru a-i cunoaște personalitatea și pentru a crea un cadru propice de discuții.

b) Etapa comunicării învinuirii

Potrivit art. 108 alin. 1 din C. proc. pen., organul judiciar comunică suspectului sau inculpatului calitatea în care este audiat, fapta prevăzută

de legea penală pentru săvârșirea căreia este suspectat sau pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală și încadrarea juridică a acesteia.

c) Etapa comunicării drepturilor și obligațiilor

Potrivit art. 108 alin. 2 din C. proc. pen., suspectului sau inculpatului i se aduc la cunoștință drepturile prevăzute la art. 83 din C. proc. pen., apoi obligațiile expres prevăzute de lege.

Pentru o bună comunicare cu persoana audiată, anchetatorul trebuie să aibă răbdarea necesară de a-i explica pe îndelete și în mod concret toate aceste aspecte procedurale și nu doar să se rezume la a consemna birocratic pe formular că i-au fost aduse la cunoștință toate aceste prevederi.

d) Etapa narativă sau a relatării libere

Potrivit art. 109 alin. 1 teza I din C. proc. pen., suspectul sau inculpatul este lăsat să declare tot ceea ce dorește referitor la fapta prevăzută de legea penală care i-a fost comunicată.

În această etapă, organul judiciar va trebui să aibă răbdarea de a asculta ceea ce declară persoana audiată fără a o întrerupe în vreun fel și fără a-i adresa întrebări. Întreruperea poate fi făcută doar dacă, după ce i s-a lăsat suficient timp pentru relatare, a deviat cu mult de la obiectul cauzei.

e) Etapa interogativă sau a formulării întrebărilor

Potrivit art. 109 alin. 1 teza II-a din C. proc. pen., după etapa relatării libere, suspectului sau inculpatului i se pot pune întrebări.

Se va începe cu întrebările deschise, iar întrebările închise vor fi formulate numai în măsura în care răspunsurile la întrebările deschise nu sunt considerate suficiente. O întrebare deschisă creează cadrul unei relatări („Povestește-mi, ce s-a întâmplat?”), spre deosebire de întrebarea închisă, care oferă un număr limitat de posibile răspunsuri („Tu ai omorât-o pe victimă?”).

Întrebările care trebuie evitate sunt întrebările negative („Tu nu ai participat la faptă, e adevărat?”), întrebările compuse („La ce oră ai ajuns și cât timp ai stat?”), întrebările despre pedeapsă („Câți ani de pușcărie crezi că merită cel care a făcut asta?”) sau întrebările sugestive.

f) Etapa consemnării declarației

Este contraindicată o consemnare a declarației care să fie făcută de anchetatorul care conduce activitatea de audiere, deoarece acesta trebuie să se concentreze strict pe făptuitor. Consemnarea trebuie făcută de un grefier sau de al doilea anchetator. Paralel cu consemnarea, Codul de procedură penală prevede obligativitatea înregistrării audio sau audio-video a declarației făptuitorului sau inculpatului (cu excepția situației în care înregistrarea nu e posibilă).

g) Etapa semnării declarației

2.5. Atitudini ale făptuitorului în raport cu învinuirea

În cursul audierii, făptuitorul poate să aibă următoarele atitudini:

2.5.1. Refuzul de a da declarații, prin recurgerea la dreptul procedural la tăcere

Într-o atare situație, organul judiciar nu trebuie să insiste să-l convingă pe făptuitor că este în interesul său să dea o declarație. Această insistență ar putea să pară în ochii făptuitorului o atitudine de nesiguranță ce are la bază lipsa unui probatoriu consistent.

2.5.2. Recunoașterea sinceră

Într-o asemenea situație, făptuitorul colaborează cu organele judiciare, contribuind la aflarea adevărului în cauză. În practică, nu rare sunt cazurile în care, din diverse motive, făptuitorii cooperează încă de la prima declarație, probatoriul fiind chiar întărit apoi prin efectuarea unor noi procedee probatorii rezultate chiar din informațiile oferite de aceștia. Mai mult decât atât, au fost situații când făptuitorul s-a autodenunțat organelor judiciare. De aceea, nu trebuie să mire faptul că unii făptuitori recunosc în mod sincer săvârșirea infracțiunii.

Motivele recunoașterilor sincere sunt variate. Poate interveni remușcarea, care se produce de regulă extraprocesual, anterior audierii, și poate sta la baza formulării unui autodenunț sincer. Remușcarea poate privi săvârșirea faptei în

UNIUNEA EUROPEANĂ

Programul Operațional Capacitate Administrativă
Competența face diferența!

Instrumente Structurale
2014-2020

sine, dar se poate produce și în situația în care, în urma unui probatoriu firav, este cercetat sau arestat un nevinovat. Practica cunoaște diverse situații în care, cu prilejul săvârșirii unor acțiuni violente de către o persoană aparținând unui grup, pe baza unor identificări greșite de persoane realizate de martori, a fost arestată altă persoană (inocentă) din grupul autorului. Într-o asemenea situație, autorul s-a prezentat de bunăvoie în fața organelor de urmărire penală, recunoscându-și vinovăția. Această situație este deseori delicată pentru anchetator, întrucât probele administrate cu ajutorul martorilor contrazic practic recunoașterea săvârșirii infracțiunii realizată de autor. De aceea, audierea detaliată a acestuia și refacerea probatoriului, pornind de la detaliile oferite, se impun în mod necesar.

Un alt motiv pentru care infractorii recunosc este nevoia de a se confesa, intervenită în timpul anchetei judiciare. Într-o atare situație, autorul se prezintă în fața organelor judiciare hotărât să mintă, dar anchetatorul, în mod abil, intuind și speculând impulsul pe care îl are făptuitorul de a discuta cu cineva cu privire la ceea ce s-a întâmplat, îl face să spună adevărul. Atitudinea autorului, de la negare la recunoaștere, se schimbă chiar în timpul declarației (în argoul anchetatorilor se folosește expresia „s-a spart”).

Alteori, recunoașterea sinceră are la bază rațiuni cât se poate de logice care pot consta fie în existența unui probatoriu solid, fie alte aspecte care pot să țină de executarea pedepsei. În general, acest lucru se produce în cazul făptuitorilor mai versați.

Recunoașterea sinceră poate interveni, în situația unor infractori pauperi, pe baza unor motivații sociale, și anume faptul că, pe în anumite perioade, consideră că le este mai bine în penitenciar, unde beneficiază de cazare și masă, decât în afara lui. Există inclusiv infractori care săvârșesc o faptă penală minoră și se lasă imediat prinși, tocmai pentru a intra în penitenciar (uneori însă acest fapt se întâmplă și din dorința de a nu fi descoperiți cu privire la o infracțiune mai gravă, pe care au săvârșit-o relativ în aceeași perioadă).

Alte motive ale recunoașterii sincere pot fi vanitatea, orgoliul sau chiar dorința de a ieși în evidență - spre exemplu, condamnații pe viață care recunosc și alte fapte pe care le-au săvârșit în timpul cât erau în libertate și pentru care încă nu au fost condamnați.⁹

Cu privire la recunoașterile sincere ale făptuitorilor, ca tehnică de audiere, poate fi folosită, cu adaptările de rigoare, audierea cognitivă, despre care am făcut referire în capitolul referitor la audierea martorului.

Una dintre greșelile cele mai frecvent întâlnite în cazul recunoașterilor sincere este consemnarea superficială a declarațiilor. Trebuie însă plecat de la

premia că autorul infracțiunii este „martorul” cel mai bun, pentru că el știe cel mai bine ceea ce s-a întâmplat în realitate. De aceea, trebuie consemnate inclusiv cele mai mici detalii despre datele și informațiile pe care le furnizează persoana audiată. Pericolul pe care îl prezintă luarea unor declarații scurte, redactate la modul general, este o retractare ulterioară - de cele mai multe ori în fața instanței de judecată, sub pretextul nereal al unor presiuni care au fost exercitate în faza de urmărire penală.

Pot exista mai multe motive pentru care există asemenea reveniri în declarații. Unul din motive poate fi răzgândirea, care se produce în urma unor calcule personale sau în urma sfaturilor apropiaților. Cu alte cuvinte, după finalizarea audierii, făptuitorul cercetat în stare de libertate, reîntors în mediul său social sau familial, se consultă cu prieteni apropiați sau rude, care fac o adevărată evaluare a situației și ajung la concluzia că îi era mai favorabilă o nerecunoaștere, din punct de vedere juridic. O situație similară este aceea în care, după audiere, autorul este arestat preventiv, iar colegii de celulă sunt cei care, de această dată, îl sfătuiesc să aibă altă atitudine. În alt context, revenirea în declarații poate avea loc deoarece pe parcursul cercetărilor făptuitorul își angajează un alt avocat, care are o altă strategie de apărare.

Contracurarea riscului retractării se face în primul rând prin audierea minuțioasă și consemnarea detaliată a declarației, prin înregistrarea audio-video și prin efectuarea unei reconstituiri amănunțite imediat după finalizarea declarației de recunoaștere.¹⁰

2.5.3. Recunoașterea parțial sinceră

De multe ori, făptuitorul, chiar dacă recunoaște în linii mari săvârșirea infracțiunii, ascunde totuși anumite detalii, din acest motiv declarația sa neputându-se caracteriza prin sinceritate totală. Aceste recunoașteri parțial sincere au la rândul lor drept cauze diverse situații care pot interveni în raport cu persoana audiată.

În unele situații, autorul, deși recunoaște fapta pe care a săvârșit-o, ascunde motivul adevărat pentru care a acționat. Spre exemplu, în cazul unui omor săvârșit prin lovirea victimei cu autoturismul, autorul poate recunoaște că s-a aflat la volan, dar va menționa că lovirea a fost accidentală, nu intenționată, întrucât o recunoaștere total sinceră ar putea conduce la reținerea infracțiunii de omor și nu doar o ucidere din culpă. Asemănător, în practică, au existat situații când autorul unor agresiuni asupra unui minor a ascuns adevăratul mobil, care avea o natură sexuală, fiindu-i teamă de o reacție publică negativă, susținând că adevăratul mobil a fost tâlhăria.

De asemenea, în legătură cu unele infracțiuni contra patrimoniului, unii autori, deși recunosc sustragerea, nu oferă detalii referitoare la locul unde au ascuns anumite bunuri, în speranța că după ieșirea din penitenciar vor putea să beneficieze de ele, încercând să evite astfel confiscarea sau restituirea către victimă.

Alteori, tăcerea poate avea la bază încercarea de a ascunde existența unui alt participant la săvârșirea infracțiunii.

În aceste situații, pentru a obține o recunoaștere totală, organul judiciar va încerca să convingă făptuitorul că este în interesul său ca, odată făcut pasul recunoașterii, să ducă până la capăt ceea ce a început, prin menționarea tuturor detaliilor, pentru a putea beneficia de toate aspectele juridice favorabile. Nu în toate situațiile va fi simplu. În exemplul de mai sus, dacă coparticipantul la infracțiune pe care autorul îl ascunde este chiar fratele său, în cvasitotalitatea cazurilor nu îl va deconspira.

2.5.4. Recunoașterile nesincere (falsele recunoașteri)

Deși la prima vedere existența unor asemenea situații ar părea neverosimilă, în practică există și astfel de situații, chiar dacă ele nu sunt frecvente.

O primă situație este aceea în care, inițial, făptuitorul recunoaște în mod sincer săvârșirea unei infracțiuni la care a participat. Ulterior (de cele mai multe ori în timp ce se află în arest preventiv), în scopul de a beneficia de îngăduința organelor judiciare sau de a avea anumite facilități, după realizarea unor calcule juridice despre cuantumul pedepsei pe care ar putea-o primi și în convență cu anchetatori care doresc să se evidențieze cu orice preț, recunoaște și fapte cu același mod de operare, pe care în realitate nu le-a săvârșit.

Alteori, recunoașterea falsă poate să intervină din cauza unor probleme psihice ale unei persoane - au existat situații în care la infracțiuni foarte mediatizate s-au prezentat la organele judiciare persoane care au menționat că sunt autori ai infracțiunii însă, în urma discuțiilor cu acestea și verificărilor efectuate, s-a stabilit că altcineva este autorul și că autodenunțătorul avea probleme de sănătate mintală.

În alte cazuri, recunoașterea mincinoasă poate avea la bază altruismul. Spre exemplu, cazul iubitei autorului care, pentru a-l exonera pe acesta de răspunderea pentru un accident de circulație săvârșit în timp ce se afla sub influența băuturilor alcoolice, ia asupra ei fapta respectivă. Un alt exemplu îl constituie recunoașterea făcută de părintele aflat la o vârstă înaintată a faptei

al cărei autor este copilul său care răspunde penal. De asemenea, recunoașterea făcută de minorul care nu răspunde penal a faptei părintelui său.

Practica a mai scos la iveală cazuri privind recunoașterea mincinoasă a unei infracțiuni mai ușoare ca alibi pentru infracțiunea săvârșită, recunoașterea mincinoasă în scopul schimbării locului de detenție, recunoașterea falsă în urma constrângerii realizate de adevăratul autor, recunoașterea nereală în urma unei „judecăți” paralele (staborul, de exemplu) sau, foarte rar, chiar și falsa convingere a unei persoane că ea este cea care a săvârșit infracțiunea¹¹.

Din păcate, practica a oferit și exemple de false recunoașteri în urma exercitării cu rea-credință a funcției de unii anchetatori.

Recunoașterile neadevărate pot fi combătute prin folosirea, în special, a probatoriului tehnico-științific, audierea detaliată, audierea repetată sau efectuarea unor reconstituiri detaliate cu persoana care face recunoașterea (în cele mai multe cazuri, la fața locului, făptuitorul nu va putea da toate detaliile care l-ar fi putut să pară credibil).

2.5.5. Nerecunoașterea sinceră

Vizează situația în care o persoană este bănuită de săvârșirea unei infracțiuni, iar declarația sa este o declarație de negare sinceră. Pentru a nu ajunge la o trimitere în judecată sau condamnare nedreaptă, organele judiciare vor trebui să analizeze cu atenție în timpul declarației limbajul nonverbal și limbajul verbal, care vor prezenta indicii de sinceritate, dacă e posibil să facă o reconstituire, să verifice urgent eventualele alibiuri invocate și să pună în valoare declarația prin reportare la probatoriul tehnic și științific. În cazul în care o asemenea persoană este trimisă în judecată și apoi condamnată, va exista o eroare judiciară - în țara noastră fiind foarte cunoscute cazurile Samoilescu (sau „cazul Anca”) și Țundrea.

2.5.6. Nerecunoașterea nesinceră

Reprezintă situația, frecvent întâlnită în practică, în care autorul faptei neagă acuzațiile care i se aduc.

Motivele nerecunoașterii pot fi instinctul de autoconservare (teama de pedeapsă), inexistența unui probatoriu suficient, dorința de a nu dezvălui identitatea altor participanți, dorința de a nu atrage oprobriul public sau, de multe ori, în ciuda unui probatoriu foarte solid, o inteligență scăzută.

2.6. Procedee de audiere pentru cazurile de recunoaștere parțial sinceră, recunoaștere nesinceră sau nerecunoaștere nesinceră

În special pentru situațiile de nerecunoaștere nesinceră, în practica și teoria criminalistică s-au creat procedeele tactice de audiere a persoanelor care au săvârșit infracțiuni.

Trebuie spus de la bun început că toate aceste procedee nu reprezintă formule magice. Majoritatea pot da rezultate foarte bune în cazul infractorilor de tip emoțional. În schimb, infractorii neemoționali sau cei foarte versați, de regulă, nu recunosc decât în urma unor calcule raționale și a unui probatoriu solid. În continuare, vom parcurge procedeele clasice de audiere în cazul făptuitorilor, cu precizarea că unele dintre ele pot fi aplicate chiar persoanelor vătămate sau martorilor, în situația constatării relei-credințe a acestora.¹²

2.6.1. Procedeele frontale

Este procedeul care presupune un probatoriu foarte solid, de aceea în principiu trebuie folosit în măsura în care cercetările sunt într-un stadiu avansat sau chiar în curs de finalizare. Făptuitorului care nu recunoaște săvârșirea infracțiunii îi sunt prezentate în mod direct toate probele (întregul dosar).

Dacă se recurge la această tehnică, nu este recomandat să i se limiteze timpul de studiere a dosarului. Scopul acestei acțiuni este de a oferi ocazia făptuitorului de a vedea el însuși probele din dosar și de a constata că ele vin în contradicție cu aspectele pe care le-a declarat. Trebuie însă să ne asigurăm că are și capacitatea de a înțelege ceea ce există la dosar, pentru că altfel procedeul nu-și va produce efectele scontate. Cel mai simplu este atunci când este și asistat de un avocat în cauză însă, dacă nu are avocat și nici capacitatea de a înțelege el însuși aspectele din dosar, acestea vor trebui prezentate de anchetator.

După prezentare, făptuitorul este întrebat dacă mai are de făcut declarații. Chiar dacă nu recunosc, unii făptuitori dau în această situație noi declarații care să fie în „acord” cu probele care li s-au prezentat. Diferențele față de declarațiile anterioare vor putea fi astfel avute în vedere pentru a dovedi atitudinea nesinceră. Dacă probatoriul este solid, fiind administrate multe probe în faza începerii urmăririi penale cu privire la faptă, procedeul poate fi folosit chiar și înainte de luarea primei declarații, scopul fiind luarea din start

a unei declarații în care suspectul să nu-și poată folosi argumentele cu care venise pregătit.

2.6.2. Procedeu progresiv

Și acest procedeu presupune un probatoriu solid. Spre deosebire însă de procedeul anterior, probele îi sunt prezentate făptuitorului succesiv, pe măsura audierii. Mai întâi sunt prezentate probele de importanță mai redusă apoi, treptat, în mod ascendent, probele cele mai solide. Pentru valorificarea eficientă a acestui procedeu este necesară înregistrarea audio-video a întregii activități, în scopul observării reacțiilor verbale și nonverbale. Spre exemplu, într-o situație când făptuitorul nu recunoaște că s-a aflat într-o locuință, acestuia îi vor fi prezentate imaginile de la camera de supraveghere de la intrarea în bloc. Doar dacă menționează că nu este el în imaginile de la camera de supraveghere sau dacă, deși se recunoaște pe aceste imagini, adaugă că nu a intrat în apartamentul respectiv, ci a rămas pe hol, i se va prezenta raportul de expertiză dactiloscopică ori genetică din care rezultă că amprentele ori probele genetice descoperite în apartament îi aparțin.

2.6.3. Procedeu combaterii alibiului

Alibiul constă în apărarea făptuitorului prin care comunică organelor judiciare că la ora săvârșirii infracțiunii se afla într-un alt loc.

În cazul unei persoane vinovate, alibiul poate să fie un fapt imaginar (în sensul că făptuitorul inventează în totalitate un aspect prin care vrea să creeze impresia că se afla în altă parte), dar și fapt real, care însă nu s-a petrecut la momentul săvârșirii infracțiunii, ci anterior sau ulterior.

În cazul unei persoane inocente, alibiul constă într-un fapt real petrecut concomitent cu momentul săvârșirii infracțiunii.

În practică, făptuitorii invocă deseori alibiuri care sunt greu de verificat, cum ar fi prezența la manifestări sportive, culturale etc. Totuși, în prezent, mai ales în centrele urbane, prin existența camerelor de supraveghere, activitatea de verificare a unui alibi este, dintr-o anumită perspectivă, mai simplu de realizat. De asemenea, în verificarea alibiului poate fi folosit și listingul convorbirilor telefonice, care conține și anumite coordonate geografice care permit localizarea.

Alibiul invocat trebuie verificat imediat. Spre exemplu, dacă făptuitorul invocă un martor în compania căruia s-ar fi aflat în momentul săvârșirii infracțiunii, în

măsura în care este posibil, acel martor va trebui căutat imediat și audiat până la plecarea făptuitorului din sediul organului judiciar. Dacă va fi audiat ulterior, există riscul ca făptuitorul să ia legătura cu martorul respectiv, de cele mai multe ori o rudă sau un prieten, care îi va confirma susținerile mincinoase.

2.6.4. Procedeu întâlnirilor surpriză

Este un procedeu folosit destul de rar și care poate da rezultate în cazul infractorilor mai puțin versați, care au săvârșit fapte în participație sau care știu că au fost observați de un martor ocular.

„Întâlnirea” este provocată de organul judiciar și are loc, de regulă, pe holurile instituției, de cele mai multe ori anterior audierii făptuitorului. Făptuitorul este lăsat în mod intenționat să observe prezența, în sediul organului judiciar (neșteptată pentru el), a unui alt participant la infracțiune sau a unui martor ocular. În acest mod, se mizează pe impactul psihologic pe care îl poate produce o asemenea împrejurare.

Astfel, făptuitorul este obligat să mediteze dacă nu cumva persoana respectivă a dat deja o declarație sinceră care ar putea dovedi implicarea sa. Deși, în principiu, anchetatorul nu folosește în acest caz stimulii verbali, este totuși de discutat dacă, în prezent, o asemenea tehnică nu ar putea fi catalogată ca procedeu manipulatoriu.

2.6.5. Procedeu audierii repetate

Procedeu se bazează pe conținutul detaliilor din declarații, ideea de la care se pornește fiind aceea că făptuitorul își va menține declarația în linii mari însă, dacă este vinovat, se va încurca în detalii, care vor diferi de la o declarație la alta. Repetarea audierii nu trebuie să aibă loc imediat, dar nu trebuie să fie realizată nici la intervale prea mari de timp. Când se repetă audierea poate fi schimbat chiar anchetatorul. Procedeu poate să dea rezultate mai ales când se investighează infracțiuni rămase cu autorul nedescoperit.

2.6.6. Procedeu speculării contradicțiilor

Procedeu se aplică faptelor săvârșite în participație și se bazează pe schimbul rapid de informații între anchetatori. Presupune ca făptuitorii să fie audiați simultan (evident, în camere separate), de anchetatori diferiți care schimbă informații între ei, inclusiv în timpul audierii, cu ajutorul

aplicațiilor mobile. Informațiile obținute de un anchetator într-o audiere sunt transmise imediat și celorlalți anchetatori, fiind folosite de aceștia în scopul luării unor declarații care să fie cât mai apropiate de situația de fapt reală (cu atât mai mult când unul dintre participanți începe să coopereze pe parcursul anchetei).

2.6.7. Procedeele încrucișate

Procedeele presupune doi anchetatori care audiază fie concomitent, fie succesiv un făptuitor și se bazează pe contrastul comportamentelor. Unul dintre anchetatori va juca rolul unei persoane rigide, nemulțumite, severe cu cei care săvârșesc infracțiuni, iar celălalt va juca rolul unei persoane conciliante, pline de înțelegere. Procedeele a fost folosit frecvent în trecut, astăzi însă recomandăm folosirea lui cu precauție pentru a nu se depăși limitele de legalitate.

2.6.8. Procedeele drumului parcurs

Procedeele este foarte rar aplicat întrucât trebuie ca anterior să fie stabilite foarte clar faptele. Practic, făptuitorului i se explică modalitatea concretă în care a procedat persoana care a săvârșit infracțiunea, rezultată din probe. În măsura în care ar fi folosit un asemenea procedeele, recomandăm precauție, mai ales în ceea ce îi privește pe făptuitorii mai puțin versați sau care provin din medii sociale paupere, care pot fi uneori relativ ușor sugestionați.

2.6.9. Procedeele reconstituirii

Reconstituirea este un procedeele probatoriu prevăzut ca atare de Codul de procedură penală dar, totodată, poate fi și un procedeele de audiere. Ea poate fi efectuată nu doar în cazul în care autorul recunoaște săvârșirea infracțiunii, ci și pentru a verifica o variantă mincinoasă a acestuia.

Spre exemplu, într-o speță în care expertiza medico-legală stabilește cu precizie că lovirea victimei s-a făcut prin lovire repetată cu corp dur, iar făptuitorul susține că victima a căzut, se poate efectua o reconstituire cu acesta pentru a indica, în concret, la locul săvârșirii infracțiunii, modalitatea în care susține că s-a realizat căderea. Prin urmare, acest tip de reconstituire, pe lângă rolul de a demonstra netemeinicia susținerilor făptuitorului, îl poate determina pe acesta să își schimbe și atitudinea de nerecunoaștere.

2.6.10. Procedeele confruntării

Asemenea reconstituirii, confruntarea este un procedeu probatoriu prevăzut de lege, dar și un procedeu de audiere, care poate avea ca scop schimbarea atitudinii de nerecunoaștere a făptuitorului. Nu trebuie însă să ne așteptăm la rezultate spectaculoase de la confruntări, practica demonstrează că, de regulă, persoanele confruntate se mențin pe aceleași poziții anterioare. Mai mult, în practică, au existat și situații de confruntări între făptuitor și un martor de bunăcredință, în care tocmai acesta din urmă și-a schimbat declarația inițială, ca urmare a temerii pe care i-a provocat-o făptuitorul în timpul desfășurării activității.

Procedeele trebuie folosite cu precauție, iar la momentul efectuării sale trebuie să se evite așezarea persoanelor confruntate față în față (poziția corectă fiind pe scaune, fie ambii cu fața la anchetator fie spate în spate). Este necesară filmarea întregii activități pentru a putea fi observate ulterior inclusiv reacțiile persoanelor.

2.7. Procedee de stimulare a recunoașterii

În practică, pe lângă procedeele tactice de audiere există anumite metode care pot fi folosite pentru a stimula recunoașterea faptei. Se va recurge la acestea în mod precaut, pentru a nu depăși cadrul de legalitate a audierii, de regulă atunci când făptuitorul a început să recunoască, scopul fiind luarea unei declarații cât mai amănunțite care să contribuie la consolidarea probatorului.

O primă metodă poate fi „minimalizarea” de către anchetator, în timpul discuțiilor cu făptuitorul, a gravității faptelor săvârșite. Pot fi folosite expresiile „nu-i sfârșitul lumii”, „orice problemă are întotdeauna și soluții de reparare”, „au mai fost și alții în aceeași situație”, „unii sunt într-o situație mult mai grea decât cea pe care o ai tu”, „noi te înțelegem, nu ești primul caz de genul acesta pe care îl vedem”.

De asemenea, recunoașterea poate fi stimulată și prin proiectarea vinei spre altceva, în sensul că făptuitorului i se spune că tot ce s-a întâmplat nu reprezintă doar vina sa, ci vina este, de fapt, și a sistemului, anturajului, școlii, societății nedrepte, destinului, ghinionului etc.

O altă metodă o reprezintă „empatizarea” situațională cu făptuitorul, plecându-se de la premisa că oamenii le plac oamenii care sunt la fel. Pot fi găsite subiecte comune de discuție ca sărăcia în copilărie, creșterea de unul singur a copiilor, divorțul, un părinte decedat etc. Această discuție are loc, în principiu, în etapa cunoașterii personalității persoanei audiate. Pe tot parcursul

audierii, pentru o bună comunicare, anchetatorul poate adopta aceeași postură corporală cu persoana audiată („empatizarea prin oglindire”).

Stimularea recunoașterii se poate realiza și prin accentuarea, în cadrul discuției, a unor probleme reale ale victimei (anturajul dubios, problemele anterioare cu legea, cazierul, problemele cu alcoolul sau cu drogurile, practicarea prostituției).¹³

Momentul când făptuitorul începe să recunoască nu va fi întrerupt cu întrebări, nu ne vom exprima satisfacția și nu îi vom reproșa comiterea infracțiunii. Primele întrebări care vor fi puse imediat după recunoaștere nu vor avea în vedere descrierea faptei, ci vor fi în legătură cu probele principale: „unde e cuțitul acum?”/ „unde sunt banii?”/ „cine a fost cu tine la faptă?”.

2.8. Procedee de analiză a limbajelor verbal și nonverbal

Alte elemente care trebuie avute în vedere în cursul anchetei vizează analiza limbajelor verbal și nonverbal ale făptuitorului.

În acest sens, în ceea ce privește limbajul verbal, pot fi interpretate în context, ca semnale ale comportamentului simulat, răspunsurile întârziate, repetarea întrebării, evitarea cuvintelor dure când făptuitorul se referă la infracțiune, negarea restrânsă (fără detalii), informațiile sumare pentru intervalul critic, dar detaliate pentru restul timpului, introducerea de lucruri nerelevante în conversație, tonul coborât al vocii.

Ca indicii de comportament simulat, raportate la limbajul nonverbal, menționăm evitarea privirii anchetatorului, mișcările necontrolate ale membrelor, transpirația, răgușeala, uscarea buzelor/gurii, acoperirea gurii cu mâna, frecarea nasului/ochilor, trasul de guler, roaderea unghiilor, rearanjarea hainelor/bijuteriilor, culegerea scamelor, aranjarea/ștergerea ochelarilor, strângerea părului.¹⁴ Trebuie menționat totuși că interpretarea comportamentului nonverbal are totuși un caracter relativ, oferind doar indicii și nu certitudini.

2.9. Modelul de audiere PEACE

Pe plan mondial sunt foarte cunoscute două mari modele de audiere pentru făptuitori, respectiv modelul de audiere Reid și modelul de audiere PEACE. Tehnica de audiere Reid, deși folosită în continuare în multe țări, a devenit în

prezent controversată, întrucât s-ar folosi tehnici manipulatorii și ar pleca de la premisa că făptuitorul este vinovat.

De aceea, vom prezenta, pe scurt, câteva aspecte referitoare la modelul de audiere PEACE. Acest model a fost introdus pentru prima oară în Marea Britanie, unde ofițerii de poliție fac cursuri speciale de pregătire, și este folosit și în prezent în această țară, dar și în Australia, Canada, Noua Zeelandă sau Norvegia.

PEACE este acronimul de la Planning and preparation, Engage and explain, Account, Closure, and Evaluation, adică planificare și pregătire, implicare și explicare, expunere, închidere și evaluare.¹⁵

În prima etapă - planificare și pregătire - anchetatorii trebuie să-și planifice și să pregătească în cele mai mici detalii desfășurarea audierii, de la cunoașterea probelor și a făptuitorului, pregătirea locului unde se va desfășura audierea, stabilirea scopului și modalității în care se va desfășura, până la pregătirea întrebărilor.

Etapă a doua - implicare și explicare - este etapa de debut a conversației, urmărindu-se crearea unui raport de audiere favorabil între anchetator și făptuitor, a unui cadru relaxat în care va avea loc discuția. În acest sens, i se explică făptuitorului, detaliat, care este motivul și scopul audierii, precizându-i-se cu aproximație și cât va dura luarea declarației. Anchetatorul ar trebui să folosească un limbaj adecvat, să evite limbajul juridic și să fie flexibil în abordare.

Etapă a treia - expunerea - înglobează atât faza relatării libere, cât și faza adresării întrebărilor. În această etapă, anchetatorii sunt instruiți cum să folosească interviul cognitiv (această tehnică este prezentată în această lucrare în capitolul care privește audierea martorilor) și cum să realizeze conversația cu făptuitorul (managementul conversației).

Etapă a patra - închiderea - anchetatorul face un rezumat al expunerii și îl invită pe făptuitor să îl corecteze sau completeze acolo unde consideră necesar.

În etapa a cincea - evaluarea - trebuie să fie evaluat rezultatul audierii prin raportare la scopul acesteia, adică dacă s-a ajuns acolo unde anchetatorul și-a propus, dar și dacă făptuitorul a fost abordat în modul cel mai potrivit.

---

¹ Cu privire la limbajul existent în acest capitol, este folosit, în mod generic, termenul de anchetator referindu-ne la o persoană care face parte din organele judiciare (polițist, procuror, judecător), iar termenul de făptuitor pentru suspect, inculpat, dar și pentru persoana vătămată de rea-credință sau martorul de rea-credință.

² Aurel Ciopraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.151-153.

³ Aurel Ciopraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.153-156.

UNIUNEA EUROPEANĂ

⁴ John R. Schafer, Joe Navarro, *Advanced interviewing techniques - Proven Strategies for Law Enforcement, Military and Security Personnel*, Third Edition, Charles C. Thomas -Publisher Ltd., 2016, prefața.

⁵ John R. Schafer, Joe Navarro, *Advanced interviewing techniques - Proven Strategies for Law Enforcement, Military and Security Personnel*, Third Edition, Charles C. Thomas -Publisher Ltd., 2016, p. 47-64.

⁶ John R. Schafer, Joe Navarro, *Advanced interviewing techniques - Proven Strategies for Law Enforcement, Military and Security Personnel*, Third Edition, Charles C. Thomas -Publisher Ltd., 2016, p. 8-9.

⁷ John R. Schafer, Joe Navarro, *Advanced interviewing techniques - Proven Strategies for Law Enforcement, Military and Security Personnel*, Third Edition, Charles C. Thomas -Publisher Ltd., 2016, p. 3-5.

⁸ Nathan J. Gordon, William L Fleisher, *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*, Third Edition, Academic Press, 2011, p.42-50.

⁹ Aurel Ciopraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.242-244.

¹⁰ Aurel Ciopraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.244-246.

¹¹ Aurel Ciopraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.246-248.

¹² Aurel Ciopraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.255-275; Ministerul de Interne (colectiv), *Tratat de tactică criminalistică*, ediția a II-a, editura Carpați, f.a., p.105-109.

¹³ Philip Houston, Michael Floyd, Susan Carnicer, *Află adevărul - învață de la foști agenți CIA cum să convingi pe oricine să-ți destăinuiești totul*, Trei, 2016.

¹⁴ Joe Navarro, Marvin Karlins, *Secretele comunicării nonverbale*, editura Meteor Press, 2008.

¹⁵ Gisli H. Gudjonsson, *The Psychology of Interrogations and Confessions*, Willey, 2003, p.53-55.

CAPITOLUL 3

AUDIERA VICTIMEI INFRAȚIUNII

3.1. Acuratețea declarațiilor victimei

Infraționea cu care s-a confruntat își poate pune amprenta în mod semnificativ asupra psihicului victimei, astfel încât detaliile oferite de aceasta pot fi influențate de gravitatea infraționii, de paguba suferită sau de încrederea înșelată.

O declarație de victimă sau de martor în concordanță totală cu realitatea faptică constituie o excepție, nu o regulă.¹ O declarație sinceră de făptuitor prezintă mai multă acuratețe decât o declarație sinceră a unei victime sau a unui martor.

3.2. Planul de audiere

Anterior luării declarației persoanei vătămate, poate fi realizat un plan de audiere, care să cuprindă aspectele care vor fi abordate. Spre exemplu, în cazul săvârșirii unui viol, planificarea poate cuprinde: data, ora și locul săvârșirii infraționii; motivul pentru care victima se afla la locul săvârșirii infraționii; descrierea amănunțită a locului săvârșirii infraționii; descrierea îmbrăcăminteii victimei; modul de abordare a victimei; descrierea detaliată a făptuitorului/participanților la infrațione; descrierea modului de acțiune a făptuitorului; descrierea unor elemente specifice modului de operare a făptuitorului; acțiunile victimei constând în rezistența opusă; eventuale urme create de victimă pe corpul sau îmbrăcăminteii făptuitorului; urmele create de autor pe corpul sau îmbrăcăminteii victimei; eventuale alte urme lăsate de autor la locul faptei; relațiile anterioare săvârșirii infraționii între victimă și autor; starea sănătății victimei anterior și ulterior săvârșirii infraționii și eventualele acte medicale deținute de aceasta; direcția în care a plecat făptuitorul; dacă persoana vătămată poate indica martori.²

3.3. Etapele audierii

Potrivit dispozițiilor din Codul de procedură penală există șapte etape ale audierii persoanei vătămate.

a) Etapa identificării

Potrivit art. 111 alin. 1, cu trimitere la art. 107 din C. proc. pen., la începutul primei audieri, organul judiciar adresează întrebări persoanei vătămate referitoare la persoana acesteia.

b) Etapa comunicării obiectului cauzei

Deși nu este prevăzută în mod expres în C. proc. pen., este firesc ca persoanei vătămate să îi fie comunicat obiectul audierii, care este reprezentat de faptele și împrejurările de fapt ce constituie obiectul probațiunii, precum și încadrarea juridică (în măsura în care o asemenea încadrare juridică ar exista la momentul audierii, deoarece declarația persoanei vătămate poate fi luată chiar înainte de începerea urmăririi penale, potrivit art. 111 alin. 10 din C. proc. pen.).

c) Etapa comunicării drepturilor și obligațiilor

Potrivit art. 111 alin. 2 din C. proc. pen., persoanei vătămate i se aduc la cunoștință anumite drepturi și obligații expres prevăzute de lege.

d) Etapa narativă sau a relatării libere

Potrivit art. 111 alin. 3, prin trimitere la art. 109 alin. 1 teza I din C. proc. pen., persoana vătămată este lăsată să declare tot ceea ce dorește referitor la fapta prevăzută de legea penală care i-a fost comunicată.

e) Etapa interogativă sau a formulării întrebărilor

Potrivit art. 111 alin. 3, prin trimitere la art. 109 alin. 1 teza II-a din C. proc. pen. după etapa relatării libere, persoanei vătămate i se pot pune întrebări.

f) Etapa consemnării declarației

Declarația se consemnează în scris, iar potrivit art. 111 alin. 4 din C. proc. pen., în cursul urmăririi penale, audierea persoanei vătămate se înregistrează prin mijloace tehnice audio sau audio-video, atunci când organul de urmărire penală consideră necesar sau atunci când persoana vătămată a solicitat aceasta în mod expres, iar înregistrarea este posibilă.

g) Etapa semnării declarației

3.4. Denaturări în declarațiile victimei

În ceea ce privește audierea persoanei vătămate, din punct de vedere al tacticii criminalistice, unele dintre aspectele prezentate în capitolul despre audierea martorilor sunt similare, din acest motiv în această secțiune ne vom ocupa doar de chestiunile specifice acestei categorii de subiecți procesuali.

Facem precizarea că nu vom mai prezenta procedeele tactice de audiere propriu-zisă, deoarece nu există diferențe față de martori sau de făptuitori. Astfel, dacă persoana vătămată este de bună-credință, poate fi aplicat procedeul audierii cognitive, prezentat pe larg în secțiunea dedicată martorilor. Dacă persoana vătămată este de rea-credință, atunci vor fi aplicate procedeele tactice care privesc persoanele care săvârșesc infracțiuni, deoarece în această situație cel mai probabil a săvârșit fie infracțiunea de inducerea în eroare a organelor judiciare (art. 268 din Codul penal), fie infracțiunea de favorizarea făptuitorului (art. 269 din Codul penal), fie chiar infracțiunea de mărturie mincinoasă, atunci când victima nu participă în procesul penal în calitate de persoană vătămată și este audiată ca martor (art. 273 din Codul penal).

3.4.1. Denaturări în cazul victimelor de bună-credință

La fel ca în cazul martorilor, nu este întotdeauna simplu în a distinge, chiar de la începutul cercetărilor, între victima de bună-credință și victima de rea-credință. Spre exemplu, într-un atentat comis prin împușcare, în București, victima a fost lovită de mai multe gloanțe, însă a rămas în viață în urma ajutorului medical de urgență și a intervențiilor chirurgicale efectuate. Inițial,

discutându-se cu ea în spital, după finalizarea acțiunilor chirurgicale, nu a putut să ofere amănunte despre un mobil al infracțiunii (evident, cu atât mai puțin despre posibili autori). Anchetatorii au considerat că probabil nu poate oferi aceste detalii ca urmare a traumei produse. Totuși, când a fost reaudiată după reînșănătoșirea completă, anchetatorii au considerat că poate fi de bună-credință în contextul în care nu a oferit date relevante. De aceea, au fost efectuate verificări foarte amănunțite referitoare la persoana sa, care însă nu au condus către un rezultat concret. Abia în momentul identificării autorilor infracțiunii s-a stabilit, în mod cert, că victima a fost de bună-credință deoarece la momentul săvârșirii infracțiunii a fost confundată de trăgător cu persoana pe care acesta fusese plătit să o asazineze. Evident, victima nu avea cum să aibă cunoștință de producerea acestei confuzii.

Pe lângă distorsiunile specifice persoanelor vătămate de bună-credință se adaugă și cele care privesc martorii de bună-credință, acestea fiind comune.

Șocul emoțional

O primă categorie de denaturări în declarațiile persoanelor vătămate de bună-credință vizează denaturările cauzate de șocul emoțional. La audierea unei persoane vătămate care a suferit un șoc emoțional interesul acesteia va trebui să aibă întotdeauna prioritate față de interesul administrării probatorului, în sensul că anchetatorul trebuie să evite revictimizarea acesteia și să încerce să obțină datele de interes într-o modalitate plină de empatie și înțelegere.

În acest sens, sub efectul stărilor emoționale existente în timpul săvârșirii infracțiunii, pot apărea distorsiuni de percepție. Pe fondul acestora, în timpul audierii, victima poate exagera dimensiunile autorului, supradimensiona durata comiterii faptei sau cea în care a fost imobilizată, amplifică intensitatea sau numărul loviturilor, iar distanțele parcurse pot fi prezentate ca fiind mult mai mari. Alteori, sunt precizate greșit aspectele privind autoturismul în care s-a aflat făptuitorul, iar fizionomia acestuia este descrisă prin recurgerea la anumite trăsături specifice personajelor negative din filmele artistice.

Anchetatorul trebuie să fie rezervat și să verifice toate aceste date. Poate observa, spre exemplu, din primele momente, că victima prezintă leziuni minore și că nu există o corelație între descriere și numărul real al acestora.

În ceea ce privește însă semnalmentele redate, riscurile pot fi importante: pe baza unei descrieri neconforme cu realitatea, autorul poate fi exclus în mod greșit din cercul suspectilor, iar pe baza unor exagerări pot apărea chiar erori judiciare.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Spre exemplu, într-un caz de tentativă de omor, victima îl descria pe autor ca având 1,90 m, o statură impozantă, barbă și un început de chelie. După identificare, s-a putut observa că, de fapt, autorul avea 1,68 m, constituție astenică, iar din verificări a rezultat că nu purtase niciodată barbă și nici nu avea început de chelie. Într-o altă speță, foarte interesantă, într-un atentat cu grenadă săvârșit acum mai mulți ani în fața unui liceu din București (cu șase victime), persoanele lângă care a căzut grenada defensivă descriau cum, dintr-o mașină, persoana de pe bancheta din spate a coborât geamul și a aruncat obiectul explozibil. În final, inclusiv în urma declarației de recunoaștere a autorului infracțiunii, s-a stabilit fără dubiu că grenada nu a fost aruncată dintr-un autoturism. Este foarte probabil ca în situația de mai sus, pe fondul șocului emoțional provenit de la zgomotul produs, să fi intervenit prin suprapunere și o iluzie vizuală, în sensul că, într-un moment imediat anterior sau chiar concomitent cu explozia grenadei, cineva să fi aruncat altceva dintr-un autoturism (poate un muc de țigară sau un ambalaj), aspect care a putut să fie astfel confundat chiar cu aruncarea grenadei.

În alte situații, tot din cauza traumei suferite, persoana vătămată nu se poate concentra asupra întrebărilor adresate. Anchetatorul întreabă ceva, iar persoana vătămată răspunde altceva, de regulă într-o zonă neutră discuției - sau chiar de confort - fără a se „apropia” de evenimentul care a marcat-o. Spre exemplu, într-un caz privind un omor prin împușcare comis în incinta unui salon de coafură, una dintre persoanele asupra căreia s-a tras declara că nu a văzut nimic, descriind ce s-a întâmplat până la momentul împușcăturilor, precizând chiar numărul lor, dar, ulterior, sărind direct la momentul în care i se acordase primul ajutor de personalul medical ajuns la fața locului. Numărul împușcăturilor pe care le preciza era mult mai mare decât cel real. În plus, camerele de supraveghere din salon arătau cum persoana audiată discuta cu autorul chiar înainte ca acesta să înceapă să tragă. În această situație, anchetatorul a preferat să nu insiste asupra luării unei declarații exhaustive, ci a considerat că trebuie să lase victima un timp să se liniștească. Ulterior, aceasta a fost invitată din nou să povestească liber și pe măsură ce șocul emoțional se disipa, amintirile i-au revenit în cea mai mare măsură.

Tot din cauza unor traume provenite din săvârșirea infracțiunii, uneori persoana vătămată nu poate răspunde la întrebări, nu poate comunica sau chiar poate fi într-un blocaj de comunicare ce se poate manifesta pe o perioadă mai lungă de timp. Într-o asemenea situație, anchetatorul va avea nevoie de sprijinul unui specialist psiholog. Va fi nevoie de timp pentru a putea, eventual, obține datele dorite.

Denaturări provocate de modul de percepție

În cazul săvârșirii unor agresțiuni, este firesc ca anchetatorii să-și dorească să afle cum arăta obiectul cu care au fost produse leziunile. Realitatea arată însă că victima este rareori capabilă să îl descrie, pentru că nu a avut efectiv posibilitatea să îl perceapă sau din cauza șocului emoțional produs. Dacă totuși face o descriere, ea nu este deloc sigură și de aceea nu este necesar ca anchetatorul să insiste pentru precizarea unor elemente cât mai exacte. Organele judiciare trebuie să fie prudente atunci când victimele fac descrieri foarte exacte ale obiectului cu care au fost lovite, ce ar rezulta doar din percepția avută la momentul comiterii infracțiunii. Totuși, dacă agentul vulnerant a fost vizualizat anterior sau chiar și ulterior comiterii infracțiunii (spre exemplu, când autorul a scăpat cuțitul la locul faptei și a fugit), aceste descrieri pot fi corecte.³

În mod similar, în situația unor furturi din mijloacele de transport, victima nu percepe mijloacele abile ale făptuitorului de a-i tăia cureaua de la ceas, de a-i tăia cordonul poșetei sau de a-i sustrage lăncișorul de la gât ori portmoneul din buzunar. Pe cale de consecință, ea nu va putea indica nici locul și nici momentul la care i s-a sustras bunul, de aceea întrebările insistente pe această temă pot fi deseori inutile, victima nefiind de rea-credință.⁴ De asemenea, în cazul unor tentative de omor produse prin încercarea de otrăvire, în contextul în care substanțele otrăvitoare au fost administrate împreună cu alimente sau lichide, gustul acestora poate fi anihilat și victima să nu poată să comunice organului judiciar momentul exact când le-a consumat.⁵

Alteori, tot din cauza modalității de percepție sau a șocului emoțional intervenit, în cazul în care victima a fost atacată de un grup de agresori, nu rare sunt cazurile când aceasta, de bună-credință fiind, nu poate să indice cu exactitate persoana din grup care i-a provocat leziunile cele mai grave sau nu poate preciza fără dubiu dacă a fost lovită de toți agresorii sau numai de unii dintre aceștia.

Frica

Alt factor de distorsiune îl reprezintă starea de frică. La fel ca în cazul apariției șocului emoțional, starea de frică poate să afecteze nu doar persoanele vătămate, ci și rudele acestora sau aparținătorii persoanelor decedate. În multe situații, starea de temere apare independent de existența unei amenințări, nefiind provocată în mod intenționat de făptuitor, în timpul sau ulterior săvârșirii infracțiunii, ci izvorăște pur și simplu din comiterea faptei. Astfel, modalitatea de comitere a infracțiunii, personalitatea sau reputația făptuitorului, uneori

chiar fizionomia, sunt elemente ce pot induce frica. Anchetatorul trebuie să-i explice persoanei vătămate de ce nu este cazul să îi fie frică și ce poate face pentru protecția ei. Deseori, ascultarea cu răbdare a persoanei vătămate, căreia i se dă astfel posibilitatea de a se descărca de temeri, are o importanță mai mare decât explicațiile logice oferite de anchetator. Totodată, acest tip de abordare va contribui și la stabilirea relației de încredere anchetator - audiat.

În alte situații însă, victimele sunt amenințate de către făptuitor, în timpul sau ulterior săvârșirii infracțiunii, sau de persoane apropiate acestuia, ulterior săvârșirii infracțiunii. Motivul amenințărilor este lesne de înțeles, făptuitorul dorindu-și ca persoana vătămată să nu dea declarații defavorabile acestuia, iar în măsura în care deja le-a dat, să fie retractate. Este foarte important ca, într-o asemenea situație, anchetatorul să identifice sursa temerii și să o determine pe victimă să i-o comunice detaliat, deoarece există, din păcate, și cazuri când victima nici măcar nu comunică anchetatorilor amenințarea la care a fost supusă. Este necesară o reacție rapidă a anchetatorului, care trebuie să dispună cu promptitudine măsuri de protecție prevăzute în legislație și să se asigure că vor fi puse în practică eficient. Va trebui să fie menținută o legătură constantă cu victima. Simultan, trebuie declanșate cercetări pentru noua infracțiune săvârșită. Reacția promptă a autorităților va contribui la consolidarea încrederii anchetator - persoană vătămată, la consolidarea mărturiei acesteia și la confirmarea acesteia în etapele judiciare ulterioare.

În situația unor traume provenite din șocul creat prin săvârșirea infracțiunii sau starea de frică intervenită ulterior, vor fi avute întotdeauna în vedere dispozițiile art. 111 alin. 6 din C. proc. pen. Potrivit acestora, în cazul persoanelor vătămate pentru care a fost stabilită în condițiile legii existența unor nevoi specifice de protecție, organul judiciar poate dispune una sau mai multe dintre următoarele măsuri, atunci când este posibil și când acesta apreciază că nu se aduce atingere bunei desfășurări a procesului ori drepturilor și intereselor părților: audierea acestora în incinte concepute sau adaptate acestui scop; audierea acestora prin intermediul sau în prezența unui psiholog sau a altui specialist în consilierea victimelor; audierea acestora, cât și eventuala lor reaudiere se realizează de aceeași persoană, dacă acest lucru e posibil.

Rușinea

O altă posibilitate de distorsionare a declarației poate avea la bază starea de rușine, această situație intervenind, în special, la persoanele care au fost victimele infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale - majoritatea

UNIUNEA EUROPEANĂ

Programul Operațional Capacitate Administrativă
Competența face diferența!

Instrumente Structurale
2014-2020

femei. Unele persoane vătămate omit, cel puțin în faza relatării libere, detaliile pe care le consideră rușinoase, însă multe dintre acestea sunt foarte importante pentru anchetă, mai ales atunci când este necesar să se stabilească un mod de operare, pentru a face corelații cu alte infracțiuni.

Pe lângă respectarea regulii ca anchetatorul să fie de același sex cu persoana vătămată, sunt importante tactul și explicațiile oferite pentru fiecare din întrebările care sunt adresate. De exemplu, pentru o femeie răpită de pe stradă, dusă într-o casă, violată și supusă unor perversiuni sexuale, este important ca anchetatorul să îi explice motivele pentru care solicită aceste detalii - pentru a afla traseul, obiectele pe care le-a atins, vestimentația care i-a fost ruptă, porțiunile de pe corp unde a fost mușcată, unde sau cum a ejaculat făptuitorul - detalii care îi sunt necesare pentru constituirea probatorului, prinderea și arestarea autorului și, în anumite situații, chiar evitarea săvârșirii unor alte infracțiuni similare, în care alte femei ar putea fi victimele aceluiași autor.

În conformitate cu art. 111 alin. 7 din C. proc. pen., audierea de către organele de cercetare penală a persoanelor vătămate care au fost victime ale infracțiunii de violență în familie, prevăzută de art. 199 din Codul penal, ale infracțiunilor de viol, agresiune sexuală, act sexual cu un minor și corupere sexuală a minorilor, prevăzute la art. 218-221 din Codul penal, ale infracțiunii de rele tratamente aplicate minorului, prevăzută la art. 197 din Codul penal, hărțuire, prevăzută de art. 208 din Codul penal, și hărțuire sexuală, prevăzută de art. 223 din Codul penal, precum și în alte cazuri în care, din cauza împrejurărilor comiterii faptei, acest lucru se apreciază ca fiind necesar, se efectuează numai de către o persoană de același sex cu persoana vătămată, la cererea acesteia, cu excepția cazului când organul judiciar apreciază că aceasta aduce atingere bunei desfășurări a procesului ori drepturilor și intereselor părților.

Sentimentele de rușine pot interveni și în alte situații, spre exemplu, în cazul tâlhăriilor sau furturilor comise asupra bărbaților care contactează prostituatele. Amplitudinea sentimentului ține de fiecare persoană în parte - există persoane pe care nu le jenează detaliile „rușinoase”, ba chiar le explică din proprie inițiativă amănunțit, și există persoane care se inhibă atunci când sunt întrebat de orice detaliu privat.

Autoculpabilizarea

Autoculpabilizarea reprezintă un alt factor de distorsiune în declarațiile persoanelor vătămate, care apare, în special, la victimele violenței domestice. Cauza o constituie tendința, ulterioară săvârșirii infracțiunii, de a justifica prin analiza propriilor acțiuni, anterioare sau concomitente comiterii infracțiunii,

faptele infracționale ale partenerului, de care o leagă totuși, în ciuda agresiunii produse, și relații de afecțiune. Însăși comunitatea poate avea un rol în autoculabilizare, manifestările bazate pe principiul „lasă că nici ea nu este nevinovată!” fiind încă întâlnite destul de frecvent în diverse medii sociale.

De exemplu, într-un caz de tentativă de omor comisă de soț asupra soției, victima l-a descris pe soț în termeni laudativi - era un om bun, muncea, nu consuma băuturi alcoolice, uneori o mai lovea, dar poate și din cauza ei pentru că îl cicălea mult, a lovit-o cu cuțitul din greșală, pentru că întâmplător îl avea în mână. Era ferm convinsă că o iubește foarte mult. Situația de fapt stabilită în urma cercetărilor a revelat că soțul era alcoolic și o bătea frecvent, aproape zilnic. Audiata amănunțit și prin prezentarea onora din celelalte mijloace de probă, victima a început să „își amintească” că alcoolul era consumat mai des, și pe fondul acestui consum și violențele apăreau frecvent.

Anchetatorul va avea de cele mai multe ori o sarcină dificilă în a obține mărturia corectă și detaliată a unor astfel de victime. Poate apela și la un psiholog, dar cel mai important element care trebuie folosit va fi capacitatea de a le asculta și de le a înțelege, chiar și în situația în care situația de fapt inițială nu este real prezentată. Refuzul constant de a colabora cu organele judiciare, în ciuda eforturilor depuse de a-i explica că de cele mai multe ori violența domestică nu se oprește, ci are un potențial progresiv, transformă victima violenței domestice, din punct de vedere al tacticilor de audiere, dintr-o persoană vătămată de bună-credință într-o persoană vătămată de rea-credință.

Medicamentația

Este important de stabilit cu medicul curant, în cazul audierilor în spital ale victimelor unor agresiuni recente, efectele pe care le au aceste medicamente în cazul simplei administrări ori în combinații cu alcoolul sau alte substanțe psihotrope care au fost consumate anterior internării. Administrarea de medicamente poate fi invocată ulterior, de persoane vătămate de rea-credință care doresc să își modifice declarațiile sau să îl ducă în eroare pe anchetator.

3.4.2. Denaturări în cazul victimelor de rea-credință

În continuare, vom prezenta specificul principalelor categorii de persoane vătămate de rea-credință și modalitatea de abordare a acestora. Așa cum am arătat mai sus, când persoana vătămată este de rea-credință ea nu este altceva decât un infractor, săvârșind infracțiunea de inducere în eroare a organelor judiciare, infracțiunea de favorizare a făptuitorului sau, dacă alege să nu

UNIUNEA EUROPEANĂ

Programul Operațional Capacitate Administrativă
Competența face diferența!

Instrumente Structurale
2014-2020

participe în calitate de persoană vătămată la proces (prin recurgerea la dispozițiile art. 81 alin. 2 din C. proc. pen.) și este audiată ca martor, la infracțiunea de mărturie mincinoasă.

Relațiile de rudenie sau concubinaj

În primul rând, avem în vedere relațiile familiale sau de concubinaj dintre persoana vătămată și făptuitor. În unele medii, violența domestică este încă percepută, din nefericire, ca un lucru normal. Atitudinea victimei, raportată la desfășurarea procesului penal, poate consta în refuzul de a depune plângere, în declarații necorespunzătoare adevărului sau retractarea ulterioară a declarațiilor date inițial. De exemplu, persoana vătămată alege să nu declare implicarea soțului în agresiunea săvârșită asupra sa. Într-o asemenea situație, victima este în mod cert de rea-credință, întrucât dacă ar fi de bună-credință ar putea recurge la dreptul său de a nu participa la proces în calitate de persoană vătămată, iar când organul judiciar ar încerca să o audieze ca martor, ar putea să refuze, recurgând la dreptul de a refuza să dea o declarație de martor (art. 117 din C. proc. pen.). Cu alte cuvinte, în loc să dea o declarație mincinoasă, s-ar putea prevala de posibilitatea legală de a nu da o declarație. Totuși, sentimentele care au stat la baza căsătoriei, obișnuința conviețuirii, existența unor copii ai cuplului, o determină pe aceasta să afirme că altcineva, o persoană necunoscută, a lovit-o, înjunghiat-o, i-a furat bijuteriile etc.

De asemenea, în practică, în situația săvârșirii unor vătămări de mare intensitate soldate cu internări pe durate lungi în spitale, nu sunt rare cazurile în care, audiate pe patul de spital, victimele violențelor domestice dau inițial declarații corespunzătoare adevărului, prezentând în mod real modalitatea de comitere a faptei, pentru ca ulterior, după externare, audiate la sediul organului judiciar, să retracteze declarația inițială, pe care o pun pe seama șocului inerent agresiunii suferite sau medicamentăției prescrise, menționând că vătămarile au fost produse accidental. Într-o asemenea situație, persoanei vătămate i se vor explica în mod amănunțit datele rezultate din cercetarea la fața locului sau constatările medico-legale, din care rezultă imposibilitatea unui accident (spre exemplu, sunt situații în care aceasta susține că a căzut singură într-un cuțit, dar din actele medicale rezultă că a fost lovită de mai multe ori). Totodată, este important ca declarația inițială să fie înregistrată audio-video, dovădindu-se astfel că nu puteau exista factori distorsionanți. Anchetatorul se poate baza pe datele rezultate din celelalte mijloace probatorii și, cu tact, poate obține declarații care să corespundă realității faptice. O altă modalitate de abordare a anchetatorului este aceea de a încerca să o determine pe victimă să

conștientizeze că episoadele violente se vor repeta și se vor amplifica. În practică s-a dovedit că, în cazul unor infracțiuni de omor asupra membrilor familiei, au existat anterior o multitudine de episoade graduale de agresiune.

Înțelegeri nelegale cu făptuitorul

În alte cazuri, persoana vătămată inițiază o înțelegere cu autorul, nepermisă de lege atunci când infracțiunea este cercetată din oficiu. Persoana vătămată are tendința de minimalizare a evenimentului sau chiar de eludare a lui. Pot apărea și intermediari care să faciliteze înțelegerea, iar pentru investigarea întregului context, metodele speciale de supraveghere și cercetare prevăzute în Codul de procedură penală sunt de mare folos. Pe baza lor, anchetatorul poate să aibă o abordare diferită, în contextul în care are în față o persoană care nu dorește să-l ajute, ci să-l inducă în eroare. Se va pune accent pe detaliile care pot indica faptul că acesta încearcă să ascundă adevărul.

Spre exemplu, într-un caz în care un grup în care se aflau șapte tineri a avut o altercație cu un alt grup, de trei persoane, unul dintre agresori a înjunghiat grav pe una dintre persoanele aflate în grupul advers. Victima înjunghierii a declarat că nu știe cine a agresat-o și că se declară nemulțumită de modul cum autoritățile progresează în anchetă. În paralel, a contactat însă autorul, inițial prin intermediari, apoi chiar în mod direct, și i-a cerut o sumă de bani pentru a nu-i dezvălui identitatea. În discuțiile lor s-au înțeles și cu privire la ceea ce aveau să declare în fața anchetatorilor. Făptuitorul a acceptat înțelegerea, iar banii i-au fost trimiși victimei prin intermediul altor persoane. Cercetările, bazate pe mijloace de supraveghere tehnică, au stabilit situația de fapt prezentată mai sus. La audierea celor doi principali „autori” accentul a fost pus pe detalii din declarațiile lor - cele mincinoase - care veneau în contradicție cu cele stabilite în probatoriu.

Urmărirea agravării situației autorului sau a unor avantaje necuvenite

Alteori, pe fondul relei-credințe, persoana vătămată exagerează gravitatea faptei sau pretinde că s-a comis o faptă inexistentă, urmărind astfel fie anchetarea nejustificată a unei persoane, agravarea situației infractorului, fie obținerea unor avantaje materiale care nu i se cuvin. În practică, sunt întâlnite astfel de cazuri când, de exemplu, s-a săvârșit un furt, dar este reclamată o tâlhărie. De asemenea, în situațiile în care persoana vătămată are impresia că i-au fost înșelate sentimentele sau încrederea pot fi reclamate violuri sau alte infracțiuni de natură sexuală deși, în realitate, nu s-a comis nicio faptă.

Într-un caz, mama unei fetițe de 12 ani a depus o plângere penală împotriva soțului pe care îl acuza că a violat-o pe fetița. După cercetări a rezultat că cei

doi părinți erau în procedură de divorț și că fetița nu fusese agresată în niciun fel - inclusiv expertiza medico-legală constatând virginitatea și lipsa leziunilor de violență. În aceste situații, stabilirea detaliată a relației victimă - agresor capătă o importanță sporită. De asemenea, în aceste cazuri trebuie verificat dacă acțiunea victimei nu întrunește elementele de tipicitate ale infracțiunii de inducerea în eroare a organelor judiciare (art. 268 din Codul penal).

Contribuția victimei la săvârșirea infracțiunii

Denaturări în declarații, pe fondul relei-credințe, se produc și atunci când victima are o contribuție la săvârșirea infracțiunii, fie printr-un comportament intenționat și de cele mai multe ori nelegal (victima activantă sau provocatoare), fie printr-un comportament neprecaut (victima precipitantă).

În ceea ce privește victima activantă (provocatoare), situația clasică este aceea în care autorul a săvârșit infracțiunea sub impulsul unei provocări sau chiar în stare de legitimă apărare.

În ceea ce privește victima precipitantă, exemplele care se pot da sunt acela al șoferului care nu își încuie autoturismul înlesnind astfel producerea unui furt sau acela în care o persoană aflată sub influența drogurilor sau a băuturilor alcoolice este victima unei tâlhării. Evident că, în asemenea situații, persoanele vătămate sunt tentate să treacă sub tăcere în cadrul declarațiilor pe care le dau organelor judiciare atitudinea lor provocatoare sau precipitantă.⁶

Schimbarea de rol

Trebuie amintit, de asemenea, un alt factor distorsionant care implică reaua-credință a persoanei vătămate, și anume schimbarea de rol. Aceasta este specifică persoanelor de condiție mai modestă care, din anonimatul în care se aflau, odată cu săvârșirea infracțiunii (de regulă, una care se află în mod major în atenția opiniei publice) devin „cineva”, capătă o anumită publicitate și încep a se considera persoane foarte importante. În acest context, își vor dramatiza situația și vor denatura în mod voluntar și declarația pe care o dau organelor judiciare.⁷

¹ Tiberiu Bogdan, Ioan Sântea, *Psihologie judiciară*, Themis Cart, 2010, p.256-258.

² Ministerul de Interne (colectiv), *Tratat de tactică criminalistică*, ediția a II-a, Carpați, f.a., p.155-158.

³ Constantin Cepraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.303-304.

⁴ Constantin Cepraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.305.

⁵ Constantin Cepraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.306.

⁶ Tiberiu Bogdan, Ioan Sântea, *Psihologie judiciară*, editura Themis Cart, 2010, p.192-193.

⁷ Constantin Cepraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.314.

CAPITOLUL 4

AUDIEREA MARTORULUI INFRAȚIUNII

4.1. Calitatea de martor

În conformitate cu dispozițiile art. 114 alin. 2 din C. proc. pen., martorul este persoana care are cunoștință despre săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală și care nu este audiată în altă calitate în procesul penal. Prin excepție, calitatea de martor o pot avea chiar participanții la infracțiune (atunci când nu există probe suficiente pentru a dobândi calitatea de suspect) sau chiar victima infracțiunii (când nu dorește participarea la proces în calitate de persoană vătămată).

4.2. Martor de bună-credință versus martor de rea-credință

Martorul de bună-credință este martorul care se prezintă în fața organelor judiciare cu dorința de a relata într-o modalitate sinceră și corectă faptele pe care le-a perceput și de a coopera cu anchetatorul, în scopul aflării adevărului în cauză.

În opoziție cu atitudinea martorului de bună-credință se află martorul de rea-credință. Acesta se prezintă în fața organelor judiciare fie cu intenția de a prezenta distorsionat, în totalitate sau măcar parțial, faptele pe care le-a perceput, fie de a relata în mod nereal fapte la săvârșirea cărora nu a fost prezent și nici nu a avut cum să le cunoască într-o altă modalitate. Martorul de rea-credință este întotdeauna un martor mincinos. Fiind un martor mincinos, este un posibil infractor, fiindu-i aplicabile dispozițiile legale referitoare la infracțiunea de mărturie mincinoasă prevăzută în art. 273 din Codul penal. Ca o consecință firească, procedeele de audiere ale martorului de rea-credință nu trebuie să fie diferite de procedeele de audiere ale participanților la săvârșirea infracțiunii.

Lucrul cel mai dificil pentru anchetator este stabilirea, încă de la începutul audierii, a faptului dacă persoana audiată este un martor de bună-credință sau un martor de rea-credință. Uneori există diverse indicii care pot să determine

dintr-o fază incipientă a urmării penale dacă un martor se încadrează într-o categorie sau alta.

În situația în care nu există de la începutul audierii criterii clare de determinare a categoriei din care face parte martorul, recomandăm ca alegerea procedurii tactic de audiere să se facă după faza narativă (a relatării libere), anterior fazei interogative (de adresare a întrebărilor de către organul judiciar).

Uneori însă, din cauza unui probatoriu destul de firav, neavând prea multe elemente de comparație, este dificilă categorisirea martorului chiar și după faza narativă. În această situație, în mod evident, procedeele tactice de audiere vor pleca de la buna-credință a martorului, urmând ca ulterior, după completarea probatoriului, dacă se constată că martorul a fost de rea-credință, să se procedeze la reaudierea acestuia.

În orice caz, chiar dacă anchetatorul stabilește pe parcursul unei audieri că un martor este de rea-credință, recomandăm ca declarația mincinoasă a acestuia să fie transcrisă în mod cât mai fidel, iar aplicarea procedurilor tactice de audiere (care, în ceea ce privește martorul mincinos, nu trebuie să difere prea mult de cele folosite în cazul suspecților sau inculpaților) să se realizeze efectiv fie după ce s-au consemnat cât mai fidel toate răspunsurile la întrebările anchetatorului, printr-o altă categorie de întrebări în cursul aceleiași declarații, fie mai degrabă într-o declarație ulterioară, după stabilirea unui plan concret de audiere. Nu recomandăm contrazicerea martorului mincinos chiar în cursul formulării primelor afirmații vădit mincinoase, pentru că într-o atare situație, fără o planificare riguroasă, anchetatorul poate fi prins pe picior greșit de alte afirmații ale martorului venit pregătit să mintă. În vederea combaterii minciunii, trebuie mai întâi să o lăsăm să se desfășoare în plenitudinea sa, în scopul de a o cunoaște, să-i observăm limitele și slăbiciunile, pentru ca mai apoi să acționăm împotriva ei bine organizați și nu luați pe nepregătite. Facem totuși precizarea că, aflându-ne pe domeniul tacticii criminalistice, anchetatorul are deplina libertate de acțiune, fiind singurul în măsură să aleagă procedeul de acțiune potrivit, întrucât nicio speță nu este identică cu alta.

4.3. Martorul de rea-credință

În continuare, vom prezenta principalele categorii de martori de rea-credință. Clasificarea este importantă întrucât tacticile de abordare diferă în funcție de tipul martorului.

4.3.1. Martorul „cu cazier”

Este un martor care, nefiind implicat în calitate de participant în cauza în care este audiat, a fost anterior condamnat într-un alt dosar, fără nicio legătură cu cel în care are loc audierea.

În practică, se întâlnesc și cazuri când astfel de persoane au o atitudine corectă față de organele judiciare. Însă, în principiu, acest tip de martor vine pregătit să mintă organele judiciare, dar nu pentru că ar fi fost contactat de participanții la săvârșirea infracțiunii, ci pentru că, pe parcursul procesului penal și mai ales în închisoare, a învățat că trebuie să aibă o anumită solidaritate cu cei aflați într-o situație oarecum similară cu aceea în care s-a aflat și el. Dacă a fost martor ocular, va încerca să nu se implice în speță, spunând că nu a văzut nimic. Totuși, va putea fi făcut să vorbească dacă îi sunt arătate anumite probe din dosar sau dacă apreciază el însuși că organul judiciar „l-ar putea ajuta” în vreun fel în privința propriei situații (spre exemplu, atunci când, dacă nu a fost condamnat definitiv, poate beneficia de o reducere de pedeapsă).

4.3.2. Martorul „cu școala vieții”

Este martorul care are rude care au făcut închisoare, care este educat de mic în spiritul ostilității față de organele judiciare sau pe care experiența sa de viață, chiar dacă uneori nu este vastă, l-a făcut să înțeleagă faptul că „nu trebuie să te bagi acolo unde nu-ți fierbe oala”. De multe ori, el este un tânăr care are potențial infracțional sau poate că deja a săvârșit infracțiuni care nu au fost descoperite sau probate de organele judiciare. Uneori are calitatea de suspect în alte dosare penale, fără ca anchetatorul să știe acest lucru. De aceea, este important ca, la începutul audierii, în etapa cunoașterii martorului, acesta să fie întrebat dacă a mai fost audiat vreodată, inclusiv în calitate de martor, în orice altă speță, iar dacă răspunsul este afirmativ să fie rugat să dea și câteva detalii despre modul în care s-a petrecut sau a perceput acea audiere.

Acest tip de martor cu greu va fi făcut să vorbească, chiar pus în fața unor probe, pentru că de multe ori nu are capacitatea de a evalua soliditatea lor, de cele mai multe ori neavând experiența unui proces penal. Va vorbi doar dacă va evalua că poate avea un anumit interes personal raportat la ansamblul speței respective.

4.3.3. Martorul „neimplicat”

Este un martor care nu este și nici nu a fost implicat în calitate de participant în vreun dosar penal, dar care a mai fost audiat în calitate de martor în dosare penale sau poate a fost parte într-un proces civil și este profund dezamăgit de modalitatea în care se desfășoară lucrurile în justiție. Spre exemplu, a fost audiat în calitate de martor într-un alt dosar penal și a fost chemat de mai multe ori la poliție și parchet pentru efectuarea unor audieri, confruntări, recunoașteri de persoane sau reconstituiri, apoi în instanță a fost citat de mai multe ori până când a fost efectiv audiat, cauza fiind amânată succesiv. Din aceste considerente, nu mai dorește să-și piardă timpul cu un proces care nu îl privește. A ajuns să cunoască foarte bine dificultățile unui dosar penal și nu mai are încredere în justiție.

Principala modalitate de a face această persoană să vorbească este de a-i evidenția importanța pe care a avut-o declarația sa în procesul anterior. Acest aspect nu este însă întotdeauna simplu, în contextul în care experiența anterioară de martor s-ar putea să fi fost destul de traumatizantă sau dacă procesul anterior nu s-a finalizat cu o condamnare, din motive extrinseci probatoriului administrat.

4.3.4. Martorul „dușmănos”

Este martorul care se află în conflict sau care are resentimente puternice față de o persoană cercetată sau față de victima infracțiunii. Atunci când este întrebat la începutul declarației despre relațiile cu acestea va trece sub tăcere starea de animozitate.

Dacă este în conflict cu victima, va avea tendința de a diminua activitatea infracțională a participanților și de a învinovăți victima. Dacă este în relații de dușmănie cu persoana cercetată, va încerca, în cadrul declarațiilor, să îi agraveze situația sau să menționeze fapte pe care în realitate aceasta nu le-a săvârșit. Acest aspect poate fi extrem de periculos într-un dosar penal, putând conduce chiar la situația unor erori judiciare, cazul Țundrea fiind elocvent în acest sens. În acest caz, inclusiv existența unei relații de dușmănie dintre un martor și inculpat, din păcate neinvestigată la timp, a contribuit, împreună cu alte elemente, la condamnarea unui nevinovat.

În general, este foarte dificilă determinarea acestor martori să dea declarații obiective în cauză. Doar prezentarea unor probe foarte solide (cum ar fi, spre

exemplu, niște înregistrări de pe camerele de supraveghere) ar putea conduce, în anumite cazuri, la prezentarea reală a evenimentelor. De aceea, este absolut necesară o activitate investigativă care să stabilească raporturile reale dintre martor și subiectul procesual cu care se află în relații de dușmănie. În această modalitate, declarația nereală poate fi înlăturată din probatoriu.

4.3.5. Martorul „prietenos”

Este prieten cu făptuitorul sau cu victima ori se află în anturajul acestora. Evident, va da declarații în favoarea subiectului procesual cu care se află într-o relație apropiată. Există cazuri frecvente în care, în schimbul declarației mincinoase, sunt oferite sume de bani sau alte prestații, ceea ce face cu atât mai dificilă sarcina organului judiciar, pentru că, în cazul lipsei informațiilor, asemenea acțiuni nu sunt întotdeauna simplu de probat.

Dacă a fost prezent la locul săvârșirii infracțiunii, martorul va diminua, respectiv va accentua, în declarație, activitatea făptuitorului. Este posibil și să nu fi fost prezent la locul săvârșirii infracțiunii, fiind introdus artificial în cauză (de făptuitor sau chiar de victimă, uneori la sfatul unor avocați) tocmai pentru a da o declarație mincinoasă în favoarea sau defavoarea persoanei cercetate. În situația în care martorul nu a fost prezent, activitatea organului judiciar se va concentra pe demonstrarea acestui fapt în special cu ajutorul unor mijloace tehnice (imagini de la camere de supraveghere, listinguri de convorbiri telefonice) sau prin luarea unor declarații martorilor despre care se știe în mod cert că au fost prezenți la locul evenimentului.

4.3.6. Martorul „fricos”

Este martorul care face declarații mincinoase, de cele mai multe ori negând faptul că a fost prezent la locul producerii evenimentului întrucât îi este frică de un participant la săvârșirea infracțiunii sau de anturajul acestuia. Uneori, sunt concretizate amenințări sau chiar șantaj, în scopul de a păstra tăcerea asupra aspectelor cu privire la care va fi întrebat de organele judiciare. Sigur că, în privința acestuia, s-ar putea susține că ar fi totuși un martor de bunăcredință cât timp motivele pentru care nu spune adevărul pot fi privite ca obiective, dacă avem în vedere temerile pe care la are pentru el sau pentru familia sa. Totuși, el nu poate fi scos din categoria martorului de rea-credință cât timp nu comunică organului judiciar aceste temeri sau formele de constrângere.

Dacă organul judiciar va reuși să intuiască, în cadrul audierii, adevăratele motive pentru care martorul nu spune adevărul, va trebui ca discuția să se poarte inițial cu răbdare, în scopul stabilirii cât mai exacte a acestor temeri. Din acest moment, martorul va putea fi determinat în mod facil să relateze versiunea reală. De asemenea, îi vor fi prezentate alternativele legale privind audierea martorului amenințat, prevăzute în Codul de procedură penală. În cazul existenței unor amenințări sau altor forme de constrângere, organele judiciare nu trebuie să se grăbească să-i comunice martorului că persona cercetată a comis o nouă infracțiune, pentru că temerile martorului ar putea să se accentueze în loc să se diminueze.

4.3.7. Martorul „deconspirabil”

Este martorul care a săvârșit o infracțiune (dar nu aceea în care este audiat în calitate de martor), iar o declarație conformă adevărului ar conduce și la probarea săvârșirii propriei infracțiuni.

Spre exemplu, într-un caz de omor, autorul omorului a sustras, printre alte bunuri, și un telefon mobil, pe care a început să îl folosească personal. Ulterior, într-o secvență total diferită, petrecută într-o altă zi, o altă persoană a sustras telefonul de la autorul omorului. În timpul urmăririi penale, telefonul a fost descoperit de organele judiciare la autorul furtului. Evident că, audiat în calitate de martor în cazul de omor, autorul furtului nu a relatat inițial adevărul cu privire la modalitatea în care a ajuns telefonul în posesia sa, deoarece dacă ar fi fost sincer organele judiciare ar fi aflat și despre săvârșirea infracțiunii de furt.

Într-o atare situație, în măsura în care organele judiciare ar reuși să probeze implicarea martorului în săvârșirea propriei infracțiuni, vor obține de la acesta o declarație sinceră și cu privire la prima infracțiune.

4.3.8. Martorul „autor”

Este martorul care a participat el însuși la săvârșirea infracțiunii, iar organul judiciar fie nu cunoaște acest aspect, fie, deși are anumite informații, nu are indicii probatorii suficiente pentru a-l audia în calitate de suspect. Lesne de înțeles că un asemenea martor nu va spune adevărul în cauză, deoarece s-ar autoincrimina.

De aceea, atenția organului judiciar, în măsura în care are informații că persoana a participat ea însăși la săvârșirea infracțiunii, se va concentra pe

căutarea unor mijloace de probă care să-i confere posibilitatea audierii acestuia în calitate de suspect, întrucât declarația de martor luată în cauză nu va putea fi folosită în acuzarea acestuia.

4.3.9. Martorul „victimă”

Este un martor care a fost victima infracțiunii, dar nu dorește să participe la proces în calitate de persoană vătămată. În mod frecvent, întâlnim această categorie în cazul săvârșirii unor infracțiuni la care urmărirea penală se pune în mișcare din oficiu, asupra unor rude. Martorul nu dorește să aibă calitatea de persoană vătămată, deoarece fie l-a iertat pe autorul infracțiunii, fie s-a împăcat cu acesta. Deși are posibilitatea de a recurge și la dreptul său de a nu da declarații (în calitate de rudă a făptuitorului), totuși nu se folosește de aceste prevederi legale. De aceea, intenția sa va fi aceea de a diminua activitatea reală a autorului sau chiar de a-l exonera de răspunderea penală.

De exemplu, în mod frecvent, în cazul unor agresiuni, va susține că s-a autoagresat. În aceste situații, organul judiciar va trebui să-i explice martorului că activitatea infracțională a autorului se va putea amplifica în viitor deoarece, în cazuri similare, practica a dovedit că pot fi săvârșite asupra aceleiași victime, progresiv, infracțiuni mult mai grave. De asemenea, vor fi prezentate martorului acele probe științifice care dovedesc contrariul afirmațiilor sale, spre exemplu, un raport de expertiză medico-legală din care rezultă că o autoagresiune nu era posibilă.

4.3.10. Procedee de audiere folosite pentru martorii de rea-credință

În cazul martorilor de rea-credință care, așa cum am arătat mai sus, sunt de fapt autori de infracțiuni, vor trebui folosite procedee similare acestora.

Procedeul prezentării frontale a tuturor probelor nu va fi folosit, deoarece nu este necesară și nici recomandată deoalarea întregului material probator față de un martor. În schimb, va putea fi folosit procedeul prezentării progresive a unor probe - nu a tuturor probelor, ci doar a acelor care au relevanță în raport cu declarația acestuia. În cazul în care există indicii că un martor afirmă în mod mincinos că a fost prezent la locul faptei, vor fi folosite elemente asemănătoare cu procedeul combaterii alibiului autorului infracțiunii (audierea cât mai detaliată, căutarea unor probe tehnice sau științifice și audierea rapidă a unor martori care pot confirma sau infirma prezența acestuia). De asemenea,

poate fi folosită cu succes tactica întâlnirilor surpriză - spre exemplu, cu un alt martor care dă o declarație adevărată. Totodată, pot da roade și audierile repetate, în zile diferite dar la intervale de timp nu prea mari, scopul fiind specularea ulterioară a contradicțiilor din declarații, dar și interogatoriul încrucișat, cu respectarea limitelor legale.

4.4. Martorul de bună-credință

Este martorul care are o atitudine cooperantă cu organul judiciar, în scopul aflării adevărului în cauză.

4.4.1. Pericolul retractării declarațiilor luate sumar

Una dintre greșelile frecvent întâlnite în practică, mai ales în cazurile mai puțin complexe, este ca martorilor de bună-credință să li se ia declarații simple, nedetaliat, consemnarea faptelor fiind făcută la modul general. În această situație, poate interveni pericolul retractării ulterioare a declarației inițiale și înlocuirea ei cu o declarație mincinoasă. Situația poate fi regăsită, de regulă, atunci când declarația dată în faza de urmărire penală diferă în mod esențial de cea dată în faza de judecată. Cauzele retractării pot fi multiple, unele concretizate chiar în săvârșirea unor infracțiuni de către sau asupra martorului (cum ar fi situațiile în care este amenințat, șantajat ori cele în care i se oferă sume de bani), care nu sunt întotdeauna simplu de probat în situația lipsei unor informații. De aceea, organele de urmărire penală, de la luarea primei declarații de martor, trebuie să aibă în vedere inclusiv posibilitatea retractării ulterioare a declarației. Dacă încă de la început va fi consemnată o declarație amănunțită și nu una formal-generală, va fi foarte greu pentru martor să revină asupra ei, cât timp există posibilitatea de a-i verifica credibilitatea inclusiv prin atenția acordată detaliilor. De asemenea, trebuie avut în vedere că înregistrarea în totalitate a tuturor declarațiilor de martor luate într-o cauză înlătură în cea mai mare măsură posibilitatea unor retractări ulterioare, care ar fi justificate tendențios prin afirmarea nereală a unor anumite presiuni exercitate în faza de urmărire penală. Totodată, în cazurile complexe sau în situația audierii unor martori importanți, nu trebuie pierdută din vedere posibilitatea efectuării unei reconstituiri cu martorul (acolo unde este posibilă), activitate procedurală care va fi, de asemenea, înregistrată audio-video.

4.4.2. Denaturări în declarațiile martorilor de bună-credință

Cu privire la martorul de bună-credință există tendința de a crede că declarațiile sale sunt întotdeauna în conformitate cu realitatea faptică. Totuși, există mai mulți factori de distorsiune care pot influența calitatea recuperării informațiilor ce ar putea fi redade de martor. Acești factori vizează modalitatea perceperii de către martor a evenimentului, anumite caracteristici ale martorului, anumite caracteristici ale organului judiciar, precum și unele aspecte externe cauzei.

Pornind de la situațiile de mai sus, trebuie să avem în vedere premisa că, dacă un martor nu comunică organului judiciar un anumit lucru, nu înseamnă invariabil că este de rea-credință. Uneori, martorul poate pur și simplu să nu-și amintească ceva. Vârsta înaintată a acestuia, trecerea unei perioade timp de la momentul perceperii până la momentul audierii, sunt elemente care trebuie avute în vedere atunci când este consemnată o declarație. Uneori, martorul își poate aminti foarte bine toate informațiile, însă nu menționează anumite aspecte importante întrucât nu are de unde să știe ceea ce consideră esențial organul judiciar. Nu trebuie să ne așteptăm ca oamenii să înțeleagă de la sine ceea ce dorim să aflăm de la ei, dacă nu știm să le explicăm acest lucru. Din păcate, în lipsa unei pregătiri de specialitate sau a experienței necesare, nici organele judiciare nu știu întotdeauna să recupereze toate informațiile înmagazinate de martor.¹

Noaptea

Calitatea informației care poate fi redată trebuie să țină cont de condițiile în care s-a petrecut evenimentul. În general, dorim să aflăm cât mai repede cu putință cine este autorul unei infracțiuni, cum arăta acesta sau cu ce era îmbrăcat. Aceste întrebări sunt cât se poate de firești atunci când se consemnează o declarație.

Totuși, n-ar trebui să avem așteptări prea mari de la martor când percepția a avut loc pe timp de noapte, în condiții de luminozitate slabă. Iar dacă, în ciuda acestor condiții, martorul răspunde la întrebările de mai sus, trebuie să privim aceste răspunsuri cu circumspecția necesară, fără a le considera pe de-a întregul corecte. Aceasta pentru că, în timpul nopții, chiar sub clar de lună, culorile nu pot fi percepute. În anul 1994, cercetătorii olandezi Wagenaar și van der Schirer au realizat un experiment din care a rezultat că în condiții de luminozitate slabă identificarea persoanelor poate fi făcută cu mare greutate, chiar dacă autorul a fost văzut de la o distanță mică, de doar trei metri. De

aceea, trebuie avut în vedere că recunoașterile de persoane care au la bază asemenea condiții de percepție pot conduce la rezultate greșite și chiar la erori judiciare. Tot aici trebuie menționat că nu doar pe timpul nopții, ci și în zori sau amurg, având în vedere existența luminii crepusculare, culorile pot fi percepute într-o nuanță de cenușiu.²

Condițiile meteorologice

Asemenea nopții, trebuie avuți în vedere și alți factori care pot afecta percepția, și anume condițiile meteorologice nefavorabile, cum ar fi ploaia, ninsoarea sau ceața. Din acest motiv, primele aspecte care trebuie stabilite atunci când este audiat un martor sunt: perioada zilei în care a avut loc evenimentul (în zori, dimineața, în timpul zilei, în amurg, noaptea), condițiile de iluminare și dacă la momentul respectiv au existat diverși factori meteorologici sau de altă natură care ar fi putut afecta percepția.

Percepția temporală

Într-o audiere de martor ne interesează să stabilim și anumite chestiuni temporale - când a avut loc infracțiunea, cât timp a durat infracțiunea, cât timp a văzut martorul evenimentul sau succesiunea faptelor. În ceea ce privește localizarea temporală a momentului când a avut loc infracțiunea, de regulă n-ar trebui să existe dificultăți dacă nu a trecut o perioadă mare de timp între momentul faptei și momentul audierii. Dar nu ar trebui să ne așteptăm să aflăm de la martor o oră exactă când a văzut un anumit lucru, mai degrabă ar trebui să avem în vedere luarea în considerare a unor repere temporale. Totuși, în cazul în care a trecut o perioadă mai mare de timp de la momentul faptei (uneori, în practică, în situația unor cauze complexe cu autori nedescoperiți, perioada poate fi chiar de câțiva ani), pot apărea probleme în ceea ce privește localizarea acesteia în timp chiar și în privința zilelor sau lunilor. De aceea, într-o asemenea situație, se va încerca să se stabilească, într-o primă etapă, anotimpul și, dacă este posibil, luna când a avut loc evenimentul. Într-o altă etapă, se va încerca stabilirea cât mai fidelă a datei, prin raportarea la reperele temporale ce reprezintă semnificație pentru martor - naștere, căsătorie, botez, înmormântare, începerea școlii sau a altor cursuri, promovare, examene, Paște, Crăciun, vacanță, ninsoare, inundație, meci, film, serial, boală sau orice alt element asemănător.

Nu ar trebui să avem așteptări prea mari de la un martor să ne indice cu exactitate cât timp a durat infracțiunea, pentru că în mijlocul unui asemenea eveniment fiecare persoană are un timp subiectiv, care diferă de timpul

UNIUNEA EUROPEANĂ

Programul Operațional Capacitate Administrativă
Competența face diferența!

Instrumente Structurale
2014-2020

obiectiv. De aceea, trebuie privite cu relativitate acele declarații în care se consemnează, spre exemplu, că „agresiunea a durat circa douăzeci de minute”. În general, oamenii nu se uită la ceas când percep o faptă, iar dacă ar indica o asemenea perioadă trebuie stabilit cum au ajuns să o determine atât de exact. Practica a constatat multiple oscilații și imprecizii în acest sens, concretizate de cele mai multe ori în supraevaluarea duratelor scurte sau subevaluarea duratelor lungi. În măsura în care este posibil, durata infracțiunii va fi stabilită tot prin căutarea unor repere temporale sau prin asocierea cu alte fapte (nu neapărat infracționale) petrecute și percepute în paralel. În mod similar, în ceea ce privește stabilirea duratei efective a percepției evenimentului, trebuie menționat că pot apărea probleme în cazul identificării unor persoane sau chiar obiecte, atunci când durata observației a fost foarte scurtă. Aceste recunoașteri vor trebui interpretate cu circumspecție, întrucât cele mai multe erori judiciare au izvorât din cauza unor identificări greșite.³

Mărimile

Aspecte asemănătoare vizează și aprecierea diverselor mărimi de către martor. Cu siguranță că într-o audiere ne poate interesa la ce distanță se afla martorul de locul unde s-a petrecut efectiv fapta, ce distanță era inițial între agresor și victimă, ce dimensiune avea lama cuțitului sau ce înălțime avea autorul. Nu trebuie să ne așteptăm la răspunsuri fidele în acest sens sau poate că nici nu ar trebui să adresăm întrebări martorului cu privire la toate aspectele enumerate mai sus, cum ar fi, spre exemplu, care era dimensiunea lamei cuțitului. Ne aflăm pe tărâmul relativului și de aceea deseori intervin erori. Omul normal face de multe ori aprecieri eronate asupra spațiului concret. Dimensiunile mici pot fi supraestimate, dimensiunile mari pot fi subestimate. În cazul distanțelor apare ca necesară căutarea unor repere spațiale. Este de preferat să nu se consemneze în declarație o distanță apreciată în mod subiectiv de martor, ci în raport cu repere spațiale (spre exemplu, martorul se afla în fața Institutului Național al Magistraturii, iar agresiunea a avut loc peste stradă, în fața Parcului Cișmigiu). Pe de altă parte, cea mai bună metodă de a stabili cât mai exact o distanță este reconstituirea la locul faptei, acolo unde martorul poate să arate în concret unde s-au aflat anumiți oameni sau anumite obiecte.

Nu trebuie uitată posibilitatea apariției unor iluzii optice - iluzii în care martorul percepe mărimi obiectiv egale ca fiind inegale, din cauza contextului în care se află. În ceea ce privește aprecierea mărimii persoanelor sau obiectelor de către martor, trebuie precizat că, de cele mai multe ori, această apreciere este influențată și de dimensiunile persoanelor ori obiectelor aflate în vecinătate. De

asemenea, există diverse studii care, simplificând, arată că albul „mărește”, iar negrul „subțiază” sau că dungile orizontale „măresc”, în timp ce dungile verticale „subțiază”. De aceea, aprecierea acestor mărimi este de multe ori imprecisă.⁴

Viteza

Tot pe tărâmul relativului ne aflăm și când martorul este pus să aprecieze o viteză. Vehiculul care este mai aproape de noi ne va părea întotdeauna că se deplasează mai repede, în timp ce vehiculul situat la depărtare va părea că se deplasează mai încet. De asemenea, s-a constatat că există o tendință a martorilor de a supraevalua viteza în cazul producerii unor accidente grave. Vitezele apreciate de cei aflați în mijloacele de transport implicate într-un accident sunt totdeauna subiective. Pornind de la aceste considerente, n-ar trebui să punem un martor să aprecieze cu ce viteză se deplasa un anumit vehicul, ci mai degrabă să avem în vedere datele existente într-o expertiză criminalistică privind dinamica producerii accidentului.⁵

Mișcarea

În general, o persoană poate fi identificată mai ușor dacă se află în mișcare în timpul percepției faptelor decât dacă se află în poziție statică. Mișcarea permite reținerea și a altor caracteristici decât cele fizionomice - mersul, mișcarea capului, mișcarea mâinilor, anumite ticuri comportamentale.

De asemenea, în mod teoretic, identificarea unei persoane poate fi realizată și numai după mers însă, în practică, astfel de identificări sunt cvasiinexistente.⁶

Vorbirea

Nu ar trebui să îi cerem martorului să ne reproducă cu fidelitate termenii unei discuții, ci sensul acesteia. Cu siguranță însă că dacă martorul își amintește cu exactitate anumite cuvinte care i-au rămas bine întipărite pentru că i-au atras mai mult atenția, în declarație acestea vor trebui consemnate exact cum și le amintește. În timpul audierii, martorul poate fi întrebat dacă vocea pe care a perceput-o îi amintea de o voce cunoscută sau dacă persoana avea un anumit accent. Și în cazul identificării după voce, deși există teoretic această posibilitate, în practică se realizează extrem de rar.

Zgomotele

De asemenea, dacă martorul face referire la anumite zgomote pe care le-a perceput, nu ar trebui să fie pus să menționeze care a fost distanța dintre locul unde se afla și sunetul respectiv. Trebuie avute în vedere și posibilitatea

existenței unor iluzii de natură mecanică, cum ar fi perceperea unui zgomot de împușcătură și care este atribuit în mod eronat de martor unei arme aflate în câmpul său vizual sau perceperea unui zgomot de mijloc de transport din afara câmpului vizual al martorului și pe care acesta îl atribuie în mod eronat unui mijloc de transport existent în câmpul său vizual.⁷

Agentul vulnerant

În cazul existenței unei arme mânuite de autor la locul săvârșirii infracțiunii (armă de foc, cuțit, topor, bătă, coasă, ciocan, sticlă, furcă), atenția martorului se concentrează mai degrabă pe armă decât pe semnalmentele autorului, cel mai probabil pentru că martorul intuește existența posibilității de a fi el însuși rănit. În acest sens, în cazul martorilor oculari la infracțiunile săvârșite cu violență, atenția este concentrată pe aceste detalii periferice și mai puțin pe autor, putând exista unele dificultăți atunci când se efectuează recunoașteri care au ca scop identificarea persoanei.⁸

Stresul

Poate fi un factor care afectează percepția. Este dificil de evaluat, în general, care este modul în care stresul își pune amprenta pe fidelitatea declarației, dat fiind faptul că oamenii reacționează diferit în situații stresante. Unii oameni au amintiri incredibil de exacte în raport cu evenimentele stresante, iar în alte cazuri nivelurile ridicate de stres pot conduce la percepții nereale. Studiile arată însă că, de regulă, un nivel ușor de stres sporește concentrarea și îl face pe martor să rețină mai multe detalii.⁹

Concentrarea atenției

Un alt element de care trebuie să se țină seama în situația audierii unui martor este concentrarea atenției acestuia. În general, atenția este cu atât mai mare cu cât evenimentul se află în sfera de interes sau a preocupărilor martorului. Cu greu am putea reproduce o conversație de la o masă alăturată dintr-un restaurant pentru că, în principiu, atenția ne este concentrată la discuția de la masa la care ne aflăm. Într-un alt exemplu, șoferul unui autoturism este concentrat mai degrabă la condus, pe când pasagerul va reține mai degrabă detaliile traseului. Oboseala, în general, micșorează atenția, există în acest sens chiar studii care arată că șoferii care conduc pe distanțe lungi, ore în șir, nu-și mai amintesc cu exactitate drumul.¹⁰

În ultima perioadă, a apărut și un fenomen nou care diminuează atenția. Oamenii, și mai ales generațiile tinere, se concentrează destul de mult, chiar

pe stradă, la conversații realizate cu ajutorul smartphone-ului pe rețelele de socializare sau pe alte aplicații ori folosesc căștile pentru a purta discuții sau a asculta muzică. De aceea, nu trebuie să avem așteptări prea mari cu privire la relatarea unor fapte percepute în astfel de situații. Nu trebuie scăpat din vedere însă și faptul că, uneori, martorii mincinoși invocă oboseala sau lipsa de atenție pentru a nu da declarații care să corespundă adevărului.

Expectanța

Un alt aspect care poate avea consecințe asupra fidelității declarației este expectanța (așteptarea). Expectanța reprezintă o atenție anticipativă în care martorul așteaptă producerea unui eveniment. Spre exemplu, un paznic care se așteaptă la producerea unor furturi în zona pe care o păzește. În situația expectanței, în cazul în care evenimentul așteptat se produce, percepția se optimizează. Dacă însă evenimentul nu se produce, pot interveni distorsiuni de percepție cauzate de neconcordanța între ceea ce era așteptat și ceea ce s-a produs în realitate - în exemplul de mai sus, chiar dacă nu se produce niciun furt, paznicului îi va părea suspectă orice persoană care se deplasează în preajma zonei vizate sau chiar i se va părea că a fost comisă o tentativă de furt care în realitate nu a avut loc.¹¹

Contextul personal

Pe lângă atenție, poate fi important și contextul personal în care martorul a perceput evenimentul. Evenimente din viața martorului, petrecute în timp foarte aproape de evenimentul perceput, pot spori sau diminua concentrarea acestuia. Martorul care tocmai a fost diagnosticat cu o boală gravă sau cel care a fost anunțat de decesul unei persoane apropiate nu se va putea concentra pe reținerea unor aspecte referitoare la un alt eveniment. În general, martorul aflat într-o dispoziție negativă reține mai puține detalii, pe când cel aflat într-o dispoziție pozitivă va reține mai multe detalii.¹²

Consumul de alcool

Își poate pune amprenta atât asupra modului în care martorul va percepe evenimentul, cât și asupra redării ulterioare sub forma unei declarații. Consumul de alcool are în general efecte negative asupra înmagazinării de către martor a informațiilor, dar și asupra descrierii lor. Totuși, pentru anumite persoane, consumarea unei cantități reduse de alcool cu circa 30 de minute anterior poate stimula acumularea informațiilor.¹³ Organele judiciare trebuie să fie foarte atente mai ales cu consumatorii cronici, aceștia având de multe ori reprezentări

nerale ale unor fapte. În același sens, aceștia pot povesti în cadrul audierilor lucruri pe care nu le-au perceput în realitate, evident fără să fie conștienți de acest aspect. Unii dintre aceștia pot să ceară puțin alcool, iar unii anchetatori, pornind de la ideea preconceptută că alcoolul „dezleagă limbile” și face oamenii să spună adevărul, ar putea să intre în acest joc nelegal și periculos, ce poate conduce chiar către erori judiciare.

Consumul de droguri

Este un factor care poate avea efecte atât asupra acumulării informațiilor la momentul faptelor, cât și asupra redării lor cu prilejul audierilor. Uneori pot interveni dificultăți destul de mari pentru organele judiciare în contextul în care martorul nu recunoaște că este consumator de droguri sau nu spune exact tipul de drog pe care îl consumă. Efectele trebuie văzute de la caz la caz, în funcție de drogul consumat. Pentru unele persoane care s-au aflat sub influența stupefiantelor la momentul evenimentului percepția timpului și percepția spațiului pot fi distorsionate. Sevrajul micșorează concentrarea, iar intoxicația cu canabis poate conduce la dificultăți mari de reamintire a unor fapte petrecute cu câteva minute mai devreme.¹⁴ În cazul consumului de droguri, pupila mărită este un indiciu important, în situația când drogurile au fost consumate recent. Consumatorii de canabis au cearcăne destul de pronunțate, de culoare violacee, și ochii tulburi. Consumatorilor de heroină le este specific căscatul și le curge nasul. Aceștia pot deveni foarte oboseți, iar dacă nu își mai susțin corpul, se întind pe jos și uneori adorm, acestea fiind semne că intră în sevraj. Cocainomanii au cam aceleași simptome ca heroinomanii constând în strănut și rinoree, dacă nu și-au administrat drogul.

Medicamentația

În ceea ce privește martorul care a perceput faptele sub efectul medicamentelor, trebuie determinat întotdeauna tipul de medicament folosit. Psihostimulentele (cum ar fi medicamentele ce conțin amfetamină sau cafeină) pot îmbunătăți memoria. Neurolepticele (care se prescriu, de regulă, în cazul unor boli psihice destul de grave - schizofrenie, tulburare bipolară, paranoia) afectează de cele mai multe ori memoria. Antidepresivele produc, de regulă, o stare de sedare, care poate afecta atât percepția, cât și memoria. Tranchilizantele dau senzații de oboseală și conduc la diminuarea atenției. În cadrul audierii, organele judiciare vor trebui să stabilească dacă martorul a luat medicamente la momentul săvârșirii faptei sau la momentul când dă declarația în cauză.¹⁵

Problemele psihice

În cazul în care există elemente din care rezultă că martorul ar avea probleme psihice de orice natură, organul judiciar va trebui să evalueze dacă poate să fie audiat ca martor. În acest sens, dacă sunt suspectate probleme de natură psihică, dar și în ceea ce privește problemele privind consumul de alcool, droguri sau medicamente, trebuie avute în vedere și dispozițiile art. 115 alin. 2 și 3 din C. proc. pen., referitor la capacitatea de a fi martor. În conformitate cu aceste dispoziții, persoanele care se află într-o situație ce pune la îndoială, în mod rezonabil, capacitatea de a fi martor, pot fi audiate doar atunci când organul judiciar constată că persoana este capabilă să relateze în mod conștient fapte și împrejurări de fapt conforme cu realitatea. Pentru a decide cu privire la capacitatea unei persoane de a fi martor, organul judiciar dispune, la cerere sau din oficiu, orice examinare necesară, prin mijloacele prevăzute de lege. Apreciem că îndoiala cu privire la capacitatea de a fi martor poate privi atât momentul săvârșirii infracțiunii (care este momentul percepției), cât și momentul la care martorul redă ceea ce a perceput (care este momentul luării declarației). Din păcate, nu au fost reglementate clar care sunt modalitățile practice prin care organul judiciar poate să dispună orice examinare pentru stabilirea capacității de a fi martor și avem în vedere aici mai ales situația în care un martor ar refuza să se supună unei asemenea examinări. De asemenea, ar fi fost de dorit să se fi prevăzut care este valoarea juridică a unei asemenea examinări - dacă este o expertiză, o opinie, o constatare sau o instituție sui-generis. În contextul legislației de astăzi, credem că metoda cea mai potrivită care poate fi aplicată este o constatare sau o opinie psihologică (nu expertiză psihiatrică, care poate fi realizată doar în ceea ce îi privește pe făptuitori).

Vârsta

Trebuie luat în calcul că după vârsta de 40 de ani acuitatea vizuală și acuitatea sonoră scad treptat. Odată cu procesul îmbătrânirii scad atenția și concentrarea. Copiii își amintesc mai multe detalii periferice decât adulții, dar mai puține detalii esențiale. De asemenea, copiii sunt mult mai sugestibili decât adulții. Fenomenul uitării se poate produce la orice martor, indiferent de vârsta acestuia. Factorul cel mai important care poate duce la uitare este trecerea timpului. Totuși, în cazul săvârșirii unor infracțiuni grave, fenomenul nu are aceeași intensitate ca în cazul săvârșirii unor infracțiuni mai ușoare, cu alte cuvinte cu cât este mai gravă infracțiunea sau cu cât l-a marcat mai mult

pe martor, cu atât cresc șansele ca martorul să-și amintească mai multe amănunte.¹⁶

Sexul

Femeile percep mai multe nuanțe de culori decât bărbații, rețin mai multe amănunte decât bărbații și pot descrie mai bine persoanele sau obiectele. Spre exemplu, în situația sustragerii unor bijuterii, va trebui să avem în vedere mai degrabă descrierile efectuate de o femeie decât cele realizate de un bărbat.

Prejudecățile

Uneori, anumite distorsiuni pot avea la bază prejudecăți sau stereotipuri, de orice natură, pe care le are martorul. Spre exemplu, chiar în lipsa unor elemente obiective, într-un anumit context, un martor poate să declare că autorul este brunet, cu tenul închis, cu ochi negri și prost îmbrăcat mai degrabă decât blond, cu tenul deschis, ochi albaștri și bine îmbrăcat. În sens similar, își poate face apariția și efectul halo - extinderea unui detaliu asupra întregului, spre exemplu faptul că o persoană este îngrijită sau bine îmbrăcată își va pune amprenta și asupra percepției martorului care, mai degrabă, nu o va vedea ca autor al infracțiunii. La fel, declarația poate fi influențată uneori și de fanatismul martorului, care poate fi sportiv, politic, religios sau de altă natură.¹⁷

Paramnezia

Un alt factor care poate produce denaturări în declarații este așa-numita paramnezie - tendința unor oameni de a umple golurile de memorie (spre exemplu, detaliile pe care nu și le mai amintesc) cu informații venite din experiența proprie, dar care nu s-au întâmplat în realitate.

Mass-media

Dacă presa relatează evenimentul într-un anumit mod, martorul poate fi tentat să creadă că există alte persoane care au observat evenimentul mult mai bine sau că există o anchetă jurnalistică foarte serioasă care a stabilit cele prezentate. Din această perspectivă, martorul poate prelua în mod necritic toate acele relatări, pe care să și le însușească. Dacă este audiat după ce a vizionat materialul în media, va fi tentat să-și „muleze” declarația în acord cu cele existente în material. Dacă este audiat anterior publicării materialului în media, există posibilitatea unei retractări, chiar și parțiale, a declarației anterioare, pentru a o pune în acord cu materialul vizionat. Alteori, înainte de a da o declarație în fața organelor judiciare, poate acorda un

interviu unde va prezenta faptele deformat, într-o altă variantă decât cea percepută în mod real. În acest context, această declarație eronată dată în mass-media o va susține și în fața organelor judiciare. Având în vedere multiplele distorsiuni care pot interveni în privința binomului martor-mass-media, este recomandat ca, în situația în care speța a fost prezentată în presa scrisă sau la televiziune, să se verifice, inclusiv prin adresarea de întrebări martorului, dacă declarația sa a putut să fie influențată în vreun fel de aspectele prezentate.

Contaminarea produsă de alți martori

Unul dintre factorii distorsionați poate fi influența unor alți martori, nu neapărat produsă cu rea-credință. Deseori, martorul are tendința de a discuta cu alți martori, tocmai pentru a-și verifica propria percepție a evenimentului. De aceea, atragem atenția asupra unor greșeli care încă se mai fac în faza de urmărire penală, chiar din momentele incipiente, și anume nesepararea martorilor cu prilejul cercetării la fața locului sau cu prilejul transportării acestora spre sediul organului judiciar.

Repetarea declarației

Un alt factor de distorsiune poate fi și repetarea declarației, în sensul în care, pe parcursul procesului penal, fiind audiat de mai multe ori, martorul face involuntar adevărate repetiții, ajungând să-și învețe, vrând-nevrând, declarația pe dinafară. În acest sens, există riscul denaturării declarației, mai ales în faza de judecată.

Caracteristicile anchetatorului

Nu doar anumite elemente ce țin de personalitatea martorilor pot avea legătură cu luarea adecvată a unei declarații, ci și anumite caracteristici care țin de personalitatea celui care ia declarația, adică a organului judiciar. Există elemente care țin de anchetator și care, atunci când se evidențiază, în sens negativ, pot conduce la insuccesul unei declarații. Un prim aspect ține de lipsa de pregătire a celui care audiază. Este adevărat că, din păcate, în România nu se pune deloc accent pe pregătirea magistraților și polițiștilor în domeniul audierilor, cu toate că declarațiile persoanelor au încă o contribuție semnificativă în realizarea probatoriului dintr-un dosar penal. Chiar și fără această pregătire oficializată, cei care contribuie la realizarea justiției penale trebuie să dobândească, măcar prin studiu individual, cunoștințe de psihologie sau tactică criminalistică care, chiar dacă nu reprezintă cheia succesului unei

audieri, pot să îi facă să evite anumite greșeli. Un alt element, care poate deriva chiar din lipsa de pregătire, este lipsa de răbdare a organului judiciar, rezultând astfel declarații simpliste, schematice uneori, lipsite de detalii, care nu reușesc să surprindă cheștiunile esențiale. O altă problemă a unui anchetator poate fi rigiditatea, lipsa de înțelegere a faptului că oamenii sunt diferiți și nu trebuie să se comporte toți după anumite tipare sau stereotipuri. De asemenea, din păcate, mai există și în prezent anumite prejudecăți pe care le au unele persoane ce fac parte din rândul organelor judiciare. Și, nu în ultimul rând, o altă cheștiune problematică pentru anchetator este sugestibilitatea. Trebuie să avem în vedere faptul că audiem persoane care sunt susceptibile la diverși stimuli manipulatori și care pot să dea astfel declarații neconforme realității. Sugestibilitatea poate să aibă la bază fie o lipsă de pregătire, prin nedobândirea artei de a formula întrebările, fie, alteori, ea poate să rezulte și dintr-o diminuare a bunei-credințe care ar trebui să stea la baza fiecărei audieri.

4.5. Etapele audierii martorului

În ceea ce privește audierea propriu-zisă a martorilor, în mod legal ea cuprinde următoarele etape:

a) Adresarea întrebărilor privind persoana martorului

Art. 119 alin. 1 din C. proc. pen. face trimitere la art. 107 care se referă la întrebările privind persoana suspectului sau inculpatului.

b) Comunicarea obiectului cauzei (119 alin. 2 teza I)

Potrivit art. 116 din C. proc. pen., obiectul audierii îl constituie fapte și împrejurări de fapt care constituie obiectul probațiunii.

c) Întrebările referitoare la relația martorului cu părțile sau subiecții procesuali principali din dosar (119 alin. 2 teza II-a)

În conformitate cu acest articol, martorul este întrebat dacă este membru de familie sau fost soț al suspectului, al inculpatului, al persoanei vătămate ori al celorlalte părți din procesul penal, dacă se află în relații de prietenie

sau de dușmănie cu aceste persoane, precum și dacă a suferit vreo pagubă în urma săvârșirii infracțiunii.

d) Comunicarea drepturilor și obligațiilor

Martorului i se aduc la cunoștință drepturile expres prevăzute în art. 120 din C. proc. pen.

În acest context, organul judiciar trebuie nu doar să citească în mod abstract aceste prevederi legale, ci să i le explice martorului pentru a putea fi înțelese de acesta. Dincolo de respectarea prevederilor legale, activitatea de explicare are și rolul de a crea un cadru optim de audiere, apropiind din punct de vedere psihologic martorul de anchetator.

e) Jurământul și declarația solemnă (în conformitate cu art. 121 din C. proc. pen.)

f) Relatarea liberă (potrivit art. 122 alin. 2 teza I - „martorul este lăsat să declare tot ce știe în legăturile cu faptele sau împrejurările de fapt pentru dovedirea cărora a fost propus”)

g) Interogatoriul (art. 122 alin. 2 teza II-a - „apoi i se pot adresa întrebări”)

h) Consemnarea declarației

i) Semnarea declarației

4.6. Audierea cognitivă

În ceea ce privește procedeele tactice de audiere a martorilor, trebuie menționat că, din păcate, în România nu există, nici măcar cu caracter de recomandare oficială, și nu sunt asimilate procedee concrete de audiere a martorilor.

Din acest motiv, ne vom referi la un procedeu de audiere folosit pe plan internațional și anume audierea cognitivă (cognitive interview).

Metoda de audiere, adaptată procesului penal, aparține cercetătorilor americani Edward Geiselman (Universitatea California din Los Angeles) și Ron

Fischer (Universitatea Internațională din Florida) și a fost dezvoltată începând cu anul 1980 în legătură cu martorii de bună-credință, deci doar în legătură cu cei care colaborează sincer cu organele judiciare, scopul fiind îmbunătățirea reproducerii faptelor percepute în cadrul audierilor. Cercetarea a plecat de la observația că polițiștii din Miami și Los Angeles aveau pregătire în domeniul tehnicilor de audiere cu privire la suspecți sau inculpați, dar niciunul din ei nu era instruit să realizeze audieri în ceea ce îi privește pe martorii cooperanți. Astăzi, audierea cognitivă este folosită cu succes în țări precum Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Germania, Suedia, Australia, studiile efectuate arătând că reproducerea evenimentelor percepute este îmbunătățită în anumite cazuri cu 30-35% în raport cu o audiere clasică. Despre audierea cognitivă s-a spus că este „căsătoria dintre cercetarea psihologică și practica polițienească”¹⁸.

În continuare, aspectele pe care le vom prezenta sunt preluate, în mare parte, din cartea autorilor americani susmenționați, Ron Fischer și Edward Geiselman, intitulată „Memory enhancing techniques for investigative interviewing: The Cognitive Interview” (Tehnici de îmbunătățire a memoriei pentru audierea investigativă: audierea cognitivă).¹⁹

Am încercat să adaptăm aceste idei la specificul procesului penal românesc, cu precizarea că se pot aplica, în mod preponderent, în faza de urmărire penală, în spețe complexe, fără a exclude însă posibilitatea aplicării unor aspecte și în faza de judecată.

4.6.1. Personalizarea audierii

Una dintre condițiile de bază pentru realizarea unei bune audieri constă în crearea unei atmosfere propice unei discuții relaxate. De aceea, trebuie să avem în vedere orice detaliu care ne va ajuta să îmbunătățim comunicarea cu martorul încă de la momentul în care intră în instituția organului judiciar. În primul rând, nu vom lăsa martorul să aștepte la ușă, ci vom începe discuția cu el în cel mai scurt timp de la momentul prezentării. Din păcate, există încă ideea preconcepută printre unii anchetatori că momentele de așteptare în fața ușii stimulează redarea ulterioară a faptelor. În realitate, efectul așteptării este deseori negativ, mai degrabă inhibând comunicarea ulterioară.

Apoi, odată cu pătrunderea martorului în biroul anchetatorului, va trebui să avem în vedere primele semne de limbaj nonverbal. Chiar dacă martorul este de bună-credință, există anumite elemente (cum ar fi așezarea pe scaun

în fața anchetatorului cu geanta pusă peste picioare, ținerea brațelor de la mâini încrucișate sau alte posturi asemănătoare) care sugerează că nu se simte comod, iar acest aspect poate să aibă repercusiuni în legătură cu desfășurarea audierii. De aceea, va trebui să încercăm să aducem martorul într-o poziție „deschisă”, care stimulează audierea, de exemplu prin oferirea unui pahar cu apă sau prin adresarea rugăminții de a-și lăsa geanta în alt loc.

Ar trebui, de asemenea, să salutăm martorul și chiar să dăm mâna cu acesta și apoi să ne prezentăm inclusiv prin menționarea numelui. Vom încerca apoi abordarea unei discuții neutre, care nu privește fapta în sine, iar din această perspectivă cunoașterea anterioară a măcar câteva date despre martor este de bun augur, pentru că discuția va putea fi orientată pe teme care sunt pe placul acestuia. Anchetatorul nu trebuie să aibă prejudecăți referitoare la această discuție, putând să spună chiar câteva chestiuni despre el, în scopul creării unei atmosfere pozitive și a-l determina pe martor să îl privească cu mai multă încredere. Discuția va trebui să fie relaxată, vocea fiind liniștită și uniformă.

Personalizarea audierii poate avea loc anterior luării declarației, dar și pe parcursul consemnării. Pot fi căutate elemente comune între anchetator și audiat, acestea putând constitui un punct de plecare în discuție. Se va încerca empatizarea cu persoana audiată („știi cum e, am fost și eu o dată audiat ca martor...”), întrucât desfășurarea discuției pe un plan oficial sau de autoritate poate bloca comunicarea. Comunicarea poate fi stimulată și prin adoptarea unei posturi de „ogindire” de către anchetator, adică prin adoptarea aceleiași posturi pe care o are martorul. Stimularea încrederii în anchetator poate fi făcută și prin prezentarea practică și simplă a drepturilor pe care le are martorul.

Înainte de a-i fi prezentat martorului, în mod oficial, obiectul audierii, acesta poate fi întrebat dacă știe care este motivul chemării în fața organului judiciar, apoi i se va explica ceea ce se așteaptă de la el. Explicația este foarte importantă, pentru că unii martori consideră că anchetatorul știe oricum mult mai multe decât el și atunci relatarea se face la modul general.

Trebuie încurajată relatarea liberă, deoarece astfel se permite martorului să povestească evenimentele într-o manieră personală, există o probabilitate mai mare ca declarația să fie sinceră și exactă sau pot fi menționate fapte sau împrejurări necunoscute anchetatorului la momentul respectiv.

Cei mai buni anchetatori sunt cei care știu să-i facă pe martori să vorbească punând mai puține întrebări. Spre exemplu, anchetatorul poate să spună: „Știi, acum o să vorbim un pic despre fapta de ieri din cartier. Faceți-vă cât mai

comod cu puțință, să-mi spuneți dacă vă simțiți sau nu confortabil. S-ar putea să dureze puțin discuția noastră, poate chiar câteva ore, aveți timpul necesar? Sunteți ok, putem avea o discuție relaxată?”. De asemenea, în mod similar poate să aibă următoarea introducere în obiectul audierii: „Spuneți-mi tot ce știți despre fapta de ieri. Din păcate, eu nu am fost acolo, așa că nu știu ce s-a întâmplat, vă rog pe dumneavoastră să mă lămuriți. Declarația dumneavoastră e foarte importantă pentru a ști ce s-a întâmplat. Nu vă așteptați să vă pun multe întrebări, povestiți-mi cu lux de amănunte chiar și lucrurile pe care poate nu le considerați importante sau cele pe care nu vi le amintiți foarte bine. Spuneți-mi tot ce vă trece prin minte”.

4.6.2. Reintroducerea în contextul faptei

În etapa reintroducerii în contextul faptei, martorul trebuie încurajat să se pună din nou în situația de la momentul perceperii evenimentului. Se apelează la toate simțurile lui, fiind încurajat să vorbească în limbajul pe care îl folosește de obicei, chiar folosind cuvinte argotice sau expresii triviale: „Încercați să vă puneți din nou în situația în care ați fost ieri. Recreați filmul lucrurilor. Adică să re trăiți acele momente. Să o luăm pe rând. Gândiți-vă unde erați atunci când a început. Ce gândeați în acel moment? Ce voiăți să faceți, în ce dispoziție erați? Ce ați auzit? Ce ați văzut? Ați pus mâna pe ceva? Ați simțit mirosuri sau altceva? Gândiți-vă la oamenii care erau acolo. Gândiți-vă la obiectele care erau acolo. Realizați cea mai bună imagine și povestiți-o cu toate detaliile, fără a uita nimic. Spuneți tot ce vă trece prin minte, cu cuvintele dumneavoastră.”

Pe parcursul relatării, martorul nu va fi întrerupt. În eventualitatea în care nu își poate concentra atenția, va fi rugat explicit să se concentreze foarte bine și i se menționează să spună toate detaliile: „Îmi dau seama că nu e ușor să vă amintiți toate amănuntele. Ele sunt însă în mintea dumneavoastră, va trebui însă să vă concentrați mai mult pentru a vi le reaminti pe toate. Aveți toate informațiile, trebuie doar să vă concentrați cât de mult reușiți.”

4.6.3. Formularea întrebărilor

Trebuie adresate în mod predominant întrebări deschise, deoarece în această modalitate se încurajează răspunsurile detaliate. Totodată, trebuie evitate întrebările sugestive, întrebările care presupun o alegere forțată, întrebările negative sau întrebările multiple. Martorul trebuie instruit să spună „nu înțeleg” dacă nu înțelege întrebarea și instruit să spună „nu știu” dacă nu știe răspunsul.

Cel mai dificil lucru în formularea întrebărilor este căutarea termenilor cei mai neutri, care să nu sugereze răspunsuri.

Spre exemplu, dacă nu face nicio precizare în etapa relativă liberă, va fi întrebat dacă „autorul avea un obiect la el” și nu „ce obiect avea la el?” (sugerează că avea un obiect), nu „avea ceva în mână?” (sugerează că avea ceva în mână), nu „ați văzut vreun cuțit la el?” (sugerează că avea un cuțit). Alte exemple de întrebări sugestive, care trebuie evitate în practică, sunt „a avut o cămașă albastră?” (sugerează cum era îmbrăcat și culoarea cămașii) sau „ce culoare avea cămașa?” (sugerează cum era îmbrăcat și anume că avea o cămașă). Corect este să întrebăm în mod simplu „cum era îmbrăcat?”.

Este indicată folosirea cât mai largă a întrebărilor deschise care sunt, de fapt, de cele mai multe ori, solicitări de descriere sau dezvoltare. Exemple de întrebări deschise: „descrieți-l, vă rog, pe autor”, „descrieți îmbrăcămintea autorului”, „descrieți autoturismul”, „descrieți apartamentul”, „spuneți-mi, vă rog, tot ce știți despre Ion”.

Întrebările închise sunt întrebări ajutătoare dacă martorul nu răspunde complet la întrebările închise. Întotdeauna se va apela la ele după ce sunt puse întrebările deschise, de exemplu, dacă martorul nu face descrierea autorului, el poate fi întrebat ce culoare avea părul.

Sunt contraindicate întrebările care presupun o alegere forțată, pentru că obligă martorul la alegerea unui răspuns predefinit de anchetator („tricoul era albastru sau verde?”, „consuma bere sau vin?”, „avea un cuțit sau o sabie?”), întrebările negative, întrucât induc răspunsul „nu” („nu-ți amintești cu ce era îmbrăcat?” - induce răspunsul „nu-mi amintesc”, „îți amintești cu ce era îmbrăcat?” - induce răspunsul „nu-mi amintesc”, „nu era în apartament?” - induce răspunsul „nu”), dar și întrebările multiple, întrucât micșorează concentrarea martorului („-l-ai văzut acolo pe Ion? cum era îmbrăcat? stătea sau alerga?” sau „cum arăta apartamentul? ușa era forțată? era lumină? mai era vreo persoană pe acolo?”).

4.6.4. Suplimentele de memorie

Pot fi utilizate de anchetator în etapa formulării întrebărilor, pentru a ajuta martorul să-și amintească anumite detalii specifice referitoare la persoane (nume, față, voce, îmbrăcămintă, aspect general) sau obiecte (autoturisme, arme, bijuterii).

Spre exemplu, referitor la aspectul fizic, martorul poate fi întrebat dacă făptuitorul îi amintește de vreo persoană, adică dacă ar semăna cu vreo persoană pe care martorul o cunoaște sau cu vreo persoană publică. În sens

asemănător, vor fi formulate întrebări în legătură cu vocea unei persoane. Pentru aducerea aminte a unui nume pe care l-a știut cândva, martorul poate fi întrebat dacă numele era românesc sau străin, dacă era un nume lung sau scurt, dacă era un nume obișnuit sau mai puțin obișnuit, dacă conține mai multe consoane sau mai multe vocale sau care ar fi litera de început. În ceea ce privește îmbrăcămintea făptuitorului, poate fi întrebat dacă îi amintește de vreun stil, dacă știe vreo persoană care se îmbracă asemănător.

Cu privire la numărul unui autoturism se pot formula întrebări în sensul dacă conținea mai multe cifre sau mai multe litere, mai multe consoane sau mai multe vocale, dacă anumite cifre îi amintesc martorului de vreun eveniment, dacă cifrele erau mari sau mici, pare sau impare.

Trebuie subliniat că martorul poate să întâmpine dificultăți în descrierea unor persoane sau obiecte, dar să poată să le recunoască facil dacă îi sunt prezentate. De asemenea, cu privire la autoturisme, arme sau bijuterii, pentru recunoașterea tipului acestora anchetatorul poate folosi cataloage - unele existente astăzi și online.

4.6.5. Alte elemente importante în cursul audierii

În primul rând, se are în vedere evitarea întreruperilor în timp ce martorul răspunde, precum și evitarea contrazicerilor („data trecută parcă mi-ai zis altceva...”).

Este recomandabil ca, pe timpul audierii, anchetatorul să ofere feedback constant și să încurajeze martorul atât prin elemente de comunicare verbală, cât și nonverbală (mișcări ale capului, „aha...”, „îmh...”, „asta e o chestiune foarte interesantă, poți să îmi dai mai multe detalii?”).

În etapa formulării întrebărilor, pentru clarificarea unor aspecte pot fi folosite elemente ajutătoare - fotografii, filme, desene, schițe, listinguri, rulaje de cont, înregistrări din dosar.

Un alt factor important este cel ce vizează gestionarea tăcerilor. Tăcerile sunt întotdeauna în avantajul anchetatorului, n-ar trebui să ne grăbim să întrerupem tăcerea prin întrebări. Uneori, după o tăcere mai lungă a martorului, poate interveni furnizarea de informații foarte importante. Dacă e nerăbdător, anchetatorul își poate găsi ceva de făcut în acest timp al tăcerilor, fără a părăsi biroul (se poate, de exemplu, ridica pentru a se uita pe fereastră).

Privirea anchetatorului este alt element important. Atenția trebuie concentrată permanent spre martor, dar anchetatorul nu ar trebui să privească

martorul direct în ochi, deoarece poate să-i producă o stare de anxietate, astfel că privirea se va focaliza spre partea inferioară a feței.

4.6.6. Reamintirea cronologică inversă

În etapa reamintirii cronologice inverse, martorul este rugat să relateze evenimentul în ordine inversă. El poate să relateze invers întregul eveniment, dar de cele mai multe ori sunt vizate doar anumite aspecte, considerate esențiale de anchetator: „Hai să încercăm acum un lucru nou, care îi ajută pe oameni să își amintească mai multe detalii. O să vă cer o chestie care poate la început o să vă pară un pic ciudată, dar nu e atât de grea. De aceea, vă rog să-mi povestiți ce s-a întâmplat, dar în ordine inversă, de la capăt la început. Să știți că nu e așa greu cum pare. Care e ultimul lucru de care vă amintiți că s-a întâmplat? ...Dar înainte de asta ce a fost? ...Dar înainte de asta?”.

4.6.7. Schimbarea perspectivelor

În etapa schimbării perspectivelor, se solicită martorului să povestească lucrurile pe care le-a perceput, dar din perspectiva unei alte persoane prezente la eveniment, spre exemplu, a făptuitorului sau a victimei. Dacă se recurge la acest procedeu, trebuie să i se menționeze explicit că nu trebuie să ghicească, inventeze, imagineze. Tehnica a devenit foarte controversată, pentru că e destul de dificil să explici cuiva că ar trebui să relateze din perspectiva altuia, fără să imagineze sau să inventeze nimic. Întrucât există riscul fabricării unor răspunsuri, manualele de interogatoriu din Marea Britanie au renunțat la această etapă. Totuși, dacă anchetatorul se decide să o folosească, i se poate adresa martorului astfel: „Hai să încercăm împreună o altă modalitate care ne poate ajuta să ne reamintim și alte detalii. O să vă rog să prezentați din nou desfășurarea evenimentului, dar de această dată din perspectiva lui Ion, ca și cum ați fi Ion. Încercați să nu inventați sau să ghiciți ceva...”.

4.6.8. Rezumatul

În etapa rezumativă, anchetatorul trebuie să repete, în rezumat, cu cuvintele sale, ceea ce a spus martorul, iar martorul este rugat să îl contrazică pe anchetator acolo unde greșește, menționându-i-se totodată, din nou, că poate să adauge informații noi.

4.6.9. Finalizarea

În etapa finalizării audierii, discuția va trebui purtată într-un cadru pozitiv, prin discuția unor teme neutre. Martorului i se mulțumește pentru cooperare și pentru eforturile depuse și este întrebat dacă, la rândul său, are de adresat întrebări anchetatorului (evident, nu despre faptă). Martorului i se lasă o carte de vizită și este rugat să contacteze anchetatorul în cazul în care își amintește și alte aspecte. După câteva zile, anchetatorul îi poate telefona din nou martorului pentru a-l întreba ce mai face și dacă și-a amintit și alte aspecte.

¹ Rebecca Milne, Ray Bull - *Investigative Interviewing: Psychology and Practice*, Wiley, 1999.

² Donald M. Thompson, *Eyewitness Testimony and Identification Tests*, în volumul editat de Neil Brewer și Carlene Wilson, *Psychology and Policing*, Lawrence Erlbaum Associates, 1995, p. 119-155.

³ Aurel Ciopraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.176-182.

⁴ Tiberiu Bogdan, Ioan Sântea, *Psihologie Judiciară*, Themis Cart, 2010, p. 210-216.

⁵ Aurel Ciopraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.175-176.

⁶ Donald M. Thompson, *Eyewitness Testimony and Identification Tests*, în volumul editat de Neil Brewer și Carlene Wilson, *Psychology and Policing*, Lawrence Erlbaum Associates, 1995, p. 119-155.

⁷ Aurel Ciopraga, *Criminalistica - tratat de tactică*, Gama, f.a., p.166-170.

⁸ Rebecca Milne, Ray Bull - *Investigative Interviewing: Psychology and Practice*, Wiley, 1999.

⁹ Rebecca Milne, Ray Bull - *Investigative Interviewing: Psychology and Practice*, Wiley, 1999.

¹⁰ pentru detalii vezi Donald M. Thompson, *Eyewitness Testimony and Identification Tests*, în volumul editat de Neil Brewer și Carlene Wilson, *Psychology and Policing*, Lawrence Erlbaum Associates, 1995, p. 119-155.

¹¹ Tiberiu Bogdan, Ioan Sântea, *Psihologie Judiciară*, Themis Cart, 2010, p. 219.

¹² Rebecca Milne, Ray Bull - *Investigative Interviewing: Psychology and Practice*, Wiley, 1999.

¹³ pentru detalii vezi Donald M. Thompson, *Eyewitness Testimony and Identification Tests*, în volumul editat de Neil Brewer și Carlene Wilson, *Psychology and Policing*, Lawrence Erlbaum Associates, 1995, p. 119-155.

¹⁴ Donald M. Thompson, *Eyewitness Testimony and Identification Tests*, în volumul editat de Neil Brewer și Carlene Wilson, *Psychology and Policing*, Lawrence Erlbaum Associates, 1995, p. 119-155.

¹⁵ Donald M. Thompson, *Eyewitness Testimony and Identification Tests*, în volumul editat de Neil Brewer și Carlene Wilson, *Psychology and Policing*, Lawrence Erlbaum Associates, 1995, p. 119-155.

¹⁶ Donald M. Thompson, *Eyewitness Testimony and Identification Tests*, în volumul editat de Neil Brewer și Carlene Wilson, *Psychology and Policing*, Lawrence Erlbaum Associates, 1995, p. 119-155.

¹⁷ Rebecca Milne, Ray Bull - *Investigative Interviewing: Psychology and Practice*, Wiley, 1999.

¹⁸ Rebecca Milne, Ray Bull - *Investigative Interviewing: Psychology and Practice*, Wiley, 1999.

¹⁹ Ron Fischer și Edward Geiselman, *Memory enhancing techniques for investigative interviewing: The Cognitive Interview*, Charles C Thomas, 1991.

CAPITOLUL 5

ASPECTE PSIHLOGICE REFERITOARE LA AUDIEREA PERSOANELOR

5.1. Originea comportamentului infracțional: factorii de risc

Cercetătorii¹ comportamentului infracțional au constatat că expunerea unui copil, adolescent sau adult la o multitudine de factori de risc (sociali, parentali, familiali, psihologici) crește probabilitatea ca acesta să dezvolte un comportament antisocial și alte conduite dezadaptative. Deși unii dintre acești factori ar putea avea un efect mai mare decât alții, niciunul nu ar trebui considerat ca unic factor de risc care să inducă comportamentul antisocial, dar cu cât mai mare va fi numărul de factori de risc la care va fi expus un copil, cu atât mai mult va avea tendința de a comite infracțiuni de-a lungul vieții sale.

Factorii sociali de risc pot fi: sărăcia; respingerea sa la o vârstă fragedă de către colegi; asocierea cu persoane antisociale; atenția neadecvată primită în timpul perioadei preșcolare; atenția neadecvată după o zi de școală; eșecul școlar.

Factori parentali și familiali de risc pot fi: familia monoparentală; stilul parental permisiv sau lax; minima monitorizare parentală; părinții cu tulburări psihice; relele tratamente fizice și emoționale sau neglijența; violența domestică; abuzul în consumul de substanțe toxice; frații cu comportament antisocial.

Factori psihologici de risc pot fi: lipsa empatiei; tulburarea de atașament; cruzimile față de animale; deficiența cognitivă sau de limbaj; punctajul slab la testele de inteligență; tulburarea cu deficit de atenție sau hiperactivitate (ADHD²); tulburarea de conduită³.

5.2. Tulburările mentale și comiterea faptelor prevăzute de legea penală

Boala psihică este o tulburare a minții care, în opinia experților, afectează, într-un mod important, capacitatea unei persoane de a face față existenței zilnice. Se consideră că boala psihică îl privează pe individ de libertatea de a

alege, dar este important de observat că există grade ale acestei privațiuni. Cu alte cuvinte, inclusiv o persoană cu o tulburare psihică gravă are o anumită capacitate de a lua decizii. Boala mentală se manifestă printr-un comportament care deviază în mod evident de la normalitate. Un termen alternativ este cel de tulburare mentală. Conceptul de tulburare mentală include o gamă amplă de comportamente clasificate în **Manualul de Diagnoză și Statistică a Tulburărilor Mentale**⁴, realizat de un grup de experți desemnați de Asociația Americană de Psihiatrie. Această lucrare este ghidul folosit de clinicienii pentru a diagnostica tulburări mentale specifice.

În ceea ce privește tulburările mentale specifice care se asociază de obicei cu comportamentul infracțional, deși nu neapărat cu comportamentul infracțional grav, este important să se aibă în vedere că persoanele care au aceste tulburări nu sunt predispușe să comită infracțiuni. De asemenea, chiar în cazul în care o persoană este diagnosticată cu una dintre aceste tulburări, poate fi considerată responsabilă pentru săvârșirea faptei prevăzute de legea penală.

În prezent, categoriile de tulburări mentale cele mai relevante sunt: schizofrenia și alte tulburări psihotice; tulburarea bipolară; depresia majoră; tulburarea antisocială de personalitate. Aceste patru categorii de tulburări sunt relevante, întrucât este probabil să fie diagnosticele puse persoanelor acuzate de săvârșirea unei infracțiuni grave sau care manifestă un comportament antisocial.

Este important de semnalat că persoanele care suferă de o boală psihică nu prezintă o mai mare probabilitate să săvârșescă infracțiuni decât cei care nu au nicio boală psihică. Mai mult decât atât, tulburarea mentală gravă nu este o cauză directă a săvârșirii infracțiunii, iar factorii de risc pentru comiterea infracțiunilor sunt similari atât în cazul persoanelor cu tulburări mentale, cât și în cazul infractorilor care nu prezintă astfel de tulburări.

5.2.1. Schizofrenia

Schizofrenia este o tulburare psihotică, ale cărei simptome caracteristice sunt reprezentate de o serie de disfuncții cognitive, comportamentale și emoționale.

Criteriile principale de diagnostic ale schizofreniei sunt: ideile delirante (convingeri eronate care implică, de regulă, o interpretare falsă a percepțiilor sau experiențelor; conținutul lor poate include o varietate de teme - de persecuție, de referință, somatice, religioase sau de grandoare); halucinațiile (experiențe de tip perceptiv care apar în lipsa unui stimul extern; pot să apară

În orice modalitate senzorială, dar halucinațiile auditive sunt cele mai frecvente și mai caracteristice pentru schizofrenie; halucinațiile auditive sunt de obicei trăite ca voci, familiare sau nu, care sunt percepute separat de gândurile individului); vorbirea dezorganizată: deraiere sau pierderea asociațiilor (trece de la un subiect la altul); tangențialitatea (răspunsurile la întrebări au legătură tangențial sau nu au nicio legătură cu acestea); incoerența („salata de cuvinte”).

La aceste criterii principale se adaugă unul sau mai multe din următoarele simptome: comportamentul motor intens dezorganizat sau catatonie; diminuarea exprimării emoțiilor sau o scădere a motivației de a iniția activități cu scop; scăderea capacității de a simți plăcere în urma unor stimuli pozitivi sau diminuarea memorării bucuriilor trăite anterior (anhedonie); absența evidentă a interesului pentru interacțiuni sociale.

5.2.2. Tulburarea depresivă majoră

Tulburarea depresivă majoră face parte din categoria tulburărilor afective, trăsătura comună a tuturor acestor afecțiuni fiind prezența unei stări de dispoziție triste (vid interior) sau iritabilitate, însoțită de modificări somatice și cognitive care afectează în mod semnificativ capacitatea de a funcționa a individului.

Episodul depresiv major reprezintă afecțiunea clasică din grupul tulburărilor depresive și se manifestă prin cinci (sau mai multe) dintre următoarele simptome, unul dintre următoarele trei simptome fiind obligatoriu: dispoziția depresivă în cea mai mare parte a zilei, aproape în fiecare zi, fie indicată prin relatare personală (de exemplu: sentimente de tristețe sau vid interior, de lipsă a speranței), fie observată de alte persoane (de exemplu: pare trist); pierderea interesului sau plăcerii - diminuarea marcată a interesului sau plăcerii pentru toate sau aproape toate activitățile, cea mai mare parte a zilei, aproape în fiecare zi (indicată fie prin relatare personală, fie observată de alte persoane); scăderea ponderală semnificativă involuntară sau creștere în greutate (de exemplu: o modificare de peste 5% din greutatea corporală într-o lună) sau diminuarea ori creșterea apetitului aproape în fiecare zi.

La acestea se pot adăuga și unele din următoarele simptome: insomnia sau hipersomnia; agitația sau lentoarea psihomotorie; fatigabilitatea sau lipsa de energie; sentimentele de inutilitate sau de vinovăție excesivă ori inadecvată (care poate fi delirantă); diminuarea capacității de gândire sau de concentrare ori indecizie; gândurile recurente de moarte (nu doar teama de moarte), ideea suicidară recurentă, fără un plan anume sau tentativă de suicid ori un plan specific pentru comiterea suicidului.

5.2.3. Tulburarea bipolară

Tulburarea bipolară reprezintă o punte între tulburările depresive și tulburările psihotice și este de două tipuri: tulburare bipolară I și tulburare bipolară II.

Tulburarea bipolară I se caracterizează prin alternanța episoadelor depresive majore și a celor maniacale.

Tabloul clinic al episodului maniacal constă din dispoziție anormal și persistent euforică, expansivă sau iritabilă, precum și din activitate direcționată către un obiectiv sau energie anormal sau persistent crescută.

Pe durata alterării dispoziției și a creșterii energiei sau activității, trei sau mai multe din următoarele simptome sunt prezente la un nivel semnificativ și reprezintă o modificare importantă față de comportamentul obișnuit: respectul de sine exagerat sau sentimentul de grandoare; scăderea nevoii de somn (de exemplu, individul se simte odihnit după doar 3 ore de somn); mai vorbăreț decât de obicei sau presiunea de a vorbi; fuga de idei sau sentimentul subiectiv de accelerare a gândirii; distractibilitatea (atenția este cu ușurință captată de stimuli externi neimportanți sau irelevanți); creșterea activității direcționate către un obiectiv (fie socială, la serviciu sau școală, fie sexuală) sau agitația psihomotorie (activitate involuntară lipsită de scop); implicarea excesivă în activități cu potențial ridicat de a conduce la consecințe neplăcute (de exemplu, angajarea în distracții foarte costisitoare, comportament sexual necuviincios sau investiții nechibzuite în afaceri).

Tulburarea bipolară II se caracterizează prin alternanța episoadelor depresive majore și a celor hipomaniacale.

Tabloul clinic al episodului hipomaniacal este identic cu cel al episodului maniacal, dar spre deosebire de acesta, simptomele nu sunt suficient de severe pentru a cauza un deficit marcat al funcționării sociale și profesionale sau pentru a necesita spitalizare. Dacă sunt prezente elemente psihotice, episodul este, prin definiție, maniacal.

5.2.4. Tulburarea de personalitate antisocială

Tulburarea de personalitate antisocială reprezintă un tipar generalizat de comportament, caracterizat prin desconsiderarea și încălcarea drepturilor celorlalți, apărut în jurul vârstei de 15 ani și care îndeplinește 3 (sau mai multe) din următoarele criterii: incapacitatea de a se conforma normelor sociale și

comportament în afara limitelor legii, caracterizat prin comiterea repetată a unor fapte pentru săvârșirea cărora s-a dispus arestarea preventivă; minciunile repetate, utilizarea de nume false sau inducerea în eroare a altor persoane pentru profit personal sau amuzament; impulsivitatea sau incapacitatea de a planifica o acțiune; iritabilitatea sau agresivitatea manifestată prin conflicte violente repetate; nepăsarea față de siguranța personală sau a celorlalți, fără a se gândi la consecințe; iresponsabilitatea constantă, manifestată prin eșec repetat de a avea un loc de muncă stabil sau de a-și onora obligațiile financiare; lipsa de remușcări, manifestată prin indiferența individului față de prejudiciile aduse altora și prin explicarea detașată a motivelor pentru care a agreat, maltratată sau escrocat alte persoane.

Acest tipar comportamental a mai fost denumit psihopatie, sociopatie sau tulburare de personalitate disocială.

Tipurile de comportament specifice acestei tulburări de personalitate se încadrează în una din următoarele categorii: agresivitate față de oameni și animale, distrugerea bunurilor aparținând altor persoane, minciună sau furt și încălcarea gravă a regulilor.

Persoanele cu această tulburare de personalitate comit în mod repetat acte sociale grave, au tendința de a fi iritabili și agresivi, printre ei se numără recidiviști.

5.3. Tulburarea de stres posttraumatic în cazul persoanei vătămate (TSPT)

Persoana vătămată este persoana care a suferit o vătămare fizică, materială sau morală prin fapta penală. Dicționarul explicativ al limbii române (DEX) reține ca principale semnificații ale verbului *a suferi*: „a încerca, a simți, a îndura o durere fizică sau morală; a avea neplăceri, a suporta consecințele neplăcute ale unui fapt”.

Din însăși interpretarea semantică rezultă că persoana vătămată, din cauza suferinței cauzate prin săvârșirea faptei, se află într-o stare de vulnerabilitate emoțională.

Această vulnerabilitate emoțională variază atât în funcție de individ (întrucât orice persoană reacționează diferit la stimulii afectogeni), cât și de tipul infracțiunii.

Studiile clinice⁵ au demonstrat existența unor tulburări asociate traumei și factorilor de stres, între acestea figurând tulburarea de stres posttraumatic (TSPT). Astfel, atunci când individul⁶ trăiește direct evenimente traumatice, care includ agresiunea fizică concretă sau amenințarea cu aceasta (de exemplu, actele de

violență, furtul, tâlhăria, abuzul fizic în copilărie, expunerea la război în calitate de combatant sau de civil, violența sexuală concretă sau amenințarea cu aceasta, traficul de persoane, răpirea, luarea ca ostatic, atacul terorist, tortura, încarcerarea ca prizonier de război, dezastrele naturale sau provocate de om, accidentele grave produse de autovehicule), este posibil să prezinte simptome intruzive asociate cu evenimentul traumatic, după ce acesta a avut loc.

5.3.1. Simptome intruzive

Simptomele intruzive sunt:

- amintiri neplăcute, recurente, involuntare și intruzive ale evenimentului traumatic - la copiii cu vârsta peste 6 ani poate apărea jocul repetitiv, în care sunt exprimate aspecte sau teme ale evenimentului traumatic;
- vise neplăcute, recurente, în care conținutul și/sau afectul visului au legătură cu evenimentul traumatic trăit (la copii poate fi vorba de coșmaruri fără conținut recunoscut);
- reacții disociative (de exemplu: retrairi - flashback), în care individul simte sau acționează ca și cum evenimentul traumatic s-ar repeta (astfel de reacții pot apărea sub forma unui continuum, expresiile extreme constând într-o pierdere totală a conștientizării mediului înconjurător (la copii, reconstituirea elementelor specifice traumei pot să apară în contextul jocului);
- disconfort psihic intens sau prelungit ca răspuns la expunerea la stimuli interni;
- reacții fiziologice semnificative la stimuli interni sau externi care simbolizează sau seamănă cu un aspect din evenimentul traumatic.

5.3.2. Evitarea stimulilor asociați evenimentului traumatic

Persoanele care au trăit direct evenimente traumatice vor manifesta o evitare persistentă a stimulilor asociați cu evenimentul traumatic, cu debut după ce evenimentul traumatic a avut loc, evidențiată prin evitarea sau eforturile de a evita amintirile, gândurile sau sentimentele neplăcute despre evenimentul traumatic sau care sunt strâns legate de acesta, precum și evitarea sau eforturile de a evita elementele externe (oameni, locuri, conversații, activități, obiecte, situații) care ar declanșa amintiri, gânduri sau sentimente dureroase despre evenimentul traumatic sau care sunt strâns legate de acesta.

5.3.3. Alterări de cogniție și dispoziție

De asemenea, evenimentul traumatic va avea drept consecințe asupra persoanei în cauză alterări ale cogniției și dispoziției asociate cu acesta, cu debut sau agravare după ce evenimentul traumatic a avut loc, evidențiate prin două (sau mai multe) din următoarele:

- incapacitatea de a-și aminti un aspect important al evenimentului traumatic (în mod caracteristic, din cauza amneziei disociative și nu a altor factori, precum traumatismul cranian, alcoolul sau drogurile);
- convingeri și așteptări negative persistente și exagerate despre sine, despre alții și despre lume (de exemplu: „sunt un om rău”, „nu pot avea încredere în nimeni”, „lumea este în totalitate periculoasă”, „întregul meu sistem nervos este distrus pentru totdeauna”);
- interpretări persistente, distorsionate despre cauza sau consecințele evenimentului traumatic, care îl fac pe individ să se învinovățească pe sine sau pe alții;
- stare emoțională negativă persistentă (de exemplu: frică, groază, furie, sentiment de vinovăție sau rușine);
- scădere marcată a interesului pentru participarea la activități importante;
- sentimente de detașare sau înstrăinare de alții;
- incapacitate persistentă de a resimți emoții pozitive (de exemplu: incapacitatea de a resimți bucurii, satisfacție sau sentimente de iubire);
- probleme de concentrare, răspuns exagerat de tresărire, hipervigilență, tulburări ale somnului (de exemplu: dificultăți de a adormi sau de a rămâne adormit ori somn agitat).

Este posibil ca persoana să prezinte unul dintre următoarele simptome, în mod persistent sau recurent:

- depersonalizare: trăiri persistente sau recurente în care individul se simte detașat și ca și cum ar fi un observator din exterior al propriilor procese mentale sau al propriului corp (de exemplu: se simte ca și cum ar fi într-un vis; simte o senzație de irealitate a sinelui sau a corpului sau senzația că timpul trece încet);
- derealizare: trăiri persistente sau recurente de irealitate a mediului înconjurător (de exemplu: individul percepe lumea din jurul său ca fiind ireală, ca în vis, îndepărtată sau distorsionată).

Consecințele cognitive și emoționale ale evenimentului traumatic asupra persoanei se vor exprima printr-un comportament iritabil și răbufniri de mânie

(în urma provocării minime sau fără provocare) exprimate în mod tipic prin agresiune fizică sau verbală direcționată către oameni sau obiecte. De asemenea, comportamentul poate fi nechibzuit și autodistructiv.

5.3.4. Variația tabloului clinic al tulburării de stres postraumatic

La unii indivizi pot să predomine simptomele emoționale, comportamentale și retrăirea sentimentelor de teamă. La alții, cele mai neplăcute pot fi stările de dispoziție anhedonică sau disforică și interpretările negative. La unii indivizi sunt semnificative simptomele de excitabilitate și de exteriorizare negativă, în timp ce la alții predomină simptomele disociative. De asemenea, unele persoane prezintă combinații ale acestor modele de simptome.

5.3.5. Retrăirea evenimentul traumatic

Evenimentul poate fi retrăit în mod obișnuit, prin rememorări (amintiri neplăcute) recurente, involuntare și intruzive ale evenimentului. Accentul cade pe rememorări recurente ale evenimentului, care includ, de obicei, componente comportamentale, senzoriale sau fiziologice.

5.3.6. Când apar și cât durează simptomele tulburării de stres postraumatic?

Tulburările de stres postraumatic pot apărea la orice vârstă, după primul an de viață, simptomele debutând, de obicei, în decurs de 3 luni de la evenimentul traumatic, deși poate exista o întârziere de luni sau chiar ani înainte de a fi întrunite criteriile de diagnostic. Aceste simptome se manifestă cel puțin o lună și cauzează disconfort sau deficit semnificativ clinic în sfera socială, profesională sau în alte domenii importante de funcționare.

În unele cazuri, poate exista o manifestarea întârziată a TSPT: unele simptome apar în mod tipic imediat după traumă, iar întârzierea ține de întrunirea setului complet de criterii. Simptomele de TSPT și predominanța relativă a diferitelor simptome pot varia în timp. De asemenea, variază și durata simptomelor, o recuperare completă survenind la aproximativ jumătate din adulți în decurs de 3 luni, în timp ce unii indivizi rămân simptomatici mai mult de 12 luni, iar unii chiar peste 50 de ani. Tulburarea poate fi foarte gravă sau de durată, atunci când evenimentul stresant este interpersonal și

intenționat (de exemplu: tortură, violență sexuală). Recurența și exacerbarea simptomelor pot apărea ca răspuns la elementele care amintesc de trauma inițială, la factorii de stres din viața de zi cu zi sau la noile evenimente traumatice.

5.4. Factori psihologici care intervin în declarația unui martor

În general, capacitatea umană de a rememora este extraordinară. Totuși, memoria nu este perfectă și diferiți factori afectează de-a lungul timpului capacitatea noastră de a reține.

Declarația unei persoane care a fost martor la un eveniment oarecare depinde, în esență, de cinci factori⁷: cum a perceput evenimentul; cum l-a păstrat în memorie; cum este capabilă să și-l reamintească; cum dorește să îl descrie; cum poate să îl descrie. Orice act de percepție, oricât de simplă ar fi, este ceva mai mult decât suma unui set de senzații elementare. Percepția presupune o trăire, adică implică o experiență psihică complexă, în care nu numai că se amestecă, ci se și întrepătrund elemente cognitive și afective subiective. De aceea, nu există percepții complet neutre și este foarte dificil să se poată cunoaște exact ceea ce s-a întâmplat în mod real doar pe baza declarației unui singur martor. Sistemele senzoriale umane au limite, astfel încât, o parte dintre informațiile din mediu nu ajung să stimuleze simțurile noastre; pe de altă parte, informația percepută este supusă efectelor proceselor de transfer și interpretare. Astfel, prima pierdere a informației este generată de procesele perceptivă. Un factor important care condiționează precizia și dimensiunea percepției este gradul de oboseală psihică a subiectului care percepe un fapt. S-a demonstrat că aceeași persoană prezintă variații orare ale capacității de percepe stimulii, care este mai mare dimineața decât noaptea și, de asemenea, descrește după ce a mâncat, din cauza digestiei.

O altă pierdere a informației este cauzată de procesele de atenție: filtrele atenției împiedică ca toți stimulii care ajung la simțurile noastre să fie procesați cu aceeași intensitate, dat fiind faptul că resursele umane de atenție necesare pentru o procesare profundă a informației sunt limitate.

Totodată, simpla trecere a timpului pare să aibă un efect negativ asupra capacității de a reține. Oricum, înseși procesele de codificare și recuperare a informației sunt principalii responsabili pentru pierderea informației.

Procesarea informației determină ca, la fiecare pas, în fiecare fază, informația originală să se transforme și să se deterioreze, astfel încât informația care rezultă la finalul acestui proces să fie doar o caricatură a originalului. Astfel, informația⁸ care intră (input) trece printr-un proces de selecție a informației relevante, este interpretată conform cunoștințelor anterioare ale subiectului, cerințelor sarcinii și contextului, se extrage semnificația sa, ceea ce înseamnă pierderea unei părți din formă, pentru a se păstra fondul și, în cele din urmă, are loc un proces de integrare în structurile de cunoaștere (de procesare, semantice și episodice), care presupune o nouă transformare (și contaminare a informației) și pierderea a ceea ce nu găsește un loc de păstrare. Dar procesul de recuperare este cel care, după codificarea informației, va cauza pierderi mai mari și distrugerii ale acesteia. Ulterior, informația se reconstruiește, dobândește semnificație în cadrul cunoștințelor și al contextului actual (care pot să fie diferite de cele din momentul codificării) și se completează umplând golurile care rămân în memorie astfel încât, în cele din urmă, să putem relata o întâmplare cât mai complet și coerent posibil. De asemenea, o persoană trebuie să dispună și de capacitățile lingvistice adecvate (vocabular și abilități de exprimare suficiente) pentru a o descrie.

Din cele arătate, este ușor de dedus că este practic imposibil ca două persoane care au observat același fapt să îl fi putut percepe, păstra în memorie, reaminti și descrie în același mod.

5.4.1. Tulburarea de stres posttraumatic la martori (TSPT)⁹

O problemă specială este aceea a martorilor care se află într-o stare de tulburare de stres posttraumatic (TSPT), consecință a asistării ca martor la un eveniment traumatic prin care au trecut alte persoane (evenimentele la care individul este martor includ, dar fără a se limita la acestea: vătămarile corporale grave ori amenințările cu acestea; moartea nenaturală; abuzul fizic sau sexual la care este supus un alt individ ca rezultat al agresiunii violente, violența conjugală; accidentele; războiul sau dezastrele; catastrofele medicale cum ar fi hemoragia cu risc vital ce implică propriul copil) sau aflării că evenimentul a afectat un prieten apropiat sau un membru apropiat al familiei.

Similar persoanei care a trăit direct evenimente traumatice, este posibil ca și martorul să prezinte unul sau mai multe simptome intruzive asociate cu evenimentul traumatic, după ce acesta a avut loc, să evite persistent stimulii

asociați cu evenimentul traumatic (a se vedea explicațiile privind tulburarea de stres posttraumatic vizând consecințele cognitive, afective și comportamentale asupra persoanei vătămate).

¹ Curt. R. Bartol; Anne M. Bartol - „*Comportamiento criminal*”, grupo „Anaya publicaciones generales”, Madrid, 2017.

² Este diagnosticul psihologic cel mai întâlnit la copii și se caracterizează prin lipsa atenției, impulsivitate și activitate motorie excesivă; în general, se manifestă la vârstă fragedă, în timpul perioadei preșcolare, când au o dificultate de a stabili relații de prietenie cu colegii, fiind percepuți ca deranjați și neplăcuți.

³ Pattern-uri repetitive și persistente de încălcare a drepturilor celorlalți; comportamentele cel mai des întâlnite includ hărțuire, distrugere a proprietăților/bunurilor, cruzimi față de animale, furt calificat; probleme de control al comportamentului, dar și al emoțiilor; se clasifică în 2 categorii: tulburări care debutează în copilărie și tulburări care debutează în adolescență.

⁴ A se vedea, în acest sens, *Asociația Americană de Psihiatrie* - „*Manual de diagnostic și clasificare statistică a tulburărilor mentale - DSM V*” - Editura Medicală „Callisto” - București, 2016.

⁵ A se vedea, în acest sens, *Asociația Americană de Psihiatrie* - „*Manual de diagnostic și clasificare statistică a tulburărilor mentale - DSM V*” - Editura Medicală „Callisto” - București, 2016.

⁶ Pentru copii, evenimentele violente de natură sexuală pot include experiențe sexuale inadecvate vârstei evolutive, fără violență sau vătămare fizică.

⁷ García Ramírez, Julio; Romero Santos, Luis; García González, Florentino - „*La técnica del interrogatorio*”, Editorial „Rasche”, Madrid, 2012, p. 25 - 26.

⁸ Manzanero, Antonio L. - „*Psicología del testimonio - una aplicación de los estudios sobre la memoria*”, ediciones Pirámide, Madrid, 2019, p. 83.

⁹ A se vedea, în acest sens, *Asociația Americană de Psihiatrie* - „*Manual de diagnostic și clasificare statistică a tulburărilor mentale - DSM V*” - Editura Medicală „Callisto” - București, 2016, pag. 271 - 280.

- Egalitatea de șanse și tratament reprezintă un drept fundamental și o valoare de bază a Uniunii Europene stipulată în articolul 8 al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene.
- Egalitatea de șanse și de tratament are la bază participarea deplină și efectivă a fiecărei persoane la viața economică și socială fără deosebire de sex, origine rasială sau etnică, religie sau convingeri, dizabilități, vârstă sau orientare sexuală.
- Asigurarea accesibilității și nediscriminarea reprezintă o condiție necesară pentru creșterea inteligentă sustenabilă și incluzivă.
- „Dezvoltarea durabilă este dezvoltarea care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitățile generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi” (cea mai cunoscută definiție a dezvoltării durabile dată de Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare (WCED) în raportul „Viitorul nostru comun”).
- Dezvoltarea durabilă promovează conceptul de conciliere între progresul economic și social fără a pune în pericol echilibrul natural al planetei.
- Dezvoltarea durabilă reprezintă o soluție la criza ecologică determinată de intensă exploatare industrială a resurselor și degradarea continuă a mediului și caută în primul rând conservarea calității mediului înconjurător.

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin
Programul Operațional Capacitate Administrativă 2014-2020!

Titlul proiectului: **Justiția 2020: profesionalism și integritate**

Codul proiectului: **Cod SIPOCA 453, Cod MySMIS2014+ 118978**

Denumirea beneficiarului proiectului: **Institutul Național al Magistraturii**

Data publicării (lună și an): **februarie 2021**

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu
poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

